

కనకతార

(గ్రంథకర్త: చందాల కేశవదాసుగారు, జగ్గయ్యపేట.)

(పార్వీష్ణుడు ననుసరించి వ్రాయబడినది.)

[ప్రదర్శనానుకూలము]

పలువురచే బ్రదర్శింపబడుచున్నది.

[పార్వీష్ణుడు]

ఉదయసేనుని పదయహృదయము, హృదయసేనుని భూరకృత్యములు, కమలాదేవి వినులవర్తనము, పనీపాపలగు తారాకనకసేనులు పడు పలువిధములగు బాధలు, లోభగుప్తుని తోదనము, వీరపాణుని యుక్తి, కూరపాణుని కౌరవ్యము, గిడ్డూఖాన్ హాస్యము, కంచుకి రాజభక్తి, జాలరుల ఆచూకకర్తవ్యము, దొంగల దుడుకు కార్యములు, విజయసేనునివిక్రమము, మంత్రుల యాలోచనము, లచ్చిగయ్యులితనము, రాధాబాయి కాటల్యము, రత్నాబాయి ఉదారత, రాంజెట్టి కారుణ్యము, న్యాయవాదుల ధీకృతి, సోమేశ్వరదీక్షితుల దొంగసాక్ష్యము, రాంజెట్టిపుత్రుల ముద్దుమాటలు, చమవదగినది. క్రూరసేనుడు నిద్రలోనున్న అన్నము ఉదయసేనుని చంపునప్పుడును కమలాదేవిని చెఱబట్టి నిర్బంధపెట్టినప్పుడును, తారాకనకసేనుల చంప నుద్యమించు నప్పుడును భయకంపితులు గ నివారుండరు. కన్నీరుగార్చునివారుండరు. కమలాదేవి సమద్రమున బతునపుడు వీరపాల కూరపాణుడు తారాకనకసేనుల వధింప యత్నించునప్పుడును కమల పులివాత బడబోవునప్పుడును, కమలపై నేరాకోపణము జరుగునప్పుడును, కనకసేనుడు నిందితురాలుగా నున్న తల్లిని గుర్తించునప్పుడును జాలిపడనివారుండరు. తార, దొంగలనాయకుడగు బూచిగానిచేత చిక్కునప్పుడును, కాలికను బలి. కాబోవునప్పుడును, కమలాదేవి పల్లవానిచేత జక్కి నిర్బంధపెట్టబడునప్పుడును గుండె నీరుగాని వాడు. తార విజయసేనునిచే విడిపింపబడునప్పుడును, లచ్చిచేత కమల విడిపింపబడునప్పుడును, కనకసేనుని రాజ్యప్రాప్తివేళను తారాకనకసేనులు తల్లిని గలిసికొనునప్పుడును, క్రూరసేనుని యుద్ధమున నోడించి కనకసేనుడు దేశమునుండి వెళునడుపునప్పుడును సంతోషింపనివారుండరు. జాలరులయొక్కయు, దొంగలయొక్కయు, కంచుకి గిడ్డూఖానుల యొక్కయు హాస్యసంభాషణలు వినునప్పుడు కడుపుచెక్కలగునట్లు నవ్వనివారుండరు. ప్రతివారు తప్పక పఠింపదగినవాటక రాజము. శైలికై ఈక్రిందిపద్యము యాడుదు.

వెల రు 1-4-0.

గీ॥ ముదలివాని మయాసిణి * మొద్దుగాని | యెవని కేడివంబున * కిట్టచుగనొ
దాని నేయపురసముని * తలఁచునరుఁడు | ఎవనిపిచ్చి వానికి మూడ * మాయకున్న
వలయువారు: కందుల గోవిందం, జనధర్మ బుక్కుడిపో, బెజవాడ.

అర్జున ప్రతిజ్ఞ

(అఱుంకముల నాటకము)

కవిశిరోర, అవధానకంఠవేత్త్యాది
భిరుదాంకితులును శత్రువధానులు నగు

ప్రహస్త్రీ
ప్రతాప నేంకేశ్వరకవి
విరచితము

ప్రకటనకర్త :

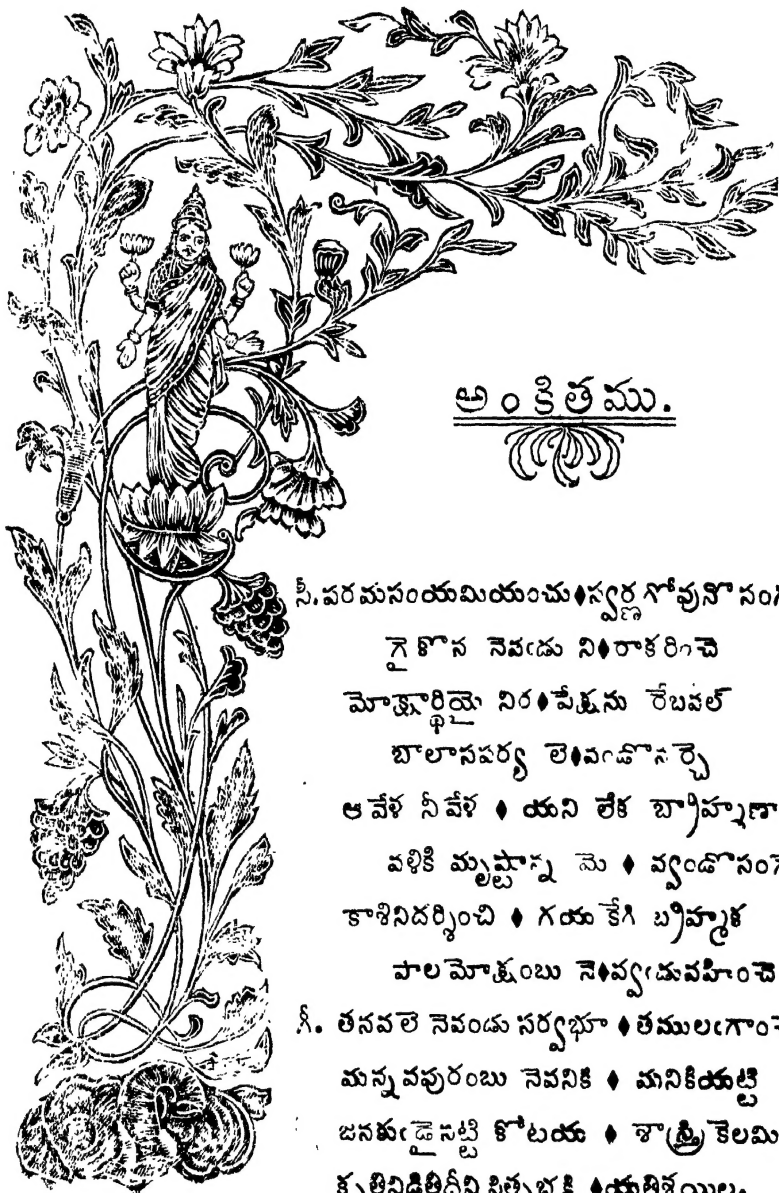
కందుల గోవిందం
జనరత్న బుక్కు డిపో,
విజవాడ

ఆంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాక్షరశాల (లిమిటెడ్) యందు
క, కోదండరామయ్యగారిచే
ముద్రింపఁబడియె.

1925

All Rights Reserved to the Author.

వెల 0—12—0

అంకితము.

సీ. పరమసంయమియంచున్వర్ణగోవునొసంగఁ
 గైకొన నెవడు నిఁరాకరించె
 మోక్షార్థియై నిరఁపేక్షను రేబపల్
 బాలాసవర్య లఁవఁడొసర్చె
 ఆవేళ నివేళ యని లేక బ్రాహ్మణా
 బలికి మృష్టాన్న మె య్వఁడొసంగె
 కాశినిదర్శించి యగయకేగి బ్రహ్మక
 పాలమోక్షంబు నెవ్వఁడువహించె
 గీ. తనవలె నెవడు సర్వభూతములఁగాంచె
 మన్నవపురంబు నెవనికి యనికీయట్టి
 జనకుడైనట్టి కోటయ యశాశ్రుకెలమి
 కృతినడితినీని పితృభక్తి యతిశయిల్ల.

ప్రీతి క .

సుమాను పదిసంవత్సరముల క్రిందట నామిత్రుడగు బ్రహ్మశ్రీ బ్రహ్మాండము సుబ్బారావుగారు “విరావతచరిత్రము” అను చిన్ని పోతము నొకదానిని నాకు విప్పించి దీనిని నాటకముగా నాకు మానము గడువుతో రచించియొసగఁ గోరుచు నొక ప్లాటును పాపియిచ్చిరి. మిత్రుఁ డడిగిన గడువుమేరకు నాటకమును పూర్తిఁగావించియు నత్తరి నాకుఁ గలిగిన కొలఁది యిబ్బందులచే వారికినొసఁగి యుండనైతి. లేదుపరి యియ్యది నానుమాత్రావశిష్టముగ నాయొద్దనే యున్నది. ఈ యైరావతవ్రతమునే కొందఱు గజలక్ష్మీవ్రతమని యెదరు. అనతికాలము క్రిందట విజయవాడ పురవాసులును వైశ్యోత్తములును శ్రీమంతులునునగు కందుల గోవిందముగారితో ప్రిసంగ వశమున దీనివిషయమై మడువగ వారు విని దీని ప్రథమముద్రణము తానొనరించి వెలయింతునని ప్రీతిపూర్వకముగ వచియించి శీఘ్రమే యటులొనరించినందులకు వారికి నేనెంతయు కృతజ్ఞుడను. ఇందలి దోషములు ద్వితీయముద్రణమున సవరించుకొనఁగలను. పాఠిజ్ఞులు యరుగాక!

ఇట్లు,
గ్రంథకర్త.

పాత్రలు

పురుషులు

పాండురాజు

సుధర్మడు

ధృతరాష్ట్రుడు

భీష్ముడు

విదురుడు

వ్యాసుడు

దుర్యోధనుడు

సేవకుడు

ధర్మరాజు

భీముడు

అర్జునుడు

నకులుడు

సహదేవుడు

ఇంద్రుడు

బృహస్పతి

సోమనాథవర్మ

మాణిభద్రుడు

ధౌమ్యుడు

కృష్ణుడు

నారదుడు

పులస్త్యుడు

మాండవ్యుడు

వీరావధాని

కాశీభోట్లా

అచ్యుతరామశాస్త్రి

స్త్రీలు .

న

చె

గాంధారి

కుంతి

మాదిరి

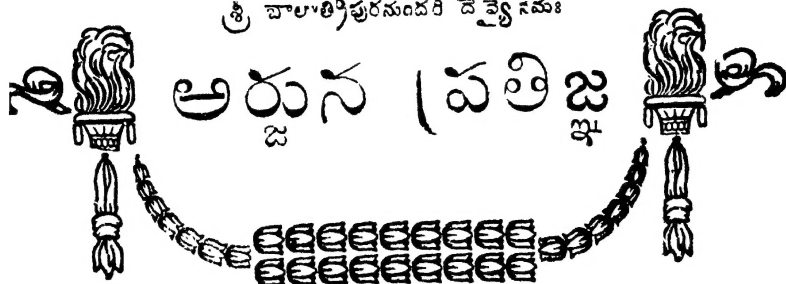
రంభ

దాసె

ఓం.

శ్రీ చాలాతిపురసుందరీ దేవ్యై నమః

నాంది

కల్యాణగుణావహంబయి బుధ ♦ శ్రేష్ఠస్తుతంబై తిలొ
కైక ప్రాభవమై నగోత్తమునియం దావిర్భవంబై యశో
దాకల్పగురుమై పృథివీకాశినిన నేతత్వమ్యుయాత త్వమే
మీర్తమామాకుశుభోదయం నిః జయోః స్కృషముక్తికల్పిం
చుతక!

సుధ— (నాంద్యంతమున సూత్రోధారుడు పఠివేసించును.)

—బావా! బావా! మారివా!

౩—(పఠివేసించి) ఏమి! కరగ్రహణ సమయమున సుముహూర్తము
దాటునని వధూవరుల వేగించు పురోహితునివిధమున
నాతురుడవై పిలుచుచున్నాడవు!

నాతో—బావా! ఆతరుణమునకన్న మిన్నయగు తరుణుడుబడజేసి
యటులబిలిచితి. అది యెట్లంటే బుద్ధిని బృహస్పతిని, నీతిని
శుక్రుని, నాలోచన యుగంధరుని, సత్యమున హరిశ్చంద్రుని,
బోలి సహృదయులై రసికావతంసులరగు సీసభృతులు మన

మేలేని సూతననాటక ప్రదర్శనము చేయుదుమను తలఁపునఁ
దడవలోక నాకుతూహలులై వచ్చియుండ మన మింకను
గాలహరణ మొనర్పఁజెలునా?

మారి—అటులేని యేనాటక ప్రదర్శనమున నీప్రాజ్ఞజనచి త్తరంజన
మొనర్పఁగలము?

సూత్ర—అందులకైకదా నిన్ను రావించితిని!

మారి—బెస్తపెద్దరికము నానెత్తి కేలచుట్టెదవు? ఏదేని పరమపవిత్ర
మగు నాటకమును సూక్ష్మబుద్ధి వీనే యోజింపుము.

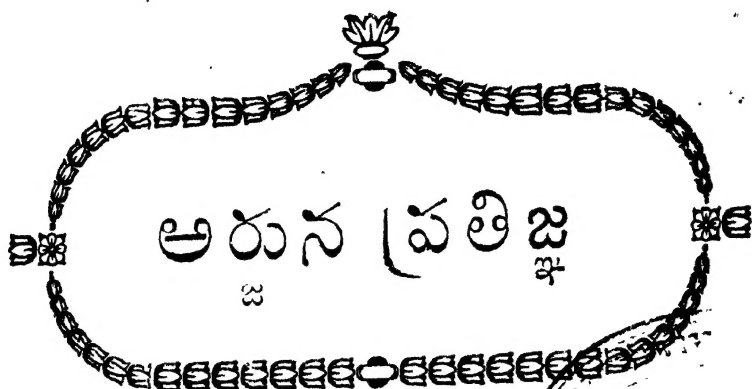
సూత్ర—(అలోచించి) భారతకథ ననుసరించి సూతనముగా వెలు
వడిన 'అర్జునప్రతిజ్ఞ' యను నాటకము మనకు నేడు ప్రదర్శ
నీయ మని నామనమున స్ఫురించుచున్నది.

మారి—ఓహో! ప్రతాప వేంకటేశ్వరకవివిరచితమా? కథయు
నాటకమును నూనెనమ్మెనటులై కవికి గ్రంథరచనయు సూతన
మగుటచే నీపండితమండలికిఁ గర్ణగసాయన మొనర్పఁగలమా?

సూత్ర—మన సామాజికుల నేర్పుపెంపునను ముఖ్యముగా నీసహాయము
చేతను, భారతకథయందలిగల గౌరవమువలనను నీసభా
సదులు రసగ్రహణతత్పరులగుటచేతను, నెట్లేని యుద్ధానిపెంపతి
శయింపఁ జేయఁగలమను కుతూహలము కలదు.

మారి—మిత్రమా! సందేహమేమి? (ఒకవైపునఁజూచి) అ.
మనవాక్కులాలించి మన సామాజికులు తిత్ప్రదర్శనమునకుఁ
మించినటు లున్నది. (వినుటనభినయించి) పాండుమహారాజు
మంత్రితో నేదియో సంభాషించుచు నిటువచ్చుచున్నటులుఁ
యది. మన మింక జాగునేయవలదు. వెడలుదము రమ్ము.

ఇది ప్రస్తావన

ప్రథమాంకము

ప్రథమరంగము.

(పాండురాజు శూణపాణియై సుధర్మదను మంత్రితో బ్రవేశించి
పాండు—అసూత్యచూడామణీ! మన పౌరవర్గ మనుదెంచి యీవన్య
మృగములబాధ సహింపలేక,

గీ॥ “పంటపైరుల నెల్లఱు ♦ మంటగలిపి

పశువులనుమ్రోగి మముబాధ ♦ పటచురుండె”

సనుచు మొఱవెట్టె గరుణ సుం ♦ తైనలేక.

యెన్నిమృగములఁ జంపితి ♦ మివుడు మనము!

సుధ—దేవ! మీరటుల యోజించవలదు. మృగయా విహారము
క్షత్రియోచితధర్మ మగుటయు, నందు పౌరవర్గమును
గన్నతండ్రివిధమునఁ గాపాడవలసిన బాధ్యతఁగలవారగుటయుఁ
వారినిఁ బెక్కుపెక్కుటలఁ లొనర్చు దుష్టమృగముల జక్కా
డుట యనునది మీకవశ్యకరణీయమేకాని మఱియొండు
కాదు. కానఁ గరుణవహింపక తక్కుంగలదుష్టమృగముల
నుక్కడఁగించుడు. ఇంతదనుక నెక్కుడు శ్రమింపడితిరి.
కాన నిక్కడ నీవకుశవృక్షచ్ఛాయ నిండుక విశ్రమించుడు.

పాండు—మంత్రినత్తమా!

తే॥ వలదువలదన్న వినక యీ వసవిచిత్ర
ములను వీక్షింతుమనుచు నా ధీమతులువచ్చి
తీర్పుగారావములకుఁ దా ధీమతులభీతి
గలఁతవడుచుండినారో నే ధీమతుల గనుము.

మధ—మానవేదా! తమ రావిషయమై శంకింపవలదు. వారికిఁ దగు
సదుపాయము లొనర్చియే సచ్చితిని. తగు భటనికాయ మం
దునిచ్చితిని. వారి కేవిధమైన భయములేదు.

చ॥ పులులను మేకలంబలెను ధీమతులమీఱఁగ బట్టికట్టియే
కలవికిఁగూడ జంకని వృత్తి ధీమతులఘ్నము సేవకోసమై
నిలిపితి మీదు తామరస ధీమతులకుం దలపూలువామనే
బలిపుతుల్యవైభవ! య ధీమతుభావర! పాండుభూవరా!

పాండు—అమార్యచంద్రమా! అట్లులైనచో నాదీతి రివ్వంగలయులేదు.

సీ॥ పాదులొగోవుల ధీమతులను చూచు
పులులను గోలంబం ధీమతులరాము
పుష్పధి రాజమునైన ధీమతులనెత్తికొనిచను
మృగ రాజముల నెల్ల ధీమతులనెత్తికొని
గోతీయలనుంబట్టి ధీమతులబాధించు
పులిబాధిరావు మా ధీమతులనెత్తికొని
నోరెఱుంగనిలేళ్ళ ధీమతులను మెక్కు
గండకమృగముల ధీమతులనెత్తికొని

గీ॥ ధీమతులనుచుండును ధీమతులనెత్తికొని
కంటికలికంబునకునైన ధీమతులనెత్తికొని
పొరజనములసౌఖ్య సం ధీమతులనెత్తికొని
సర్వశూన్యంబుగను జేయఁ ధీమతులనెత్తికొని.

కాన నిత మనక ర్తవ్యమేమి?

సుధ—దేవా! మనమెంత దుష్టమృగసంహారంబుచేసినను నెచ్చటనేని నొక్కటి యుండకపోవునా?

పాండు—అటులైన నీకు సందేహమేల? వనమెల్లగాల్పించి దుష్టమృగ నిశ్చేషము నర్పణ బ్రతినఁబూనితిని గాన నడువుము.

సుధ—(కొంచెమునడచి దృష్టిసారించిచూచి) రాజేంద్రా! అయ్యదే! ఆపొడినాటున నేదో మృగమున్నటులఁ దోచుచున్నది. దానిని బరిశీలించుఁడు.

పాండు—పరిశీలించఁగ నేల! నేసిదే దానినియావుమాపి నీశంకఁబాపదను.

(అని బాండువిడుచును)

(తెఱలో)

హా! పాండురాజాధమా! నీకెంతకండకావరమురా! నీవు రాజ్య సుదాంధుఁడవై యొడితెలు గక మృగయాళ్లమువచ్చి మా యాశక్తి మముల నెల్ల ధ్వంసమొనర్చుటయేకా యేదీయాపమున నేకాంతకృత నుండు మావంటి జడదారులఁగూడ వధింపఁబూనితివా? ని కంఠ్య కాలము సమీపించినదిలెమ్ము. మ మ్మీఞ్మగమున్న వానిని హింసించితివి గనుక నీవును నీభార్యలతో నేకాంతమున సంచరించితేని విగతప్రాణుఁ డ నొడువుగాక! హా! పాండురాజా! హా! పాండురాజా!

(అని ప్రాణములు విడుతురు.)

పాండు—అమాత్యవరా! ఏమిది వింతగనున్నదే? ఎక్కడి వీరూర్త నాదము! చక్కఁగా వింటివా?

సుధ—దేవా! చక్కఁగ నాలించితిని. ఎవరో మునిదంపతులు మృగ కూపముల సేకాంతకృత విహరించుచుండినట్లును, నెఱుంగక యిడిన తమబాణప్రహారముచే బ్రాణములువాయుచు శవ మొసంగినట్లును నే గ్రహించితిని.

పాండు—అదియేమో పరిశీలించి రమ్ము.

(సుధర్మడు వెడలి వీక్షించివచ్చి)

సుధ—దేవా! మన మనుకొన్నతయే యైనది. మునిదంపతుల శివము
లందుఁ గాన్పించుచున్నవి.

పాండు—హా! పరమేశ్వరా! ఇత నాగతీయమి? ఎంతలో నెంత
యయ్యెను! ఈ మునిసింహుఁ డంతదారుణశాపమిచ్చెను!
ఇత నాజన్మమెందులకు? కాల్యనా! ఆహా! నాకెట్టిదుర్గతిపట్టినది!
ఈవార్త మాదేవేరులకు నేమనితెల్పుదు? వా రిదివిన్నఁబ్రాగ
ములతో భూమిపై జీమితురా?

గీ॥ గద్దెపాంకమ్ములును రాజ్యం కాంక్షఁబూని
వంశవృద్ధికి నంతితిఁ ♦ బడయనైతి
సమ్మదమ్మున పారవ ♦ శ్యంబుతూఁగ
వనితలను గూడనైతి నా ♦ తనివిఁదీట.

గీ॥ వన్యమృగములఁ జెండాడ ♦ పలయుననుచు
వచ్చి యీఘోరమైన శా ♦ పంబుఁగంటి
దేవదేవేశ! నాకేది ♦ తెరవులేదు
వడిగ ననుఁగూడ జేర్చు నీ ♦ పదములకడ.

(అని మూర్ఛిల్లును)

సుధ—ఆహా! మారాజుగారి కెంతదుఃస్థితివచ్చెను! ఈవార్త ధృత
రాష్ట్ర మహారాజుది కురుసంతతికి నెంతసంతాపము కల్గించునో
కదా! దీనికి నేమను గొంతకారణమే. ఏలన, “నీపాటికి
వేటఁజాలింతము, నర్వమృగనాశము గావించితి” మన
సింకను గలవనిచెప్పి యీకార్యము చేతులారఁ జేయించిన
నాకెంతపాపము సంభవించునోగదా! అయినను నేనేమిచేయఁ
గలను! విధినిదాట నెవ్వరితరము? ఆహా! మూర్ఖుఁడెనే!
ఇత నేనేమిచేయఁగలను?

(మూర్ఖులెరిసి రాజు లేచి కూర్చుండి)

పాండు—మంత్రీ! నేనొక క్షుణ్ణుడై నా పౌత్రములు భూమిపై నిలువ నొల్ల. కాన నేనిప్పుడు నాకరవాలముచే జీవమ్ములఁ బ్రాప్తి కొని ముక్తికాంతాకరగ్రహణమొనర్చి సుఖమునందెద. నన్ను వారింపవలదు. ఏదీ కరవాలము? (ఖడ్గమువైపుచూచి) ఆహ! యేమి నామనోవైకల్యము! ఇదిగో!—ఖడ్గము నాచెంతనే యున్నదే. (అని ఖడ్గమునుగైకొని నలుకుచునబోవును)

సుధ—(చేయిపట్టుకొని) ప్రభూత్వానమా! తమరెఱుంగని ధర్మములు గలవే! ఆత్మహత్య ఘోరపరక హేతువనికదా పెద్దలు నుడువుట! కాన మీ డిట్టిదాడుణకృత్య మొనర్చుకొనుటమాని కనికరము. కరము దిగద్రోసి “యీ పాశాకి వేటచాలింత”మని మీరు నుడువగా నంతటితో దనివినొందక యీమహాఘోర మొనకు కారణభూతుడనైన నన్ను భవత్కరవాలమున కెఱఁజేయుడు.

పాండు—మంత్రీ! విధి నిన్నట్లు ప్రేరణజేయ నీవేమి నేయఁగలవు?

ఉ॥ సర్వజగంబునిండియు ని ♦ శల్బవలుక్ దమదివ్యకాంక్షులక్
బర్హిప్రకాశవంతము నొ ♦ సర్వగజాలిన చంద్రహార్యులక్
బర్హదీనమ్ములక్ వెతల ♦ పాలయి రాహువుచేసిలో గటా!
యోర్వగరానిబాధ పడు ♦ యండుట నావిధిచేతనేగదా.

కావున నావిధి నానుడుటపై “నీవిధముగా దుర్యశమునొంది కాంతాభోగపరఁబ్బుఖుడవై చింతలనొందు”మని మూడుపంక్తులచే లిఖింప నిన్ననబనేమి! సర్వదా ఈశ్వరుడు నెవరిపైనైనను నిదను బడద్రోయును. కాని తనపై లేశంబేనియు వహించడుగదా! కావున నీ నాపాపంబునకు నేనే కారణభూతుడనుగాని నీ వేమాలిముఁగావు. నేనీ చింతాసముద్రమ్మున మునిపోవుటచే ననతికాలములోనే నే నా

స్వర్గరాజ్య సింహాసన మధిష్ఠించుట నిర్ముఖము. కావున,

తే॥ ఘనవిపత్సరంపర లను ♦ కాటుమబ్బు

ల నెగజిమ్మెడు ఝంఝాని ♦ లమ్మునూడ్చి

దనరు మత్సరతులు వసించు ♦ స్థావరమున

కిపుడు కొనిపొమ్ము నన్ను మ ♦ దిప్తనఖండ!

సుధ—దేవా! మీదేవరుల కీవృత్తాంత మచటనే తెల్పి వారి నిటకుఁ
గోడ్కొని వచ్చెద.

పాండు—తిరిగి నీవేలయిటకువచ్చెదవు? వారి నెవఁడేని యొకభటు
నితోఁబంపి మనపురమ్మునకేగి నా యీదుఃస్థితి వినిపింపుము.
ఇంక నే నీకాననాంతరిములనే నాడీవితము గడుపుకొని
యెదను.

సుధ—స్వామీ! అటులోనర్పక మనపురమున కగుఁజొని యెప్పు?
యటుల రాజ్యపరిపాలన మొనర్చుటకు నాప్రార్థన. ఇతఁ నేను
వెల్లివచ్చెదను.

(సుధస్మృడు నిష్క్రమించును)

పాండు—హా! పరమేశ్వరా! సర్వవ్యాపీ! చిద్విలాసా! సర్వశాసన
నాశంకరా! శంకరా! తననేర్చుకలిమిచే నీయంతవానికిని మరు
లుకొల్పి తుదకు నీశత్రువైన సంచబాణుఁడు నేటి కీవిధముగా
నాకుఁగూడ పరమశాత్రువుఁడయ్యెఁగా! దేవా! నీవు సంహార
కర్తవని శ్రుతులు చెప్పునుగదా! శత్రువునకు శత్రు వాప్తుఁ
డను న్యాయమ్మున నన్ను నీయాపునిఁగా నెంచి నీకర్తృత్వము
వెలవేర్పరాదా? దేవతాపతియైన యిందుఁడంతవానిని దన
మాయాజాలమునకు లోనుజేసికొని నదనద్వివేచనను మాన్చి
హీనకార్యములను జేయించఁగా నాబోటి నీచమానవునిపై దన
ధాటి చూపించు టాకలెక్కా? నట్లదవులలో కొపినధారులై
ఆశలములనుదిని సర్వదా భగవల్లీలనుండు విశ్వామిత్రాది

మహాముషీంచుల నెగనకు వశులగాఁ జేసికొని కీలుబొమ్మలవలె
నాడించిన మన్మథుఁడు తుల్యమునను అమూల్యదుకూల
ములధరించి యిష్టకృష్టాన్నతృప్తుఁడనై దానదాసిసేవల మహా
భాగుఁడనొనర్పడించుటొక లెక్కయా? ఇంతకుమున్ను,

చ॥ సడక లొయార మొల్క చిలు ♦ నవ్వాలయ్య గడకంటిచూపులు
నుడుపుల మందరిస్వర మ ♦ నోజ్జత నొప్పగ సిగ్గుగుల్కగా
జడ కటిసిమపై నటన ♦ సల్పగ కన్నోమ మల్లు వేయఁగా
బడితుల హావభావముల ♦ బద్ధుఁడనై సుఖమందనైతిగా.

ఉ॥ రాచరికంపు ధర్మమున ♦ రాజ్యపు పెంపునొనర్చుచు భళి!
చూచుకొలంది నిశ్యమును ♦ శాడదలంపగు మోములకు సుధా
వీచికలై నవాక్కులు న ♦ వీనచమత్కృతులకొగ్గిహించు చే
తే చతురుండనై వనజ ♦ నేత్రలభాగము లంగ నైతిగా.

ఉ॥ అన్నలమిన్న కోగిళుల ♦ వండఁగఁజాలుట మోవిపానకం
బున్నతిమీఱనానుట మ ♦ హేళాత్సవ మొప్పగి మోముమోముపైఁ
దిన్నఁగఁజేర్చి మద్దికుట ♦ దేహములొక్కటిగాఁగ నొట మేల్
పున్నముచేతఁగల్గు ననుఁ ♦ బోలెడుపాపికిఁ గల్గినేర్పునే?

మ॥ ప్రసభారమున నమియై జఘన వి ♦ స్తారమ్మనకొ మెల్లనై
గొనకొతావి సుగంధియై తములపా ♦ కల్పదేముల్ చుట్టి తో
క్కువిరాఁ గాంచిన జ్ఞాని వెట్టియయి పోఁజొ కాంతలక మించిభూ
మిని వశ్యపథమొందులేమి నిత నా ♦ మే నెట్లునాగితునో.

భీ! యేమివాకీవెట్టి! ధైర్యసాహసముల కునికిపట్టగు పురుషుఁడ
నగు నేనేఱుట్టు లధైర్యమనొంద సహజముగా మనిమున నిబ్బరములేని
యబలగతి యెట్లొకదా! ఆహా! పరిమళపు నెత్తావులు వీచుచున్నవి. ఈ
తావులు నా సలంతల తనూప్రదేశమునుండి వచ్చుచున్నవి కాబోలును!
(దృష్టివారించి) ఆహా! ఆ వచ్చువారలు వారే! ఎంతధైర్యము తెచ్చు

కొందమనినను తత్పాదనూపురధ్వనులకును, కరకంకణరవములకును నా యొడలు జలదరించి మనోభవతాప ముదయించుచున్నది. ఎట్లేని మనోనిగ్రహమాని వైరాగ్యము వహించెదఁగాక!

(కుంతియు మాదియు నొకభటునితోఁ బ్రవేశింతురు)

కుంతి } — (దుఃఖముతో) హా జీవితేశ్వరా! ఇంక మాగతియేమి?
మాది }

పాండు — (దుఃఖముతో) మస్మనోహరిణులారా! ఊరడిల్లుఁ మారడిల్లుఁడు.

కుంతి — హా! నాథా! మాకీ ప్రపంచమేల?

మ॥ నిశలంచు బవలంచులేక సతత • స్నేహానుసంధానమై
వశులంజేయ సమర్థమై యుహసుఖ • ప్రాల్లంబమై రమ్యమై
వశుపత్యాది సమస్తజంతునికర • ప్రాప్తంబునా భోగ మీ
దృశమై వర్తిల జీవసుల్ విడుచుట • తేయోగ్యమైయుప్పడే.

మాది —

చ॥ కిలకిలనవ్వులు మిగుల • కేకిసలు జలువైనచూపులు
జలివిలివల్కులు గలిగి • చిత్తమురంజనజేయుసంతతిం
గలుగక ఘోరమైన సర • కంబున యాలసలందఁజేయు దు
ష్కలువత వంధ్యయై బ్రతుకు • కంటను వేరొకకష్టమున్నదే.

పాండు — చెలీ! చైవవిధి యిట్లున్నదికాన నీక సట్టిభోగమ్మలపై
నాశవిడిచి వానినెల్ల హిసమ్మగను ముక్తిమార్గ నిరోధక
ముగను దలపోయవలెను. నిజమాలోచించిన,

ఉ॥ మాయకుబుట్టినిల్లు, నను • మాననివాసము, కల్ల సత్యము
జేయు ప్రమాదనీమ, మది • జితనఁజేయఁగ తాపహేతువు
న్యాయవిరుద్ధమార్గమున • కాకరిసూరమణీమణి దృఢ
ప్రాయముగాఁదలంచి వన • వాసమొసర్చిన ముక్తిచేతురు.

కుంతి—ఆర్యా! ఏమి యీవాక్కులు? ఎవరో కులటలయెదుట ప్రసంగించిరినది పతివ్రతలగు కులభామినులయెదుట నుడువుట ధర్మమా?

పాండు—ఏమీ! నేనొర్చినది కులటలయెదుటి ప్రసంగమా? మీశ్రీస్వ భావమును వెల్లడించితిని. మీరును శ్రీలేయగుట మిమ్మును నశ్లే భావించితి. ఇంక మీరు నన్నువీడి మననగర్మున కేగుదు. నే నీవనవాటిక సంచరించుచు,

చ॥ కొలనులలోని నీరమును ♦ గోలుచు కెంజరాకులైన పాన్వులబవళించుచు నిర్విధ ♦ భూజఫలమ్ముల నారగించుచుకొలలితరసాలనింబ వకు ♦ శ్రుతిసంగ్రహజైక పర్లశాలల నింపించుచుకొ మునికు ♦ లంబుచుజేరి తపంబునల్పుదుకొ.

కుంతి—మనోహరా! అర్థాంగులమగు మమ్మువిడనాడఁజెల్లునే! వివాహసమయమున “నాతిచరామి” యని యనినవల్కులు స్మరించుకొనుడు. మీరెందున్న మాకును నందే నివాసయోగ్యము. మాకు మీరే యేడుగడ. మీతోడిదే లోకము. మిమ్ముఁజూసి తృటికాలమైనను అన్యస్థలమున వసించఁజాలము.

చ॥ విభుడు వనంబులోన మునివృత్తిఁ దపంబుననుండి యన్యదుర్లభమగు మోక్షముం గరతఃకలామలకమ్ముగఁ గాంచుచుండ యభము శుభమ్ములేక పుర ♦ మందలి సౌధములందుఁజేరి మేల్ విధవము లందనేర్తుమె భళిభళి! యెవ్వరువిన్న నవ్వరే!

కాన మీ రేకాంతముగనుండు కాంక్షమీని యీ మీకుల కాంతలతో నుండ ననుగ్రహింపుడు.

పాండు—నే నేకభ్రమున రావలదని పల్కితిని గ్రహింపరైతిరిగదా! ఇందువలననేకదా గడయానలకు “సాహసం పద్మణంఘైవ” యని యార్కులు వక్కాణించినది.

ఉ॥ నీలములైన మేల్ కురులు • నీరజతుల్యమాఖంబు మంచిము
త్యాలెయనక రదమ్ములు ను • ధాకలితంబగు వాక్కులుగ నదా
లోలునిగా నొనర్చి చప • లుం బచరించెడి శ్రీ సృశించు నా
గ్నలియు సోకుమాణి న విఘ్నాతముగల్గు దపస్వికెన్నగన్॥

కావున మీగు మదాజ్ఞావర్తలె పురంబున కేగుడు. మఱియు,

మ॥ సకియల్ గూర్చిన పుష్పమాలికలు కైశ్వంబందునన్ జేర్చ నిం
చుక నైపుణ్యములేని మీర లింక నిఁచొచ్చి నుగ్రిదర్శకర
ప్రకరంబుల్ గలవోట, కాలు కదిలి య్క రాని సాంద్రాటవిక
సకలావస్థలతోడ నన్ను భజియించక వత్తురే వెట్టులై॥

కాన మీర లీకాన వెలువడి నగరమున కేగుటయేముక్తము.

మాద్రీ—మనోనాయకా! తపోకార్యమ్మునకు శ్రీ లనర్థదాయకులని
నుగ్గడించుచు కూరిజంతునికరవ్యాప్తియగుటచే మమ్ము రావ
లదని నెలవిచ్చుచుంటిరి. మీ రెవరిగూర్చి తపంబు సేయు
చుంటిరో యా శంకగుండే—

గీ॥ జేహ మర్థంబు పార్వతీ • జేవికొనగి
మస్తకంబును స్వర్ణదీ • మాసనికిడి
ప్రణవము దాత్మసిద్ధిని • బడయ లేదె?
పడఁతులున్నంతి మహిమ కే • పాటిలోటు?

సర్వోపచారములు గావించుచు నెట్టిమనఃక్లేశమును గల్గినీయక
సర్వదా మీయిష్టానువర్తలమై చరించు మమ్ముల విసర్జించు
తలంపునువర్జించి మీపరిచర్య లొనర్చుట కంగీకరింపుడు.

పాండు—(తనలో) హా! దైవమా! ఏరినిటుల నా వెంట నంటగట్టి నాకె
ట్టిముష్కసంఘటింప నుంటివోగదా! నీకృత్యము లలంఘ్యములు
కదా! (ప్రకాశముగ) మీ కెన్నిరీతుల బోధించినను నన్ను విడ

నాడుట కిచ్చగింపమిచే మీ నేవల కంగీకరిందితి. కాని “పురుషుఁ డాజ్యఘటంబు పొలఁతి దావవహ్ని” అను రీతినిగమనించి మీ హావభావవిలాసముల స్మరణకునైనఁ దెచ్చుకొనక సర్వభోగ పరిత్యాగమై నారచీరెలు తాల్చి కందమూలముల భుజించుచు యోగినులై నావలెనే మీజీవితములను గడపు కొనవలెను.

కుంతి—ఇప్పుడుగదా కృతార్థులమైతిమి.

మాదిరి—ఆర్యా! తమతపోనియమమునకు తగుస్థలమును నిర్దేశించి వైశమే మమ్ముఁగొనిపొండు.

పాండు—అటులనే మనకు నివాసయోగ్యమును యోజించుకొని అం దొక పర్వతాలఁగూడ నిర్మించుకొందము.

కుంతి—మస్మనోనాయకా! సంతతిఁగాంచని జన్మము అర్కోదయము లేని దీపముగను నీపిక లేని గేహముగను జీవములేని దేహము వలెను బద్ధములేని కొలనువలెను వ్యర్థమనికదా ఆర్యులు పల్కుదురు! ఇక మన కట్టిభాగ్యము లేదుగదా! మనజన్మలు తరించుటెట్లు? అందులకైగల నామనోవిచార ముడుగుటెట్లు?

పాండు—మానినీతిలకములారా! మీర లావిషయమై చింతింపవలదు. దేవోపాసనాబలముచే నందరాని యీశ్వరములులేవు. కాన మన కామార్గమువలననేనంతానభాగ్యము తప్పకలభింపఁగలదు. ఆ యావిషయములు సర్వమును మీకనతికాలములో బోధించి మీ కాకొఱుతిరవ్వంతయుఁ గలుగకుండ నేనొనర్చెదను. ఇంతకు మన మంత్రీయగు సుధర్మఁడు మన యాయనస్థను మా యగ్నిజునికిఁ దెల్పియుండును.

కుంతి—ఆహా! యీవార్త గాంధారిదేవికిఁ గర్ణరసాయనముగా నుండి యుండవచ్చును.

పాండు—అటు లనవలదు. ఆమెయు విచారించును. పోనిమ్ము. (ఒక ప్రక్కఁజూచి) అదిగో! ఆపర్వతప్రాంతము మనవాసమున కర్హ మనితోఁచెడిని. తడయకరండు. వెడలుదము.

(నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము

(కుంతియు, మాద్రియు, పంచపాండవులును పృవేశము.)

కుంతి—హా! ప్రాణనాథా! హా జీవితేశ్వరా! కటకటా! మమ్మీఘోరా రణ్య మధ్యమున వైచి దిక్కులేని యనాథలగాఁ జేసిపోయితివా! ఇంక నీపసికూసలఁ గాంచువారెవరు? మా కేది తెరవు? హా పరమేశ్వరా! మా భర్తతోఁ గూడ నీ సాన్నిధ్యమున కేతెంచు మాకు పిల్లలదయచేసి మనసునకు లేని యూరాటము గల్పించితివా! సంతానము లేకపోయెనని యెంతకాలమో పం జెందిన మాకు నీసంతానము నొసంగియు మరింత వంతులపాలు జేసెదవా? ఇంక నీకుఱ్ఱులకు నీవేదిక్కు. మేముగయుల మిప్పుడే భర్తతోఁ జతిలోఁజేరి భస్మమయ్యెదము. ఓ నీవశరణ్యా! నీ కరుణాకటాక్షముచే నీసంతతి కలిగినదని సంతసించితిమి. కాని మాపూర్వకర్మ వశమునఁ గలిగినదని తలంచమైతిమే. (పిల్లలను జేరఁదీసి) నాయనలారా! మీ కొ యార్తజనశరణ్యుడే తల్లియుఁడండ్రీయు. మీకై యనేకతపముల మాచే జేయించిన మీ యీతిండియీ మాకారణమున నిట్లు నిర్దీప్తుడయ్యె. భర్తను జేతులారఁ జంపిన కాంతలు వీరేయని లోకసిద్ధాంతంబొప్పడి నలుగురిచే వ్రేలుమడిపించుకొని భూమిపై మనజాలము. మీరు తల్లిదండ్రులులేని బిడ్డలయితిరే! భగవంతుడు మిమ్మువృద్ధ పెద్దలనుజేసి మీతిండియి దనకడకుఁ దీసికొనిపోయె. హా! తండ్రిలారా! ఈ ఘోరారణ్యమున నీ మృగము

లలో మీరుమాత్రము బ్రతికి బట్టగట్టుట యెట్లాకదా!
మహారాజు వుత్త్రులరైన మీకు పట్టముగట్టుటపోయి
పుట్టకొకరిని చెట్టుకొకరిని విడిపించి పోవుచుంటిమి. పెద్దదాన
నగు నేనే ముందు చితిఁబెర్చి అందులో దుమికెదను (అని
పోబోవును.)

మాది—అక్కా ! మన ప్రాణనాథుని ప్రాణహరణమునకు నేనే
కారణమగుట నీక్షణమున చితిఁబెర్చి వారితో సహగమనం
బొనర్చెదను. నీ వీ పిల్లలను బోషించికొనుచుఁ బెంచి పెద్దవారిఁ
జేయుము. వా రిద్దఱువఁతులైనచో మనవిభున కిట్టి
యకాలమృత్యువు సమీపించునా? కనుక వారి కష్టసుఖముల
వీక్షించుచు బ్రతికియుండుము.

కుంతి—చెల్లెల! పెద్దభార్య నగుటచే శాస్త్రవిధిచే సహగమనమునకు
నేనర్హురాలనుకనుక మారుమాటపలుకక నీపిల్లలనుబోషించుచు
భూమిపైఁ గొంతకాలము జీవించియుండుము. భర్తతో సహగ
మనముచేయు యువతీమణికేగదా యుత్తమలోకము. అట్లు
కాదేని మన ముభయులము సహగమనము కావలెను.
“నారువోసినదేవుఁడు నీరవోయఁడా” యనున ట్లాపరమేశ్వ
రుఁడే మనకు మారుగా మనకుమారుల రక్షింపఁగలఁడు. తాతి
లోనికి పును పోషించు నాజగన్నాటకసూత్రీధారి మన యీ
క్షుణ్ణుల కిరుణమాని విడుచునా! ఈ యరణ్యవృక్షసంరతుల
కెవ్వరు నీరుపోసిపెంచిరి? ఆదినృయాకారుని కృష్ణయేగదా!
మన నిసువులపై ఆజగద్రీతున కావలెదయగలిగెనేని యివి
యన్నియు మిన్యాశ్రమములేకదా! ఏమునియైనను వీరినివీక్షించి
వారిపెదలఁజ్ఞికిర్పింపఁగూడదా! ఎంతచూచినను దైవసహాయ
ములేని దేదయు సమకూరదు. హా! పరమేశ్వరా!

(ప్రవేశము మాండవ్యుడు)

మాండ—బిడ్డలారా! దుఃఖంపవలదు. దుఃఖంపవలదు.

కుంతి—హా పరమేశ్వరా యనునంతలో దుర్భరచింతాసముద్రమున
ముసిగియున్న వామృద్ధరింపఁ బరమేశ్వరావతారముగా వచ్చిన
మునిచంద్రా! మీరెవ్వరోకదా! మానమస్కారము లంది
కొనుడు.

మాండ—నేను మాండవ్యుడను. ఇంతవనుక యీప్రాంతముననే దేవ
పూజార్థమూ పుష్పాసచయమ్ముఁ జేసికొనుచు మీవృత్తాంత
మంతయు నెఱింగితిని. మీభర్తమృతివిషయమై మీరుచింతింప
వలదు. “జాతస్యమరణం ధృవ”మృతనెట్లు పుట్టుక గలిగినఁ
దిరిగి తప్పక గిట్టెదమని యెఱుంగవలయును. మన చాయవలె
మృత్యువు మన చేరువనేయుండి కాలమునమీపింపఁగనే తన
వాత వేసికొనుచుండును. ఈప్రపంచోత్పత్తిగా నెందఱు మహా
రాజులు ఎందఱు చక్రవర్తులు నశించలేదు! కాని, తనయగ్రజుఁ
డంధుఁడై రాజ్యకార్యవిచారణాదక్షతాహీనుఁడైనను తనభుజ
బలపరాక్రమముచేతను తన మనోబలముచేతను నీభరత
ఖండంబు దివ్యజయంబుచేసి సమస్తరాజులను తనయేలుబడి
క్రిందికిఁగైకొని గర్వవిహీనుఁడై తనయగ్రజునకే పట్టముగట్ట
తాను యువరాజుగానుండి నేవించుచుండెను. ఇతని సోదరవాత్స
ల్యమున కాశ్రీరామచంద్రునికి నెవలఁజేసిన భరతుఁడేసాటిగాని
మరియొకరుగలరా? తిల్లులారా! మీరరువురును మహావతి
వీరలు; మీరేమియుఁ బంతిల్లవలదు. మీకు దేవాళ సంభూతు
లగుపుత్రులుగలిగిరి. వారు బహుబలపరాక్రమవంతులై యఖం
డధుశోవిరాజితులరు కాఁగలరు గాన నాపల్కులాలించి చింతి
ల్లకుడు.

మాధి—ఇట్టి కష్టసమయమున మమృద్ధరింపవచ్చిన ఓ మాతంద్రీ!
యామాధర్తతో మమ్ముగూడఁ గడతేర్చి యీబిడ్డలను
మీబిడ్డలనుగాఁ గాపాడి రక్షించుడు.

మాండ—తల్లులారా! చనిపోయిన మీ భర్తకై మనమెంత చింతిల్లి నను జితాకంఠైనను ప్రయోజనములేదు. ఈ శూరశిఖా మణికి నేనే యగ్నిసంస్కారమునుజేసి మీయుధయులను మీ పిల్లలను భృతరాష్ట్రానియొద్దకుఁ జేర్చెదను. కావున వారే మీనుఁడు.

కుంతి—తండ్రి! యీ బాలురను వారిపెదతండ్రియొద్దకుఁగొనిపోయి పుణ్యముఁగట్టుకొనుము. కాని మమ్ములమాత్రము భర్తతోడనే స్వర్గ మలంకరింపనిండు.

మాండ—“మాతాహతే జిహ్వారసాభిన్నమ్” అని పిల్లలకుఁ దండ్రి పోయినను జీవింపవచ్చునుగాని తల్లిలేకున్నచో పిల్లలు వృద్ధి నొందరు. కనుక శాస్త్రసిద్ధిచే మీలో నొకరు సహగమన మాచరించి మరియొకరు విడ్డబఁబెంచి వృద్ధిఁగావింపుఁడు. ఇదియే నామనోభీష్టము.

మాద్రీ—స్వామీ! మీ పలుకులు మాకు తొలిపలుకులు. కుంతి నాకంటె బెద్దదియై లోకానుభవ మెక్కుడుకలదగుటచేతను నాకంటె నెక్కువ సంతానము కలదగుటచేతను నాసౌందర్యమే భర్త మరణావస్థకు మూలమగుటచేతను నేనే భర్తతో సహగమన మాచరించెదను. అక్కా! నీవీ పిల్లల నభివృద్ధిలోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము. నాకు మరుమాట నుడువవలదు. (మాండే వ్యునిఁజూచి) జనకసదృశా! నాకు మరణమునకు నెలవిండు. అక్కా! నెలపు. (పిల్లలను గొఁగలించుకొని) ఇంక ఆమెయే మీకుజనని. (అని దుఃఖముతోవెళ్లును)

కుంతి—అయ్యో! ఇదియేమి యన్యాయము! నన్ను విడిచి నీహక్కతవే భర్తతో స్వర్గమున కేగెదవా?

(అని వెంటబడించును అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

(తెరలోమంట, పాండురాజదహనము కనుపడును)

మాది—(తెరలోపల) ఓ వీతిహూతా! నీప్రభావ మతీతము. నీవు లేకున్న నీ ప్రపంచ మొకక్షణమైనను సాగదుకదా! యజ్ఞయాగాదిమహాకీర్తువులన్నియు నీముఖంబుననుగదా పవిత్రముండుట! జానకీదేవిపయమున శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతుఁడగుశ్రీరామచంద్రునికి నీవల్కులేగదా సంశయనివృత్తి నొనర్చినవి! అట్టి యోమహానుభావా! నే వుట్టినదాది యెన్ని ఘోరదురితము లాచరించితి నో వానినెల్ల వమ్మగునటుల నన్ను నీలో గలుపుకొని నాభర్తతోగూర్చి నాకలోకనుఖము లందింపుము. ఓస్వాహవల్లభా! నమస్తే నమస్తే నమః.

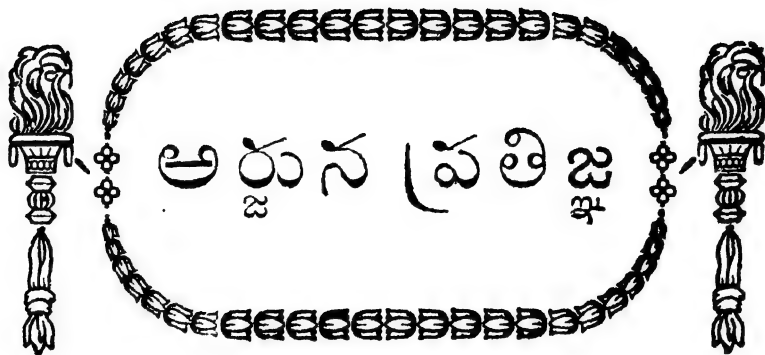
(అగ్నిలో దుమికినట్లు తెరలో ధ్వనివినబడును.)

(మాండవ్యుడు ప్రవేశించి)

మాండ—పాండుమహారాజున కగ్ని సంస్కారమును జేసితిని. ఆ కుంతికి గొంతమనశ్శాంతిఁ గొల్పితిని. ఆ మాదిరియు నగ్ని ప్రవేశమై భర్తతో దివికేగెను. ఆ కుంతిమాత్ర మెట్లకేలకు ఆ తెక్కలు రాని పిల్లలకు సంరక్షణార్థమై తనభర్త ననుగమింపదయ్యెను. కాన నేనికఁ దడయక యీ కుంతీదేవిని పాండవులను ధృతరాష్ట్రముహారాజునొద్దకుఁ గైకొని యేగి వీరి జననవృత్తాంత మాదిగ నర్వము వినించి వీరి నొప్పగించి వచ్చెద.

(నిష్క్రమించును)

[తెరపడును]

ద్వితీయాంకము

ప్రథమరంగము

(ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్ముడు, విదురుడు, కన్దులకుగుడ్డకట్టుకొన్న
గాంధారియు ప్రవేశము)

ధృత—సాదరా! విదురా! మన రాజ్యమున నెట్టియిక్కట్టు లందక
ప్రజలు సుఖులైయున్నారా? సమస్తభూవలయమేలు రాజన్యలఁ
దనకింకరులగాఁ జైకొనిన వికృమవిశారదుండగు మన పాండు
భూపతి కాలధర్మము నొందుటాది కొందఱు మానవేశ్వరులు
ప్రమత్తులైరని వింటిని. ఇందెంతనిజము?

విదు—ప్రమత్తులరై మనల గిరురించినపల్కు వాస్తవమేకాని వారిచెల్లర
మన యర్జునుండు తన భజపరాక్రమమున పాదరక్షలక్రింది
వృశ్చికములవలె నొనరించె. పులికడుపునఁ జలిచిమి పుట్టునా?

ధృత—మనయర్జును పరాక్రమ మటుండ.

శా॥ నాకు దండీసమానుడై విహితనాః సాధర్మయర్మజ్ఞుడై
వీరక భార్గవరామచంద్రు సమరోర్విన్ శృంగభంగమ్ము గ
న్నాకై చేసినభీష్ముడు, సయకళానైపుణ్య మంత్రాది వి
ద్యాకల్పదుమి మీపుగల్గఁ గొఱంతక గాంతునే సుంతయు.

భీష్మ—వయోవృద్ధుఁడనగుట నన్నటులందు వే కాని నాగాయతసత్త్వం
డవును సర్వశాస్త్రసరిచయుఁడవునునగు నీప్రజ్ఞ నిరుపమానము
సుమా!

సు॥ కరుణాజాని పురూరవప్రభుడు ఋక్షుం డల్లనుష్వంతుఁడు
భరతుండాది నృపాల పాలిత ధరాభారమ్ము నిర్వక్రిత
బరిపాలించు యశోనిధానమవు నీ • భాగ్యమ్మునేమందు నూ
ర్గురు పుత్రుల్ భలి దోనతోటవలె మాంకు న్నేత్రపర్వంబిడు.

గాంధా—ఆర్యా! ఇదియెంతయు మీపెద్దల యాశీస్సుకదా!

భీష్మ—తల్లీ! మణులహారములోని నాయక మణివలె పతివ్రతలలో
జానకీదమయంతులకును సగృగణ్యువుసుమా!

సేవ—(ప్రవేశించి) ధృతరాష్ట్రమహారాజా! తమ దర్శనార్థమై ద్వై
పాయనులవాగు వచ్చి ద్వారపండు నిలిచియున్నారు.

ధృత—సేవకా! తక్షణమే వారిని లోనికిఁ గొనిరమ్ము.

(వ్యాసుఁడు ప్రవేశించును. అందఱు లేచెదను)

ధృత—పరాశరాత్మజా! నమస్కారములు. ఆ రత్నసింహాసన ముల
రింపుఁడు.

భీష్మ } మునందా! నమస్కారము.
విదు }

గాంధా—ఆర్యా! నమస్కారము. (అందఱును గూర్చుందురు)

• (వ్యాసుఁడు రత్నపీఠమునఁగూర్చుండును)

వ్యాసు—మీరందఱు కుశల మేకదా?

ధృత—భవదీయకృపాగరిమచే మే మందఱము కుశలమై యున్నా
రము.

వ్యాసు—గాంగేయా! పూతచారితులగు పాండవులకును దుర్యోధనాడి కురువీరులకును శ్రేయమేకదా!

భీష్ము—దేవరవారి యాశీస్సున నట్లే.

విదు—వ్యాసమునీందా! ఇంతకుమున్ను మీరన్నడప్పుడువచ్చి ధర్మప్రసంగములుచేసి మాకు విజ్ఞానమొసంగుచుండెడివార లిప్పుడన్ననో అంతగా దర్శనమిచ్చుటలేదు.

వ్యాసు—విదురా! నాపయిగల భక్తిప్రేమలచే నటులందువుకాని మొన్ననేకదా

చ॥ కలకల నవ్వలాడెను మొగంబులతోడ నిలిపవర్ణముల్
భళియని సంస్తుతింప మన ♦ పాండవ కౌరవ పుత్రులెల్ల ను
జ్వలతర శేముషీవిభవ ♦ సంపదచే నిశితాస్త్రశస్త్రకౌ
శలమును జూపునట్టి తరి ♦ సమ్ముదనుంగుచు నిద్రయొండనో.

గాంధా—మహాత్మా! ఆడబోయిన తీర్థమెక్కురైనయట్లు నామనంబున భవదీయాగమనంబు వాంఛింప నాపూర్వకృతపుణ్యమున మీ రరుదెంచితిరి. తమకెప్పుడును పురుషులు తరించు మార్గమ్ముల బోధించుచుందుగు కాని శ్రీజనమునకు ధర్మార్థకామమోక్ష ఫలప్రదమగు నదెద్దియేని నొకప్రతగాజం బానతీయరుకదా.

వ్యాసు—బిడ్డా! సౌబలీ! అట్లులైనవినుము.

చ॥ పతిభక్తిక్రమహియించి నిత్యమును నతృప్తరాజునసేవనా
యతకౌతూహల చిత్తయైవరలి స్వప్నానన్ధయందైన సూ
నృతవాక్యప్రతి యాచు నిత్యము భవానీధ్యానయుక్తాల్మే యా
సతి కెవ్వంబుసాటికాగలరు వాస్తవ్యమ్ముగా సౌబలీ!

గాంధా—దేవా! లోకసామాన్యముగా జెప్పినటుల నుడివితిరి. మీ వలన నేదైన నద్వితంబునువిని దానినొనరింపనుంటిని.

వ్యాసు—తల్లీ, సుబలాత్మజా! అటులైనవినుము. మీ శ్రీజనమ్మనకు వ్రతములలో నుత్తమంబగు నైరావతవ్రతం బొండుకల దది యాచరింపదగు. అదియెటులంటేని, ఇందుగఁడు వాహ్యశ్లోకై వెడల స్వారిచేయు నైరావతగజంబును తోడితెచ్చి యొక శుభవాసరంబున రిక్తోత్పలమ్మలగంధాక్షతల యక్షావిధిఁ బూజించి శక్తికొలఁది బ్రాహ్మణపూజనేయ సకల కామ్యంబులు సిద్ధించును. కాన నీవటులొనర్చుము.

గాంధా—అర్యా! అటుల లభ్యమ్ముకానిచో నేటులొనర్పవలెను?

వ్యాసు—కానిచో నైరావతగజమును మృత్తికతోనైన నొనర్చి వ్రత సంపూర్తి నొనర్చుకొనవలెను. కురువంశజులారా! నాక నుషానమునకు వేళయెనది. వెళివచ్చెద.

ధృత—శీఘ్రముగా మాకు పునర్దర్శన మిత్తురుగాక!
(వ్యాసుఁడు నిష్క్రమించును)

ధృత—పురాణశ్రవణమునకు వేళయైనది. కాన నేటికిఁబుచ్చజాలింతము.
(గాంధారి తప్ప పందలు నిష్క్రమింతురు)

గాంధా—(తనలో) దైవకృపచే నింతవర కేకొంటలేక ననుభవించుటకు వలసినంత యైశ్వర్యము కలిగి రాజ్యము కలిగి నూర్గురు పుత్రులు కలిగి పుత్రిక కలిగి సమస్త బాంధవులలో వన్నెవాసిఁగలిగియున్న యిప్పుడే యేవ్రతమునో దానమునో చేయుటకు వలనుపడును. కావున నాయగ్రతనయుఁడగు సుయోధనుని బిల్చి యీ వ్రతరాజము పరిపూర్తియొనర్చుటకు నైరావత దిగ్గజమును దెచ్చుట కేమనునో అడిగి తెలిసికొనియెద. కాని తన చెలికాడగు కన్ఱునితోఁ గూడనేని యైరావతగజమేకాదు అమరావతీ పట్టణమే తెచ్చి యిక్కడ నిల్పఁగలఁడని తలంచెద.
(గాంధారి నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయ రంగము.

గాంధారి మందిరము.

గాంధారి — శుభకార్యము లొనర్చుట కీవసంతముతువే యోగ్యమైనది కాన తప్పక యీమాసములోనే నా వ్రత మొనర్పవలయును. ఏలనో మా సుయోధనునకు కబురంపినను రాజేమి. కాని యువరాజై రాజకార్యనిర్వాహకుడై యున్నవాని కెన్నెన్నో పను లుండును. అయినను నా మాటకు జవదాటియెఱుంగఁడు. (అని యనుకొనుచుండగా దుర్యోధనుఁడు ప్రవేశించును)

దుర్యోధ — తల్లీ! సమస్కారము.

గాంధారి — ఆయుష్మాన్ భవ!

దుర్యోధ — జననీ! మీరేలనో కబురంపితి రద్రానినిఁ దెల్ప వేడుచున్నాడ.

గాంధారి — నాయనా! సుయోధనా! పెక్క వాసరములనుండి యెద్ది యేని పుణ్యప్రతిఁ బాచరింప కుతూహల మందుచుండుటేకాని నెర వేరినదికాదు. నిన్నటిదినమున నీవిషయము వ్యాస మునీంద్రులకు విన్నపింపఁగా నై రావత మను వ్రతరాజము కలద నియు దానికి నైరావత దిగ్గజమును రక్తోత్పలమ్ములఁ బూజించ వలెననియు నెలవిచ్చిరి. కాన నీవ్రతరాజమ్మును నాచే నొన ర్పించుటకు సంసిద్ధుఁడవు కమ్ము.

దుర్యోధ — (ఆలోచించి)

మ॥ జననీ! పుష్కల నీలమేఘముల చంఛద్రద్రివ్య శంపాలతల్
గొని రానేర్తును, సాగరోదకము సాంఘోపాంగ మేతంబుచే
తనునింకింతును; డప్పికిచ్చెదను పాతాళమ్మునీరమ్ము, నిం
దునియైరావతము గొనంగ మివులన్ ♦ దుస్సాధ్యమై తోచెడిన్.
కావున తల్లీ! దుర్లభంబగు నీవ్రతమ్మున కెట్లు సమ్మతించితివి?

గాంధా—నాయనా ! సుయోధనా!

ఉ॥ ఇత్తైర్గుణ బానర్పఁగ మునీశ్వరుఁ డానతియిచ్చినంత ము
చ్చితమునందు సంశయము ♦ జెందుచు నట్లొనరింపలేని చో
నత్తరి యేకియన్ నలుప ♦ నొనని ప్రశ్ననొనర్పఁ దత్కరి
మృత్తిక చే నొనర్పఁగ మునిప్రభుఁ డాజ్ఞ నొసంగె ప్రేముడిన్ .

కావున నాయైరావతిమును మృత్తికతో నొనర్చియైనను నా
ప్రత సంపూర్తినొనర్చుము.

దుర్యో—అట్లే! భవదాజ్ఞ యవశ్యకరణీయముగదా! శిరినావహించు
యటులే యొనర్చెదను. ఇత వెల్లివచ్చెదను.

గాంధా—బిడ్డా! యీ ప్రతమ్మును సకలబంధుజనసమక్షమున నొస
ర్చుటకు గుతూహలమున్నది కాన బాష్టాక సోమదత్తాదిబంధు
వర్గమును కుంతీసహిత పాండవులను సామంతప్రభువులు మొద
లగువారి నా యాచీతుల నాహ్వానించి గౌరవింపుము.

దుర్యో—ఘాతా! భవదాజ్ఞ మరియుకల్గిల జరుగునా? నాకిక సెలవి
మ్ము. వెల్లివచ్చెద .

(దుర్యోధనుఁడు నిష్క్రమించును)

గాంధా—నేడేదైవజ్ఞుల రావించి దివ్య మగు సుముహూర్తము మద్విత
రాజమ్మనకు స్థిరకరించునట్లొనర్చెద. ఇపుడే మాపుట్టినింటివా
రిఁ దోడ్కొని వచ్చుటకుఁ దగినవారినిబంపునటులను ప్రతము
నకుఁ గావలసిన వస్తుసామగ్రి సమకూర్చుటకును దగినవారిని
నియమించునటుల నా ప్రాణేశ్వరునకు విన్నవించు కొనెదను.

(అని నిష్క్రమించును)

తృతీయరంగము

(వీరావధానియు, కాశీభొట్లు ప్రవేశము)

వీరా—కాశన్నా! గాంధారీదేవిచే జేయఁబడిన విరావత వ్రతమునకు వచ్చితివా?

కాశీ—వీరన్నా! నేనుగాని శుభాశుభ కార్యములు కలవా?

వీరా—అట్లులేన నదస్సులో నా కగుపించలేదేమి?

కాశీ—అచ్చట నొకరికొకరు కాన్పించునట్లున్నదా? ఇసుముచల్లిన గాలుట కెడములేక లక్షలకొలది వచ్చిన విఫులలో నీ వెక్కడ నో నేనెక్కడనో?

వీరా—నీకు ఫలితమెంతి? వేదమంతయు సాంగాభ్యయనము చేసి తివిగదా!

కాశీ—భుక్తాయాసముగానున్నది. నన్నించుకతడవు ప్కరింపకుము. కొంచెము విశ్రమించి నర్వము నావకాశముగ విస్మించెదను.

(అని పవ్వళింప యత్నించును)

వీరా—అగే కాశీభొట్లు! ఎన్నిబొబ్బట్లు ఎన్నిమాపచక్రము లెక్కించితివిగా అంత శ్రమఁజెందుచున్నాడవు?

కాశీ—నాలుగుపుండలకు పై బేగమేకాని తక్కువయుండఁజూపు. నన్నిప్పుడు బొధించి దాహాయతునిగ నొనర్చునది నే నాస్వాదిం చిన శేరుఘృతమే. మనస్సేహితుఁ డచ్యుతరామశాస్త్రి నచ్చుచున్నట్లున్నది.

(అచ్యుతరామశాస్త్రి ప్రవేశము)

వీరా—ఏమోయీ! అచ్యుతరామా! మన గాంధారీదేవిగా రొనర్చు వ్రతమున నీకుఫలితమెంతి? మన మెఱిగినది మొదలెన్నియో

కార్యములు గావించువారిని వీక్షించితిమిగాని యిన్ని దానధర్మముల జేసి యింత వైభవముగా నొనర్చినవారిని మన మెవ్వరినిఁ గాంచము.

అచ్యుత—జనకుని యాజ్ఞోల్లంఘన మొనర్చెడు ఈ దుర్యోధనుని దానములకు నీవే సంతసింపుము. అగ్ని హోతృనకుఁదోడు వాయు దేవుఁడటుల యీ యోగ్యులేని దుర్యోధనునికీ దోడు కపటశీలుఁడగు శకునికూడ చేరినాడు.

కాశీ—(స్వగతము) వీని కేమియు ఫలితము లేనటులఁ దోచుచున్నది. తద్వారము నుశించుచువల్కిన నాపై నాగ్రహించుచు గాన వానినే అనుసరించెద. (ప్రకాశముగా) ఓరీ అచ్యుతా! గోడకు చెవులుండును. కాన మన ప్రభువునిఁ గూర్చి నిందఁ గావించకుము. ఎవరైన నాలించినచో మోసము వాటిల్లును. పెదవిదాటిన పెన్నదాటునని వినవా?

అచ్యుత—అట్టి భయములు నీకుఁగాని నా కేమాత్రమును లేవు. కుండ మూయుమూకుఁడు కలదుగాని లోకముమూయు మూకుఁడును దునా? అతని దుర్గుణములను గూర్చి యెవడు చెప్పి కొనడు? ఎందరినో బంధువులను సామంతుల నాహ్వానించి గౌరవించెను గాని పుణ్యవర్తనులగు పాండవులను గుతీదేవిని పిలువఁడయ్యెగా!

వీరా—అవును ఇదివాస్తవమే. ఎల్లరవలె గాక ముఖ్యబాంధవులగు పాండవుల నవశ్యమాదరించ వలసినదే. రాజ్యమెల్లనువారిపితామహార్జితంబగుటయు విశేషించి వారిపితార్జితంబగుటయు వారే వాస్తవముగా రాజ్యమున కధికారులు. కాని వారితండ్రిస్వర్గస్థుడగుటచే వారికిఁ గొంతకాలమువఱకును రాజ్యసిద్ధి చేయరదు. అసతికాలము క్రిందట నొకనాడు కంఠకక్రీడ నాడుకొను సందర్భమున దుర్యోధనుఁడును భీముఁడును నొకరినొకరు నిందించుకొనిరట! అదియెట్టిదో నీవెఱుంగుదువా?

అచ్యు—ఎఱుంగ నేమున్నది? వనములో జన్మించితిరి గాన మీరుమృగ
తుల్యులని దుర్యోధనుడ నెనట! అంతట వాయునందనుఁ డాగ్రి
హించి మీతల్లి యొక శత్రువును బరిణయమాడెగావున మీరును
శత్రుతుల్యులే యనెనట!

వీరా— అదియెట్లు?

అచ్యు—గాంధారి జన్మించిన కాలమున నచ్చటి కొక మునివచ్చి యీ
మేను వివాహ మాడిన వా డనతికాలమున మృతి నొందునని
నెప్పెనట! అంతట శ్రద్ధోపపరిహారార్థమై సుబలరాజు తనకూతును
నొక మేకపోతునకిచ్చి పెండ్లిచేసి దానిని తనకరవాలముచే
దెగటార్చెనట! తరువాత ధృతరాష్ట్ర మహారాజునకు కర
గ్రహణం బొనర్చెనట!

కాశీ—అయితే సుబలరాజు తన సుతకు పునర్వివాహము చేసెనందు
వా? తరువాత?

అచ్యు—కర్ణుడు పరిహాసముగ దుర్యోధనునితో “మిత్రీమా! వారి
పుట్టుకయే విచిత్రము గదా వారితో మాటాడ గలవా?”
యనెనట!

వీరా—పరుల యున్నతిని వీని సైపఁజాలని కర్ణములుగల యీ కర్ణుడు
గదా విరల వైరమునకు మూలము. తరువాత భీముఁ డేమనెను?
వారు మాత్రము అంధునిసుతులు కారా యనెనా?

అచ్యు—మా పుట్టుకలకేమి నీవు మాత్రము నిన్ను నా కుచున్న సూతు
నికే జన్మించితివా యని భీముడనెనట!

రా—చాలవరకు వచ్చినదే! అందువలననే పాండవుల కీ వ్రతమున
ప్రవేశముజరుగలేదు. కాని “మా కాముష్మముమాకారోగ్య”
మను దుర్యోధనుఁ డిన్నిదానములఁ జేయుచుండగాని ఆలోచ
నలో దుష్టుడైనను దానము చేయుటలో కర్ణుడు మేరుపర్వ
తమునైనను వెనుచూపులేక తృటికాలములో దాన మొనర్చును.

అచ్యుత—వరులసొమ్ము దానమొనర్చు మనన నేనును అంతవాడనే!

వీరా—అయితే వీరి కలహముల సందర్భమున ధృతరాష్ట్ర డెట్లు ప్రవర్తించును?

అచ్యుత—పాండవుల నన్యాయమొనర్చ కడుపున విషముండినను లోకమునకు వెళిచి తియ్యనిమాటలనుడువుచు ప్రేమగలవానివలె నటించుచుండును. దుర్యోధనుని జన్మకాలముననే ఉత్పాతములు తోచుటచే అర్జునానాఁడే వీని దుష్టపురుషునినను పుత్రమోహమున దుష్టపదాలక కొడుకు దుష్టుడైనను 'సుయోధన'యని మాటిమాటికి బిల్చుచు వాని యిష్టానుసారము సర్వము నడుపుచుండును.

కాశీ—(జనాంతికముగా) వీరావధానీ! వీనితో ప్రసంగము చెట్టుగొట్టి పైనవేసికొనినట్లే. వెల్లుదము రమ్మ (ప్రకాశము) మే మొక కార్యార్థమై వెళ్లుచున్నాము. నీవుగూడ వచ్చేదవా అచ్యుత రామా?

అచ్యుత—అటులే (అని అందఱు నిష్క్రమింతురు).

అర్జున ప్రతిజ్ఞ

తృతీయాంకము

ప్రథమరంగము

వారణావత నగరము : కుంతీదేవి మందిరము

కుంతి—(విచారముతో) ఆహా! యెంత విపరీత కాలమయ్యెను! గాంధారి వ్రేత మొనర్చికొనుచుఁ బలువదాయెను. ఎంతలో నెంతయుయ్యెను! భర్త కాలగతిఁ జెందఁగనే యా చితిలోనే యతని సహధర్మచారిణినిఁగూడ బూడిదఁజేసెను సహగమనాచార మేమహానుభావుఁడు శాసించెనో! నాబోటి అనాథల దీనాలాపముల నెన్నిటి నాలకించి యా మహామహుని హృదయము కఱగి నీరైపోయెనో! ఆ పుణ్యచారిత్రి శాసన ముల్లంఘన మొనర్చినందుకుఁ దగినశాస్తి యనుభవించితి. మాది యెంత సుకృతవతియో యీ పుడమిని యిడునులందఱ భర్తృపదారవిందసేవఁ గావించుచు సర్వసౌఖ్యాకరంబగు స్వర్గముననుండ. “అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి” అను వాక్యమును నమ్మి పుత్రులు లేక లేక వగచి వగచి, దైవతములఁ బ్రార్థించి ప్రార్థించి తత్ప్రసాదముచే యోగ్యులగు పుత్రులం బడసినందులకు నా హస్తినాపురముఁ బ్రవేశించుటాది వారి జీవితమే సంశయాస్పద మైయున్నది. అదేమిపాపమో సార్థకనామధేయుఁడగు దుర్యోధనుఁడును, బాండవద్వేషియు బద్ధమిత్సరుఁడునునగు కర్ణుఁడును సతతము నాబిడ్డల గాంచిన నోర్వలేరైరి. అందు మాఖ్యముగా భీమునిఁగాంచినఁ గన్నులలో నిష్పృకలు పోసికొనుచుందురు. ఆ దుష్ట దుర్యోధనుఁడు వానినిఁ జంపింప నెన్నిపనులఁగావించె?

సీ॥ ఒడలెఱుంగక నిద్రా ♦ నొందుచుండెడివానిఁ

గీళ్లను ద్రాళ్లబిగించినారు

ఊపిరిమాన్స మా యోపాయము నానర్చి

మున్నీటిలోపల ♦ ముంచినారు

ఆరగించుప్రసాద ♦ మందున నొకతూరి

కాలకూట విషంబుఁ ♦ గలిపినారు

బుస్సుబుస్సును కృష్ణ ♦ భుజగమ్ములను దేహ

సంధుల కఱపింపఁ ♦ జాలినారు

గీ॥ సమయ మబ్బిననేని యే ♦ సరణి నైన

నుసురులను దీయనుంకించు ♦ చున్నవారు

కటకటా! యిట్టి దుష్టసం ♦ ఘమ్ములోన

కొడుకుకుఱులగాపాడు ♦ కొనుట యెట్లా?

వారిజనకుండు జీవించి నేను మరణించినను వీరికిన్ని యిక్కట్లు రానేరవుకదా; ఏమహారాజపుత్రికనో తిరిగి పరిణయమాడి సర్వ సౌఖ్యము లనుభవించుచు సుతులఁ బోషించుకొనుచు పెండ్లిపేరంటములఁ జేసి విద్యాబుద్ధుల నేర్పించి యెంతయోన్నత్యదశలోనికిఁ దెచ్చి యుండునోకదా! నసుధపై జన్మమెత్తుటయే దోషంబు. అద్దానిలో యువతియై జన్మించుట మహాపాతకంబు; అందునను భర్తృవీహీనయైన తద్దురితమ్మునకు మేరయే లేదు.

సీ॥ శుభకార్యములకేగఁ ♦ జూచుజనమునకు

కంటకంబాట యే ♦ కాంతబ్రతుకు

శయనోద్ధత వికచనయనులౌ ప్రజలకు

గరళమై యొప్పు లే ♦ కాంతబ్రతుకు

ఆప్తబంధువులెల్ల ♦ హైన్యరే జూపింప

కడగండ్ల కిక్కయే ♦ కాంతబ్రతుకు

ఇంచుకేనియుఁ గాని ♦ యిహలోక సౌఖ్యముల్

కాంతింప రాని దే ♦ కాంతబ్రతుకు

సీ॥ చందనాగరు కస్తూరి ♦ సంచయంబు
కనుల వీక్షింపరాని దే ♦ కాంతబ్రతుకు
కనుల జలమును గార్చు పే ♦ కాంతబ్రతుకు
అట్టి విశ్వసబ్రతు కిల ♦ వ్యర్థముకద.

ఏ కాంత సుమంగలియై : పపుకూకుమతో నోలలాడుచు స్వర్గస్థు
గాలగునో ఆ కాంత దోధన్యురాలు. ఆ కాంతయెపుణ్యవతి. వరులచే
నెంతపరాభవము వచ్చినను గహింపవచ్చునుగాని బంధువులలో
సంగుదోడికొడలికాన గలుగు పరాభవము మా శ్రీజనంబు
నకు దుర్భరము. ఆమె హృదయమెట్టి పాపాలమో, కాదు
వజ్రమే యనవచ్చును. పట్టణములోని ముత్తైదువులపాటి
సేయజూల్చినైతినిదిదా; ఈ కట్టజీతనము కొడిగట్టిపది గాంధా
నీయై యుండునా లేక చుట్టజీలుండగు మిన్నోకనుపై
యుండునా?

(అరిఆలోచింపిండుండగ నట్టమంచు పోవేళియను.)

అర్జు—తల్లీ! ఎనుష్కారము.

కుంతి—బిడ్డా! చిర. జీవని కమ్మా.

అర్జు—తల్లీ! ఏల దీనముఖమ్మననుండి యేరియో విచారించుచున్నట్లు
తోచుచున్నది. నీ దైన్యతకు హేతువేమి?

కుంతి—పగులకొంపకుఁ గూటికి గుడ్డకుఁజేరిన మనకు దైన్యముగాక
సంతోషమా?

అర్జు—జననీ! మనము పరులగృహమున నేలయుంటిమి? మనరాజ్య
మున, మన పట్టణమున, మన గృహమ్ముననే యుంటిమి.

కుంతి—వారిపజ్జకుఁ జేరితిమనికదా గాంధారిశలంపు.

అర్జు—“యద్భావం తద్భవతి” యనునట్లు యేనాటికైనను వారి కే
మైన నట్టిదాస్యితి చేకూరునేమోగాని ముమ్మాటికిని మనకట్లు

వాటిల్లదు. తల్లీ! నీ విచారకారణము నుడువునంతవరకు నాకు మానశ్శాంతి చేకూరదు. కాన వైశేష వచియింపుము.

కుంతి — ముంజేతి శంకణమున కద్దమేలయనినట్లు నేపలుక నేల? మొన్న మీ పెదతల్లియొనర్చిన యైరావతవృతరాజమున మనము వారికిఁ గన్పింపక పోయితిమిగదా!

అస్థ — జననీ! ఇదియె తయ్య కపటశీలరగు దుష్టచతుష్టయముది కాని పూజ్యురాలగు నాయమదికాదని తలంచెద. పొనిమ్ము! వృద్ధ రాజైనను విచారించినవాఁడుకాడు. (అలోచించి) పయోముఖ విషకుంభమునుబోలు ఆయన మాస్థితి విచారించునా? పూజ నీయులగు విదుర భీష్మాదులకు వెఱచి యిండుకైనను మమ్ము హన్నించుచుండెను. కాని లేనిచో విస్సన్న చేప్పినదివేద మను నట్లు ఆ ముద్దుల కొడుకగు దుర్యోధనుఁడు గీచినగిరిచాటక వానివాక్యము లాలకించి మమ్మేమియొనర్పియొందునో? అయి నను తల్లీ! విచారింపవలదు. కాలచక్రము తిరుగుచుండును. కష్ట సుఖములు మారుచుండును. నిర్వకృపరాకృమ వంతులగు నీ సుతులమేనిలో నూపిరికల్గునంతవరకు నీకేకొఱంతయుఁ గలు గదు. వారు ఐరావతమును మృత్తికతో నొక్కకదా వృతము నేసిరి.

ప || గరుడుల్ యక్షులు కిన్నరుల్ దివిజ సంఘంబుల్ సురేందున్ గో
ద్ధరులై నన్నెదిరింపనీ, హరుఁడు తోడ్తో వారికి నాయమై
యరుగ్గ బూనిన బూసనీ బలిమి నే • వైరావతీ దివ్య ది
క్కిరిసిఁ దెచ్చి వృతమ్మొనర్పఁగఁ బ్రతిజ్ఞ బూసితిన నమ్ముమీ.

కుంతి — కుమారా! దుస్సాధ్యములగు కార్యములయందు బాల్యచా పల్యమునఁ దొందరపడి ఘోరప్రతిజ్ఞలఁ బూసకుము.

అర్జు—విరావత మొకటియే కాదు

సీ॥ సర్వసమ్మనకు మేనక ఘృతాచీరంధ
 లైన గీర్వాణవేశ్యాజనంబు
 త్యాగం బొనంగఁగ • దారిద్ర్యవిధ్వంసి
 యై విరాజిల్లెడు • దేవనురభి
 పరిమళామోద సౌభాగ్యమ్మునకు నిత్య
 సౌరభావహ పారిజాత తరువు
 వాహ్యాభి షెడలఁగ • వన్నె చిన్నెలు గల్గి
 జవచారియైన యు • ఛైశ్చక్రివంబు

గీ॥ వీని వ్రతమున కేను చెప్పింప కున్న
 నిత్యనత్యవ్రతుండును • నృపవరేణ్యుఁ
 డౌ యుధిష్ఠిరు పదపద్మమాన నేను
 పావకజ్వాల లందున • భస్మ మగును.

కుంతి—(తనలో) వీనికి రోషము శ్రుతిమించి రాగమునఁబడినది. కాన
 నీపాటికి పొమ్మనియెద. (ప్రకాశము) తండ్రీ! బుద్ధిని బృహన్నతిఁ
 బోలు మీ పెద్దన్నగారికి నీవిషయము తెల్పుము. ఇంక పొమ్మ.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము

ధర్మజ, భీమ, నకుల, సహదేవులు ప్రవేశము.

ధర్మ—సోదరులారా! మనక వ్రతము లంతయు గాంచుటెన్నటికోగదా?
 అందు మనభీమునిఁ చెగటార్చుటకు దుష్టచతుష్టయ మెన్నియో
 ప్రయత్నములు సేయుచుండెను. దైవసాహాయ్యమున నవియన్ని
 యు నిష్ఫలంబు లగుచున్నవి. లేకున్న మనమేమి చేయగలము!

భీము—అగ్రీహ ! పుణ్యమూర్తులగు దేవర ప్రభావమే మమ్ము
గాపాడఁగలదు. వారిసేవలకు నేను రవ్వంతయు జంకను.

ధర్మ—అనుజలారా!

ఉ॥ ఎట్టి ముహూర్తమందు జనియించినవార మొ తోచదాయెగా
పుట్టిన దాది కష్టముల ♦ బొందుటకాని సుఖమ్ము లే దిసీ
కట్టడిదైవ మెందులకుగా సృజించెనొ ఖ్యాతిగాంచు న
మార్మిట్టుకులమ్మునందు గతిమాలిన వారినిగా నొనర్చుచుక.

“కష్టేఘలే” అనునట్లు మన మింకేనాఁటికైనను సుఖంపకుందుమా?

భీము—అగ్రీహ! ఏల మనము వారి కొదిగిళ్ళు బడుచు నిడుచు
లందుట?

మ॥ కపటోపాయము లేమి లేక షిశ్యభాగం బీయ కావంచుగా
వివరీతప్రతిభాపలాడ కదనోర్విన్ మత్తమాతంగ మె
ట్టపురూపమ్ముగ నంబుజంబుల ననాఁయానమ్ముగాఁ ద్రొంచు న
త్తపొడిన్ జేతు సుయోధనాది శతమున్ ♦ లీలావినోదక్రియన్.

ధర్మ—సోదరా! మనకుఁగల్గు కష్టములచే నటులనుడివెదపుకాని యెఱ్ఱ
హిణీలకొలంది సైన్యయుతుఁడై రారాజై వెలుగొడు వానిని
మనము తేటిచూడఁగలమా?

నకు—అన్నయ్యా! ధర్మనందనా! ఏలయి ట్లధీరాలాపములు! కుత్రి
యోచితధర్మము విడిచి కానన సీమల మునివృత్తి నుండుట
యే మీ మనోరథము. కావుననే మాకెట్లు పిటికిమందుపోయు
చుందురు.

ధర్మ—సహదేవా! నీయభిప్రాయమేమి!

సహ—“అవశ్యమచభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభం” అనునట్లు
కాల క్రమాగత కష్ట సుఖము లనుభవింపక మానవుండేమి
చేయగలడు? అందు నూరకున్నవారికి నూరెల్ల నోపదుగదా!

ధర్మ—నాయనా! సహదేవా! చిన్నవాడవైనను చక్కగా వాళ్ళు చ్చితివి. నేడు మనయర్జునుడు కానుపించలేదేమి?

సహ—పూజ్యురాలగు కుంతీదేవిగారిని దర్శించుటకు వెళ్ళి యిదే వచ్చుచున్నాడు.

(అర్జునుడు ప్రవేశించును.)

అర్జు—దేవా! అంతశాశ్రవా! ఇవే వందనములు.

ధర్మ—మనోవాంఛా ఫలసిద్ధిరస్తు. అర్జునా! తల్లిగారి కడకేగితివా?

మ॥ ప్రీతినిత్యమ్మును దాసికానివహసేఽవల్ గాంచుచున్ నెమ్మదిగ్ గుతుకంబందుచు నెట్టి హైస్యదశయున్ • గోరంతయున్ లేక నంతతమున్ భక్తిపురస్కరంబుగ మహా • ద్వైవార్చనాశీలియై

నౌతరాజమ్ములు దానధర్మములు సత్కర్మ బుద్ధియోజించుచే?

భీము—అర్జునా! ఏమైనవిశేషము లున్న యెడల దాచక వచింపుము.

అర్జు—నోదరులాగా! తినబోవు కూరల రుచులడుగనేల? చెప్పెద సావధానముగా వినుండు. కతిపయదినమ్ముల క్రిందట గాంధారీదేవిగా రైరావతప్రేతమొనర్చుచు మనజననిగారిని మనలను పిలిచి గౌరవింపనంనులకు కినిసి “ఎంత దుర్దశ వాటిల్లె”నని విచారించుచుండ “గాంధారీదేవి యైరావతకజమును మృత్తికతో యొనర్చికదా ప్రేతము సల్పినది. జననీ! మీరునిజమైన యైరావతకజమున నొనర్పుడు” (“గరుడలో” “నర్తకి” అను పద్యములు జదివి) అని ప్రోత్సహించి వచ్చితిని. దేవరవారి యనుజ్ఞలేక యిట్టిప్రోత్సహించి వచ్చినందులకు క్షమించి తల్లిగారిప్రేతసంపూర్తి నొనర్చి ఆయుమగౌరి మనోవేదన మపనయింతురుగాక!

ధర్మ—అర్జునా! ఎట్టిప్రోత్సహ బూనితివి! ఇంచుకైనను స్వబల పరబల విచారణ వలదా?

మ॥ సవదీక్షాపరతంత్రీ యుక్తినియతోఁ త్సాహంబునన్ భారుణీ
దివిజిల్ హవ్యములేరికిచ్చెదరొ తఁదేవేందుఁతో నిష్క డా
హవమున్ నల్పి యనన్యసాధ్యమగు నా యైరావతం బెల్లుదె
త్తువు? శత్రుబగునంచు బూనితివె; యింద్రున్ దోమగా నెంచితే.

నకు — మానవాధములగు దుర్యోధనాదులతోఁ బగతెచ్చుకొనుటకే
భీతిల్లెడు అన్నగారిమనమున కిది మరియు విషాదకరము.

భీము — ఒకసోపానమునే యెక్కుటకు భీతిల్లెడువా రదిశృంగముల
కెక్కగలరా? అయినను “నమాతుః పరదేవతే” యనిపట్టు
తల్లిగారి నీతమున నెన్నియిడుమలు వచ్చినను తదాజ్ఞలవశ్య
కరణీయములుగదా!

మ॥ నిషమానమ్ములు మోసి కాంచి వనితోఁనన్ భర్తయీల్లన్ మునీ
నివహస్మాంతముఁ జేరి కష్టములతోఁనే చింతచేమ్మి యే
యవతీరత్నము పెంచెనో మనల నాఁమోషామణీనద్యోతం
బవు నాదంచు వచింపకే నలుపు మాఁర్యా కీర్తిసంధిల్లగన్.

అర్జు — అన్నయ్యా! శ్రీలకు సాహస మధికము గనుక ఆయమన్
త్యాగమున కొడిగట్టునని అట్లోవార్చితి. కావున

మ॥ ఒకదేవేంగ్రిహకాసు నూరుగురుగా యొక్కమ్మడిన్ వచ్చినన్
సకలారాతిగ యంగసంకవయి శత్రుప్రకీర్తయైనైపుణి
సుకరంజౌగతిగా గ్రహింపఁగల నిఁనోప సభిమాతంగ మిం
దుకుదప్పన్ భవదాజ్ఞ మీరినటు లెఁతున్ సోదరగ్రామణీ!

మ॥ కులభూమిధర పంక్తి క్రుంగిన చతుఃకూపారములే తీక్ష్ణతన్
జలరాహిత్యముఁ బొందినన్ సభిసి సత్తతాగ్రీ వే చుల్లినన్
గలతేజమ్ముమఁ చంద్రసూర్యులు విడగ యాని ప్రియకేమైన మ
త్తిలియున్నట్టిబిడౌజునోర్చి కరినిన్ యెప్పింతు దధన్యుగన్.

సహ—అగ్గిజలారా! తొలుతనే వాసవుపై దండెత్తి పోరాడుకదా!
ఆ పురుహూతుఁడు మనతల్లిగారివృత్తమున కైరావలేముకావలె
నని చెప్పిన నాచొప్పున కొప్పుకొనునేమో? మనలో మన
మిత వితర్కించుకొననేల? అయినను మనకు కుడిబుజమువలె
శ్రీకృష్ణులవా రుండ కొదువయేల?

ధర్మ—అనుజా! ఎంత యమాయకుడవు? అడుగగనే భయపడి యిచ్చు
ట కాతడంత పొరువహీనుడా? ఎటులైన సద్దానినిఁ గొనితె
చ్చుటకు సంగ్రామము తప్పదు. కాని సామదానభేదదండోపా
యములఁ గార్యసాధన మొనరించుకొనుట యుత్తమము గనుక
యెవ్వరినైన నొకని చతురిని దూతగా బంపుదము. ఆవల దైవ
కృతి మెట్లుబున్నదో యటులఁ గాగలదు.

భీము—మన కోరినరీతి నొసంగఁజేసి నాఫలిత మతడే యనుభవించు
ను. నేఁ డీయకున్నను నర్జునునితో సంగ్రామరంగమ్మున నిలిచి
పోరాడువేళ కాళ్లు చల్లబడినప్పుడైన నొప్పుడా!

ప॥ మనతేజమ్ము బలమ్ము దుర్జయులఁ దుఃస్మాదంగ నాగాక వీఁ
కను దుర్యోధనునికొ జయించు టాకలెక్కా సింహకైశోర మే
న్గను మెక్కొ గమకెంచుగాని తృణమొక ధూపింభక్షించునే?
అనఘా! సందియమేల వజ్రిపయి పోరాడంగ నే నోర్చెనక.

ధర్మ—సోదరులారా! మీరింత పూనికిగా వాకుప్ప నే కాదననేల?
జననిచే వృత్తము చేయించుటకన్న సంతోషకార్యమింకొకటి
యున్నదా? అయినను నీవిషయమై పెద్దలగు భీష్మాదులతో
యోజించి యెవరినైన సందేశహరునిబంపుట యుక్తమనియూ
హించెద.

సహ—పెద్దలతో యోజించుట కిప్పుడాహవమునకు నన్నద్దముగ బాక
శాసనని రమ్మనుచుంటిమా? మాతల్లిగారి వృత్తమునకు మీ
యైరావతమిచ్చెదరాయనియేకదా పంపనున్న సందేశము!

ధర్మ—ఈసంజేశమున కెవ రర్హులు?

అర్జు—నిత్యమును మనపేర్మికై ప్రాకృలాడుచు మన మందరమున
వర్తించు సోమనాథవర్మను బంపించుడి.

భీము—అవును. అతఁడే అన్నివిధముల యోగ్యుఁడు. . .

నకు—అతఁడునెల్లినఁ దప్పక కార్యసిద్ధి గాంతుము.

సహ—జాగ్రత్తవే? ఆయనను బిలిపింపును.

ధర్మ—ఎవఁడుగా అక్కడ?

సేవ—(ప్రవేశించి) జేవా! యుధిష్ఠిరమహారాజా! జయము!
జయము!

ధర్మ—సేవకా! నీవు సత్వరమున నేగి సోమనాథవర్మను దోడ్కొని
రమ్ము.

సేవ—చిత్తము మహాప్రభా! (అని సేవకుఁడు నిష్క్రమించి తిరిగి
ప్రవేశించి)

సేవ—స్వామీ! సోమనాథవర్మగా రగుడెంచిరి.

ధర్మ—తక్షణము లోనికిఁ బ్రవేశపెట్టుము.

సోమ—(ప్రవేశించి) ధర్మరాజాదులారా! ఇహయే నావందనములు.

ధర్మ—ఆయుష్మంతుఁడవు కమ్ము.

సోమ—పూజ్యులారా! నన్నుఁ బిలిపించిన దేతఁకో దయయుంచి నుడి
వెదరా?

భీము—మాసంజేశ మొకదానిని దేవేంద్రునికిఁ జేర్చుటకు నొక
వార్తాహరుఁడు వలసినిన్నుఁ బిలిపించితిమి.

నాకు—అద్యులారా! దేవేంద్రునితోడనా! ఏనందర్భమున?

అర్జు—మాజననిగారు ఐరావతవృత మొనర్ప నెంచిరి. శత్రుదర్భ
మున.

సోమ—అ వ్రత మెట్లానర్పవలెను?

సకు—కతివయదివసములక్రింద మాపెదతల్లిగారగు గాంధారిదేవిగా
తొనర్చిన వ్రతవిషయ మెఱింగియు మమ్మడిగెడవేల?

సోమ—అయితే సురాధిపునితో నేమి పని?

సహ—వా రైరావతకఃనిమ్మత్తికతో నొనర్చిరి. మే మిష్టదు నిజమైన
యైరావతము తోడనే వ్రతమొనర్చుటకుగా వాంఛించి తద్వృ
త్తాంతము మీచే వాసపునకు దెలుపనుంటిమి.

సోమ—వీరమూర్తులారా! నే నమరావతికేగి జేవేందునితో నేమిగా
వలకవలయునో సెలవిచ్చెదరా?

ధర్మ—సోమనాథవర్మా! శచీధపునితో నా మడుపులుగా నిటులనుము

ఉ॥ దేవసమూహమంతటికి ♦ దేవరవై యజనాదికర్మ భూ
దేవకృతార్పితండవయి ♦ దివ్యగతిన్ శతయజ్ఞకర్త వా
దేవ! మదీయగూత ధవదీయకృపన్ వ్రతమం బొనర్చు నై
రావత మిందుబంపుము కఠిరమ్ము ప్రియమ్మున బాకశాసనా!

శిము—నావచనము లిటులని పల్కుము:

చ॥ యమసుతుఁడిట్లు మేటివిన ♦ యమ్మనబల్కుట ముందొకెన్నఁదో
సమరమునందు నిల్వఁగ నశక్తతఁగాదు గురుత్వముంచుచుకా
దమకును మాకు మైత్రీ వితఁతమ్ముగఁ బెంచెడు కోర్కెగానశీ
ఘ్రిమున కఠింద్రుంపు వ్రతఁరాజమొనర్పఁగ మేఘవాహనా!

అర్జు—నా సందేశ మాలకింపుము. పోరునష్టము పొందులాభము అను
నుడి మీఁతొలుంగనిది కాదు కాన,

క॥ క్షీరోదకమ్ము లట్టుల । మీరున్ మేముండుకోర్కిఁ మిమ్మర్థింపన్
మారాడకుండ బనువుమి యైరావరిగ్గజమ్ముఁ నమరాభివతీ!

ఈరీతినుడువనాపల్కులు పెడ దెవికిఁ దార్చెనేని యిటు లనుము.

ఉ॥ ఈశుక్తపావిశేషమువహించిచరించుచుఁ బల్కిగాంచుచుకొ
శైశవమాది నేటికిని • శత్రులగుండెలలోని బల్లెమై
కౌశలమింతఁ గల్గి జయఁగర్వులమై విహరించినాము నా
కేశ! దురమ్మునాడున గజేంద్రము పొందకపోము నమ్ముమీ!

సోమ—నకుల సహదేవులారా! మీ రేమైన ఘ్నింపుచు నెదరా!

నకు—విద్వింప నేమున్నది? సర్వమును మా యగ్రజులే తెల్పిరి. గ్రహ
రాజు ననుసరించి చరించుగ్రహములవలె మా యగ్రజు
మార్గమే మా మార్గముకదా! అయినను గోరితివి కాన నా
వాక్కులుగా నిలు లనుము.

మ॥ చతురత్వమ్మైన స్వర్గమేలుచు సురశ్లాఘానుపాత్రిండ్లవై
దితిసంతాన లతాకుతారమవునై • దివ్యానుభంగుండవై
ప్రతిభంగించిన మీకు వేయినుడువన్ • భావ్యంబొక మా
వ్రతసంతమొసరింపుమీ త్వరితమే • పంపించుమీ త్వత్కరన్.

మీరెన్ని కృతువులొనర్చి యెంత మహత్వము వహించినను
న్యాయమార్గానువర్తులమగు మా మనోభీష్ట మీడెప్పరేని నూరు
నోముల నోచి యొక్కతప్పొనర్చిన గతి మీ యశంబెల్లను పంచ
బంగారమగునని యనుము.

సహ—పసివాడని తలంపక నా మనోభిప్రాయముఁ గూడ నాలించి
పోయిరమ్ము.

సోమ—మహాత్మా! అటులనకుము. ప్రాయమున లేతవారైనను బుద్ధి
విశేషమున వృద్ధులని నేనెఱుంగనే; మీరును నెలవిండు.

సహ—

చం॥ సతము గురుండు వాకొను ప్రసంగములన్ వినుచుండగల్గిన
దగ్గతి నెమకంగఁ జాలు జడదారుల నెయ్యము లందు దేవ! యీ
క్షీతిని నరుండు పుట్టుకను ♦ నెందఁగ మూ శృపయాటఁజేసి మీ
నుతుల విధమ్మనం దలంచి శాంపుగ బంపుమ స్వత్కరీంద్రముగా.

ఈరీతికి సమ్మతించుచున్నాడు.

చం॥ పలువురతోడ నెయ్యమున ♦ నర్తిలుటల్ యశమున వహించుటల్
దలఁప నసాధ్యమాను; పెడదారుల ద్రోక్కుచు నెల్లవారిచే
ఖలుఁ డనిపించుకొంట తృప్తికాలములో ఘటియిల్లుఁగాన మా
పలుకుల నాదరించి ఋజుపదజిమై కరి నంపుమి వెసన్.

సోమ—నే నిక వెడలవచ్చునా? మీయట్టి మహాత్ముల ననుగ్రహ
ముండుటఁ జేసి యమరావతి ప్రభుదర్శనము లభింపనున్నయది.
నే నెంతయు ధన్యుడను.

ధర్మ—సుహృద్వరా! సందేశహరా! తొలుత హస్తయుగ్మము మోడ్చి
వినయ ప్రార్థన వూర్వకముగా మావానవులఁ దెల్పి తమ
పరి సామాన్యచాయముల తృప్తిశిఖా విశేషముఁ జూపి
కార్య సాఫల్యమగునటు వర్తింపుము.

సోమ—పర దేవీకటాక్ష మాంబాలముగను త్వదనుగ్రహవిశేషము
నను మచ్చక్తి కొలఁది వర్తించి యరుదొచెద.

(సోమనాథవర్మ నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—అర్జునా! నీవు వీని ననుసరించి వెడలి మనకుఁ జేదోడు వాదో
డును పర మీశ్వరావతారుఁడునునగు శ్రీకృష్ణుని యొద్దకేగి సర్వ
మును నివేదించి ఆయాదవప్రభుని సౌభక విమాన సాహ
య్యమున వీనిని అమరావతి నగరమున కంపుము.

అర్జు—చి త్రము. (నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—భీమసేనా! యేతద్విషయము లాలించి శ్రీకృష్ణుని జెలత ఆగ్రహించునోకదా!

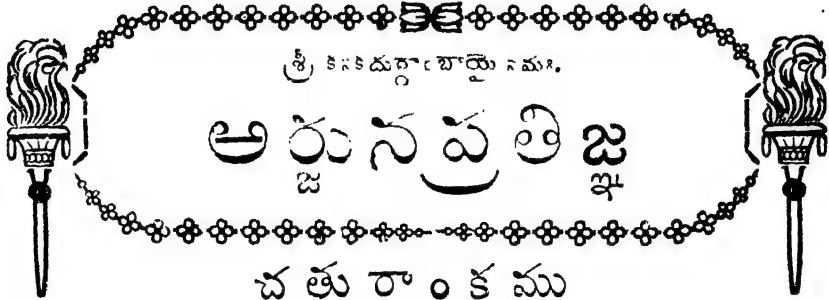
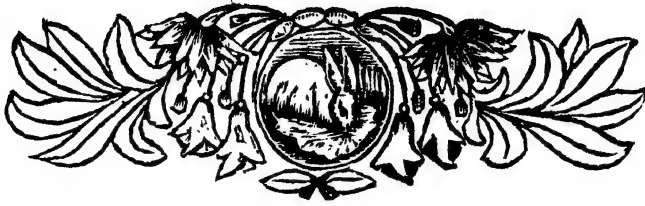
భీము—అగ్రజా! మీరలుల తిలపవలదు. మన మొనర్చినది న్యాయ విరుద్ధము కాదు. కాన ఆగ్రహించుటకు మారుగా ననఁదించు నని తిలఁచెద.

సకు—నా యభిప్రాయంబును నదియే. ఏలన, తాన క్షిప్రుహహనుఁ డౌట ప్రపంచమున సస్యపృథ్వికి తానే హేతుఁడు. శుకనియు యాదవు లందరును అతనినొక యీశ్వరావతారునిగఁబూజింప వలయుననియు అటులఁగాకున్న పర్వశూన్య మొచ్చి సర్వసర్వ నాశ మొనర్చగల ననియు శిశుకళింకుఁడు గర్వించియుండుటచే నయ్యది శ్రీకృష్ణునికి వెంటగాఁ దోచి యేదేని మిషచే వాని గర్వాపహరణముఁ గావింప యత్నించుచున్నట్లు జన శుభ్రీకలదు.

సహ—ఇయ్యదియే ధృవమైనచో లీలామానుషవిగ్రహముడగు నా గోపాలకృష్ణుఁడును మనకు సాయమై మన యాప్తితము వేర్చగలఁడు.

ధర్మ—ఆనజులారా! ఏది యెటులఁగానున్నదో మనమెఱుంగఁగలమే? అతిధిభజకు వేళయైనది. కాన మనమింక జాగొనరింపక వెడలుదమురండు.
(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ కవికుమారబాద్మినము.

అర్చనప్రతిజ్ఞ

చతుర్థాంకము

ప్రథమరంగము.

అమరావతీ సగరము.

(సోమనాథుని పోషణము.)

సోమ—భాగినీ! ఏమి యీ పురిరామునియొక్కము! కనుకనే లెని పెట్టణ
సాందర్యాతిశయమును వేయికిన్నలఁ జూచుకొని సహస్రాక్షిఁ
డానందపరవశుఁడగుచుండును. ఆహా! ఏమి ఆనందనోద్యా
సపుష్కరు! దీని విభవము సతీమంప వేయినోళ్ళుగల చిలువ
తైలను చల్లఁచునే!

సీ॥ సుందరి మంగార ♦ సందోహ మిందుండి

కందోయి పండువుగా గోడంగె

జంబీర చాంపేయ ♦ జంబు కదంబంబు

డంబు చిత్తంబు ము ♦ వంబునించె

మాలతీ సాలతమాల రసాలముల్

వేయని పందిళ్ళ ♦ విధమునించె

సురబొన్న గన్నేరు ♦ మహావతి మల్లికా

సూనముల్ పూశయ్య ♦ సాబగునిచ్చె

గీ॥ తపసులును రంభలును వితఃతమ్ముకాగ

కాంచుకొలది దృక్పర్వమై ♦ గోలె; యిట్టి

సుమనసారాను సుమనస ♦ క్రిమముఁజూడ

తనువు పులకించె నాజన్మ ♦ ధన్యమయ్యె!

(కొంచెము నడచి వహ్వ! యేమి యీ బదరికాభూజశ్రేణి! మున్ను సరనారాయణులు తపమొనర్చిన దీవ్యక్షముల క్రిందనే కావలయును; లేక బదరికావన మింకెందైన కలదేమో! (కొంచెము నడచి) ఓహూ! యీముందు కనుపించునది ఆశోకవృక్ష పంక్తివలె నున్నదే! (సభవంకజూచి)

ఉ॥ తేజను రామదూతయయి ♦ ధీమండు వాయుసుతుండు లంకలో

సీతను గాంచనేగి ఫలఃసిద్ధిపహించె నశోకవర్తియై

యీతది పార్థదూతనయి ♦ యిష్టపరిఁజొచ్చి యశోకవర్తియై

చేతముపల్లవింప ఫలఃసిద్ధిపహించెది ద్వాపరంబునకా.

(కొంచెము పరిశ్రమించి) అద్దిరా! యీవచ్చు కమ్మతావు లెక్కడివి! ఆ! తెలిసినది. ఇవిగో! యీపారిజాత కుసుమము లవియే. ఏమీ! గంధవహా! కనులఁ గనపడవు. నీ యుపకారమునకు యేమి చేసిన తగదు! చేయుమన్న నుపకారముల చేసెదనే; యీయుమనిన సత్కారము లిచ్చెదనే; తుద కొకపూలమాలికనైన నాముణముఁదీసి నీగళమున వైచెదనే! (ఆలోచించి) ఏమీనావెట్టి! యీపరిమళము పారిజాత కుసుమములగికాని యీవృక్షంబునుని దేమికిలదు? ఇంత విమళవంతములుగలవి గనుకనే శచిపతి తనయారామమున నెఱిగో ప్రేమగ పెంచుచున్నాడు. (కొంచెము పరిశ్రమించి) ఆ కనుపించునది మందాకినికాబోలు! ఏమీ! అందులోని పద్మములు హేమమయములుగ నున్నవే! యేమి యీపంత! మూఢులలోక నదులలోవలె అడుగు కనుపడదే! నక్రిమత్సాదికూరజంతువులు కానుపింపవే! అంతాసువర్ణమే! ఏవస్తువు దిలకించినను మూలోకమునకునుదీసికిని మా స్తిమశకాంతరముగ నున్నదే! ఈ గంగఁ గొండలు జహ్నువుత్రిక యందును. మరికొందలు

విష్ణువదనున బన్ధించెనందును. ఇంక మరికొండలు హిమవంతుని
తనూజాత యందును. ఎవరివలన నుద్భవించిననేమి ముల్లోకములఁ
బవిత్రమొనర్చు యీసురదీప్తిక నెంతేని పొగడదగియున్నది. ఏమి
యావ్రోవాహమ! ఇది లోకములెల్ల ముంట్లవైచునని కాబోలు గంగా
ధరుఁ డి స్వర్గదీకాంతిను తనజటాజూటమునందు బంధించియుంచెను.
ఇదియేమి చెపుమా! తనకు మండలువు నందఱుగి యుండనీక భస్మీభూత
పంచరూడయ్య కాముకునిపలె పడతనితనయుత్తమాంగమందు నిలిపె.

చ॥ తరుణవచించునాజ్ఞ దశదాటన్ గీచినగీటు మీరకే
సంసవచోపిలాసగళి • సుతనమందుచు కన్నసన్నలన్
దిరుగుచు వాంఛితలులను • దీర్చుచు నిత్యము భార్యయన్నచో
శిరముననుంచు, కాముకుని • చేష్టలుగావిరిలించిచూడఁగన్.

కామయ్య. ఆ మహాహహని విందినెయి నేనెరిపాడ! లోక
మలన్నియు నొక త్స్వీకారములో భస్మమొనర్చు హలాహలమును తన
కరిమం దునిచె. మరయు నెన్నియో నుపాత్కార్యము లాచరించె.
కాన నే నిక నా పొస్తుతికొండేయమనకు గడంగెద. ఏమి యొసర్పి
వలెను? ఇందుని హజారిమనకు పోవలయుకదా! అది యెచ్చటనో!
ఆయన యేరంధనుగూడి యున్నానో! అయినను యెవరినైన నడి
తెలిసికొనియెద. ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్నయన.

(మూర్ఖము) యిది నేనను

నామ—అయ్యా! తూరవరు? నాకు ఎచ్చోచో హజారిమునకుఁ దోర్పె
జూడెదరా?

మాణి—నేను వారి నేవకుడినే. మార్గమెఱిగింతును గాని నీవెవడవు?
నిన్నుఁ జూడగి కొక నరమాత్రుడవుగా కానుపించుచున్నా
డవు. ఈలోకమునకు యెట్లువచ్చితివి? యెవమహంబరి? నీ ఆగ
మనమా నకు హేతువెద్ది?

సోమ—వెనుకబోయిన తీగకాలికిరిగినటుల నీవునుపించుట నాకు
సుఖావహము. నీకు సర్వమును మార్గమధ్యమున వినిపించెద
గానదయముంచి నడువుము.

మాణి—అటులయిన శీఘ్రమే వారిదర్శనము చేయించెదను రమ్ము.
(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము

ఇంద్రుని దర్బారు

(ఇంద్రుడు, బృహస్పతి, పులస్త్యుడు ఉండురు)

ఇంద్రు—దేవగురూ! యేమియైన ధర్మముల వినిపించి నామిదికి
ముదిముఁ గూర్చుము.

బృహ—దేవేంద్రా! నాధర్మము లాలించుటకు నీకు నావకాశమే
లేకుండెదదా! ఒకవైపున సక్తంచరుల దుష్టచర్యలకు భీతిలి
వచ్చు మునీంద్రుల బద్ధములదీర్చి ఆమాయరక్కసంతో
పోరాడి వారిని జయించుటయు మరియొకప్రక్క జడదారు
లొనర్చు జన్నములకే హవిస్సులు గొనుటయు వింకొక
మూల దేవతారాజ్యమును పరిపాలించు కార్యక్రమము సెర
వేర్చుకొనుటకే అవకాశము లేదుకదా! ఒకవేళ నొకత్పటి
కాలము తీసికొగల్గినచో యేరంభనో యేయూర్వశినో రప్పించి
గాననాట్యములచే ప్రొద్దు గడుపుచుండెదవు. అయినను ప్రజ్ఞా
శాలివి యగుటను సర్వశాస్త్రముల నామూలాగ్రముగ వింటి
విగదా!

ఇంద్రు—స్వామీ! మీ గుడివినటుల నీ మాయారాక్షసుల రూపు
మాపుటకే నాజన్మ సరిపోవుచున్నది.

పుల—మహేంద్రా! మీరటుల రేయింబవలను విధివిగామములేక
ఆరక్కసిమూకలను యమనదనమున కంపుటచేతనే మా
వంటి జడదారులు జంఘానిలమునకును ఆవిపోవని కాచకుంభ
దీపికలవలె నూపిరితొ నుడగఁగిరి. అయ్యయ్యో! అనుష్ఠ
దానపుల చెయ్యిములను దలఁచిన యెడలు కంపమెత్తును.

సీ॥ పృథ్విశాఖలయందు ♦ వేలొడగట్టిన.

కావివల్వల చి-పి ♦ గానిచనరు

పూత హూమాగ్నులు ♦ భుగభుగమని నెల్ల

గా మాత్రముల నార్చి ♦ గానిచనరు

కనులు మూసితిమేసి ♦ ఘనసర్పములఁ దెచ్చి

గళమున తగిలించి ♦ గానిచనరు

వారల పొడగాంచి ♦ భయమున నొదిగిన

గడ్డమ్మలను లాగి ♦ గానిచనరు

తే॥ గీ॥ వింతమ్మగములఁ జేసి నిశ్చింతగాను

మమ్ముపీడించు రక్కసి ♦ మాయగాంఢ్ర

నగములెల్లను బిండిపిండిగ నొనర్చు

కఠిన కులిశమ్మచేగాని ♦ కనరు మృతిని.

కాన నోపాక శాసనా! మావంటి జడదారుల భయములేకుండ
చేయుటచే నీ కెంతయేని పుణ్యమ కలదు. ఇప్పుడు బదరికాశ్రమము
నందు మే మొక యాగమొనర్చుచున్నాము. కాన మాకు నీ దితి
సుతులవలన గల్గువృథలుమాన్ని హవిర్భాగంబులఁగొని మాజన్మం
బును జన్మంబును పవిత్రీవంశంబు గావింపుము. ఇందులకే వచ్చితిగాన
ఇక నేనరిగెద.

ఇందు—పులస్త్యముమంద్రా! మీరుచనుడు. నేను యెల్లియే సత్వ
రంబుగబయలుపెడలివచ్చెదను.(పులస్త్యుడు నిష్క్రమించును.)

బృహ—వజ్రీపాణి! శ్రీ మన్నారాయణు డనేకావతారముల నెత్తి
అసుర విసరముల యుసురుల కసి మపంగుచుండినను తామర
తంపరగా సీకక్కిసిమూక రూపుమాయ లేదుకదా!

ఇందు—స్వామీ! అవును. భవదనుగ్రహముచేతను ఋషీందుల
మంత్రబలముచేతను నావజ్రాయాధముచేతను యెంతపనిచేయు
చున్నది

మ॥ అసమానంబగు దుష్టవృత్తి కుహసశ్చాపారులై సన్మనీం
ద్రీసమూహమ్ముగ కెన్నోబన్నములు కూర్పజాలియున్నట్టి ర
క్కసిమూకక వధియించ నెంచు టొక సూక్ష్మంబౌ లవిత్రింబుచే
త సమూహమ్ముగు వృక్షముల్ నరుకు చంపం బయ్యెగా గీష్పతీ!

బృహ—అవును. వారి దేశికుడగు భర్గవునిచే నొసగబడు సూజీచే
మృతీచెందిన దానపుల్లెల్ల పునర్జీవులగుచుండిరని కర్ణాకర్ణికగా
వినియున్నాడను.

(మాణిభ ద్రిండు ప్రివేశము)

మాణి—సురాధిపా జయము! జయము! దేవరవారి హజారము వెలు
పల భూతలమునుండి మానవుఁడొకఁడు శ్రీకృష్ణసహాయమున
పాండవదూతయై వచ్చి తెనువర్సనమునకై వేచి యున్నాడు.

ఇందు—దేశికేంద్రా! పాండవులకును మనకును రాయబార మేమి?
అందు శ్రీకృష్ణుఁడు గూడ వారికితోడుపడుటేల? ఇది వింతగ
నున్నదే!

బృహ—సహస్రాక్షా! దీన వింత యేమికలదు? పాండవులకు నీతోడ
నేదేనినొకకార్యముండి యుండవచ్చును. వారల కాకార్యనిర్వ
హణమునందు వారి ముఖ్యబాంధవుడగు శ్రీకృష్ణుఁడు వారి
రాయబారి నిచటకు బువుట కేదో విమాన మొసంగియుండ
కూడదా! ఇంతలో ఆతురతయేల? వానిని రావించి సమగ్రముగ
తదస్పృత మరయరాదా?

ఇందు—నేవకా! వానిని బ్రవేశ పెట్టుము.

(సోమనాథవర్య ప్రవేశించును)

సోమ—సురపాలా! ఇవే పదివేల వందనములు.

ఇందు—ఆపీఠ మధిష్ఠింపుము.

సోమ—(పీఠముపై ఆసీనుడై)

. సీ॥ సౌఖ్యకరంబైన ♦ స్వర్గరాజ్యము పోయి
మించగ సతము పా ♦ లించువాడ
జడదారిజన్మముల్ ♦ సఫలతవహించు
హవ్యభాగంబుల ♦ నందువాడ
దుష్టదానపకోటి ♦ దుండగమ్ములుమాన్వ
వజ్రాయుధమ్ము చే ♦ పట్టువాడ
నిర్జరాచార్యుని ♦ నిరతమ్మునేవించి
శాస్త్రార్థముల పోర్చు ♦ జరుపువాడ
గీ॥ నిరుపమానందముగ రంభ ♦ నృత్యమాడ
నేయికి నులనపీక్షింపు ♦ నేల్పుతేనె
చిన్నవిన్నపమునొక్కటి ♦ చేయువాడ
పాండవుల రాయబారి నె ♦ వచ్చినాడ.

ఇందు—నీవు పాండవదూతవని యిప్పుడే మాథలునివలన వింటిని
నీ సందేశ మేమియో నుడువుము.

సోమ—వజ్రపాణి! పాండవజననియగు కుంతీదేవిగారి రావతవృత్తి మొన
రించెదరట! తద్వృత్తమ్మనకు తనుకట్టపేనుగను వలసి వినయ
ప్రార్థేయపూర్వకముగ పాండవులు తమ సందేశము నాచే వేంపిరి.

ఇందు—ఏమీ! నాకట్టపేనుగనే వలయుననిగి! ఇదియంతయు
శ్రీకృష్ణుని చూచుకొనిన గర్వమా! లేక నరునియత్రకౌశల్య
విజ్ఞాన భూర్తితయా! వారెంత కుశలులైనను ముగీర్వాణ

గణమును కన్నెత్తి చూడగలరా! కానిమ్ము. వా రేమిసందేశ మంపిరో వినఁగోరెద. వినిపింపుము.

సోమ—(యథోక్తముగా పంచపాండవుల సందేశపద్యములువినిపించును.)

ఇంద్రు—(కోపముతో) ఆచార్యోత్తమా! వింటిరా వారి దంభవ్రలాపములు! ఏమీ కాలవైపరీత్యము! వారిశక్తికిని మాశక్తికిని పరమాణు పర్వతసామ్యమని యెఱుంగరుకాబోలు! ఇట్టి అర్జునులును గిర్జునులును భీష్ములును గీములును దశసహస్రాయుతలైనను నన్ను తేటిచూడఁజాలరని గుర్తింపలేదు కాబోలు!

బృహ—(తనలో) అతఁడుమూల్యము భవత్తనాజాతుఁడు కాడా!

ఇంద్రు—సురాధిపతియంతవాఁడు మనశోర్కె యెట్లు మన్నించు నని యైన యోజంపక లజ్జవిడిచి నాకే సందేశమంపిరిగా! అవును. వారలకేమి లజ్జ! ఆ ధృతరాష్ట్రునిచే నొనఁగఁబడు చినవెచ్చముచే జీవించువారికే లజ్జయెట్లుండును? రాజ్యముపోయినా రాజకళలు పోలేదనినట్లు నవఖండ మండలాధిపతి యగు ధృతరాష్ట్రు రాణియగు గాంధారి యీవ్రతమొనర్చిన విగతభర్తృకయు భిక్షాధికారియగు కుంతియు నేతద్వ్రత మొనర్పవలయుగా! ఒకవేళ నొనర్చినను వా రొనర్చినరీతి నైరావతిదంటిని మృత్యుకళో నొనర్పరాదుగా! అవును “వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి యనునట్లు వారికిదుష్కాలము ప్రాప్తించియుండి నాసుయోధునికివోలె నుయోజు లెట్లుతోనును? అహ! ఏమి! వారి కండకావరము!

మ! ఎవరో నల్లరు సీచమానవులు మీఠిరే దివ్యమా దేహపాటవముగల్గిన వారలం చనగి కఱ్ఱ వారు తబ్బిబ్బులై అవురా నన్నెదిరింప సాగిరొకా! సింహాంశానె శ్వసనంబు సంస్థవముఁజేయుగ; పాండవుత్రృకులు సీచత్వంబుకుం జొచ్చిరే!

ఇంతయేల! ఓపాండవదూతా! నీవుచని నామాటలుగా నిటుల నుడువుము.

సీ॥ సింహంబుతో గామసింహంబు డీకొని
యద్దానిచే జయం ♦ బాదెనేని
పులిపిల్లపై యీగపులిపడి ఆకస్మి
కంబుగా మ్రింగగా ♦ గలిగెనేని
సామజపోతమ్ము ♦ సామజపోతమ్ముగా
వించుచో వెన్నజూపించెనేని
జవములోన వినతాశాబకమును బక
మెప్పుడేగాని జయించెనేని

గీ॥ కొండపిండినిఁ జేమునుద్దండునన్ను
కడిమిజయించుచి పట్టపగ్గములులేక
నేండ్లునుంబూండ్లు స్వర్గమ్ము ♦ నేలవచ్చు
ధర్మరాజు స్వకీయసోదరులుగలిసి.

చ॥ కుడిచియు కూరుచుండి నను ♦ గొట్టగవారలు కత్తిమారి దుం
దుడుకులేనమ్ముచే వడిని ♦ దుంపలుదంపలు చేసికొంచు ని
క్కడి కరుదొది యుద్ధమున ♦ గాసిలి జీవములకా ద్యజించినన్
విశువక స్వర్గమం దనుభవించురు సౌఖ్యము లా సహృదకుల్

చ॥ గడగడలాడి మీ రడుగు ♦ కైవడిగా వడిగా కరీంద్రమున్
పుడమికిఁబంప మీదయిన ♦ పోవ్యములోపలి బంటగాను నీ
కొడుకు మన్నమాత్రమునె ♦ గొంతెమొక్కరులు దీర్పబోను మీ
కడిమికి భీతిఁ జొది కృపకై వడిగావులుగాయ నమ్ముడి.

చ॥ అమరగణంబె నానుడి శిలాక్షరమంచుఁ దలంప మూడులో
కములును తీక్ష్ణమైనయధికారముచే నడిపించు నన్ను గ
ర్వముననుబంపు మివ్వు డయిరావతమంచును మీరుకోర న్న
ర్గమునె యొసంగనుంటి యయిరావతమొక్కటియేల యాజునికా,

ఓ పాండవదూత! నీవేగి నాచెప్పినసందేశము వినిపించి దేవేంద్రుడును యుద్ధసన్నద్ధుడై యుండెనని చెప్పుము.

సోమ—మహేంద్రా! సెలవుగైకొనియెడ.

ఇందు—వేగము చనుము. (సోమనాథవర్మ నిష్క్రమించును.)

నేశశోత్తమా! నేటికి సభచాలితమా? ఒక వేళ అవసరపడుచో సమర మొనర్చుటకు సన్నద్ధముగా నుండవలయునుగదా!

బృహ—అవును. వారల సందేశపు తిరుగాంచిన వార లాహవ క్రిడకుఁ దలపెట్టునట్లుగనే యున్నది. బౌల్య చాపలమున నొక వేళ వర్జ్యముఁడు నీపైకి దురముగావింపవచ్చినను బెక్కువిధముల నీవు వానిని యన్నింజఁ దగియున్నది. వారు దేవాంశచే భూమిపై జన్మించిన నరులుగాని కేవల నరులుగారు. మున్ను బదరికాశ్రమము నందు తపించి సర్పిన నరనారాయణులనుమునీంద్రులలో నరుఁడుగాని అర్జునుఁడు కేవల నరుఁడుకాడు. ధర్మరాజు యమాంశచేతను భీముఁడు పవనాంశచేతను నకుల సహదేవులశ్వనీదేవతల యంశచేతను జనించిరి. అర్జునుని పుట్టుకకు నీవు కూడ కారణభూతుడవేకాన నీబోటి సర్వజ్ఞునకు విశేషించి తెల్పవలయునా?

ఇందు—గురూత్తమా! వీరిట్లు దేవాంశలచే భూమిపై జన్మించుటకు హేతువేమి?

బృహ—భూభారము మాన్పుటకుగా వీరిట్లు భూమిపై జన్మించిరి.

ఇందు—అదెప్పు డెట్లుగా జరుగుగలదు?

బృహ—కొలఁదికాలములోనే పాండవధార్తరాష్ట్రులకు ఘోర యుద్ధము జరిగి సర్వజననాశమై భూభార మడంగును.

ఇందు—స్వామీ! యిక వెళ్ళుదము. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

3 రంగము.

అమరావతీసమీపమున బయలు.

ఇంద్రార్జునులు యుద్ధసన్నద్ధులై ప్రవేశము.

అర్జు—దేవేంద్రా! నమస్కారము.

ఇంద్రా—(స్వగతము) ఇతనిని గాంచిన మా జయంతునివలె ప్రేమ గల్గుచుండినను నిశని వలన ముందు అనేక మహత్కార్యములు కావలయును గనుక ఇంచుక యితని శక్తి పరీక్షించెద. (ప్రకాశము) అర్జునా! నీవు చంకదుడ్డు శరణార్థివిగానున్నాడవే! వీడావిహీనుడవై నాతోయుద్ధ మొనర్చుటకువచ్చి నాకు నమస్కారమును చున్నాడవా!

అర్జు—ఇందు తప్పేమున్నది. మీ రన్ని విధముల పెద్దలు. జనకసదృశులుగాన నమస్కరించితిని.

ఇంద్రా—అట్లెఱింగియు నాతో నాహవము సేయవచ్చుటే?

అర్జు—అది వ్యవహారధర్మము.

ఇంద్రా—అందులో మాత్రము మేము పెద్దలముకామా?

అర్జు—కావచ్చును. కాని సంగ్రామరంగమునకు రావలసి వచ్చినది.

ఇంద్రా—పెద్దలనగా వృద్ధులనుకొని ననుగెలువవచ్చితివా?

అర్జు—జయాపజయములు నిర్ణయింప మనకు వలనుపడునే?

ఇంద్రా—అర్జునా! నన్ను గెల్చుటకు త్రినేత్రునికైనను వలనుపడదనగా నీవెంతలోని వాడవు?

అర్జు—త్రినేత్రునికైనను వలనుపడకుండుట నీకు సహస్రీనేత్రములుండట చేతనా?

ఇంద్రా—ఏమి అర్జునా! నన్ను హేళన మొనర్చుచుంటివా? యున్న మీ తండ్రి మునిశాపవశమృతం గాదె కాల ధర్మమొందుట. అది నీవెఱుంగవు కౌబోలు! నీవు నన్ను హేళనమొనర్చుట గుర్తింప వచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లున్నది.

అర్జు—అటులైన మాతండ్రిగారికిని మీకును మునిశాపమునకు హేతు
వాక్కాటియే యగునా?

ఇందు—ఎటులయిన నేమి? మాతండ్రి మునిశాపహతుఁడుకాడా?

అర్జు—కాకేమి, తమది స్వయంకృతావగాధము; వారిది అనభిజ్ఞాన
కారము. వారు మీవిధముగా

సీ॥ జారుడై సన్నుని ♦ సదనప్రవేశుడై
కోడియై నడిరేయి ♦ కూయలేమ
చోరుడై పరసతీహారుడై దూరుడై
తనువుపై వేకనుల్ ♦ దాల్చలేదు
భీరుడై రాజ్యవిచారుడై దానవుల్
దోలంగ గహనముల్ ♦ దూరలేదు
ఆర్తుడై యాగము ♦ చనివిని రక్తుడై
మృష్టాన్నముని పరుగెత్తలేమ
గీ॥ అమృతభాండమ్ము పక్షిందుగ్గి ♦ డపహరింప
ఘనులమంచును పెక్కుచింకాలదోలి
అరయగ ఘృతకోశాతకీ ♦ న్యాయమునకు
తగిన ధీరుఁడుకాదు మా ♦ తండ్రిగారు.

ఇందు—మీతండ్రిగారి విషయ మటులుంచుము; వారు పరలోకగతి
నుండిరి. ప్రస్తుతము మీవిషయము నుడువుము.

సీ॥ కూటికై గుడ్డకై ♦ కొంపకై అలా పొలా
యనుచు దుఃఖించుమీ ♦ జననిసతము
మెట్టవేదాంతియై ♦ మిట్టపెత్తనమీ
తడవుగాజేయు పెద్దన్నయెవును
మూటికి నుడివేసి ♦ పోచికోల్ తిండికై
ఆసించుచుండు చిన్నన్నయెవును
అచ్చునుబొడిచిన ♦ యాబోతుల విశాన.
యిరువురు తమ్ములు ♦ తిరుగుచున్న

గీ॥ వీరి కాహారమును దెచ్చి • పెట్టలేక
కంటసీరు మున్నీరుగా • కార్చికొనుచు
అలసుయోధను నాజ్ఞల • నడఁగిమడఁగి
బ్రతుకుచుండెడు నీదొక్క • బ్రతుకె పార్థ!

అర్జు—మూలన్నగారు చెప్పినవి మట్టవేదాంతములే కాని మీరు
రంభాది వేల్పుతోత్తులకడఁ జదువునవి యేశాశ్రములు?

ఇంద్రు—ఏవియో నెఱుగను, నీవేనుచువుము.

అర్జు—మన్మథశాశ్రములు.

ఇంద్రు—అంగరంగవైభవములతో నుండు మా కా మన్మథశాశ్ర
ములు తెలియునుగాని పొట్టకూటికై పరులకొంపకు జేరు నీబోటి
బ్రహ్మచారుల కా గొడవలు తెలియునా?

అర్జు—మాటకు మాటతెగులు నీటికి నాచు తెగులు అన్నటుల మాట
లతో నేమిప్రయోజనము? ఇంక యుద్ధమునకు గడంగెదరా?

ఇంద్రు—అర్జునా! పసివాడవు, వృద్ధికాగలవాడవు. ఇంతకుమున్ను
యుద్ధము లనగా నెఱుగనివాడవు. ఇక నేనా అనేకపర్యాయ
ములు రాక్షసులతో యుద్ధములుచేసి చేతులు కాయలుకాచి
యున్న వాడను. నామాటలువిని సీపూన్ని విడువుము.

అర్జు—నీవు నీహస్తీంద్రమును విడిచిన నేను నాపూన్నివిడిచెద.

ఇంద్రు—అటులయిన నాతో యుద్ధమునకుఁ గడంగెదవా? యుద్ధ
మునగా నేమను కొనుచున్నాడవు?

అర్జు—యుద్ధములలో హవిర్భాగములు గొనుట యనుకొనుచున్నాను.

ఇంద్రు—ఇంకెంత కాల మిట్లు హాస్యము లాడగలవు? నిన్నుఁజూచిన
జాలియు నీమాటలుచూచిన జ్వాలయు కలుగుచున్నది గాన
నా మాటలువిని బుద్ధిమంతుడవై నీ పురికరుగుము. లేకున్న
తిక్షణమే నాకరవాలముచే యమపురి కంపెదను.

అర్జు—అంతకుమున్నే మిమ్ము రంభాసంభోగమునకు పంపనా?

ఇందు—నీవు పంపునదేమిటి? నిన్నుజయించి వచ్చినాడను సంతోషముతో రంభ స్వయముగానే వచ్చి తన కొఁగిటనన్నుఁజేర్చదా?

అర్జు—అటులకాదు.

ఇందు—ఎటుల?

అర్జు—మరియొకవిధమున

ఇందు—మహాగజాః పలాయంతే ముఖేకానాంతుకాకథా అన్నటుల నీకంటె వేయిమడుగులు మిన్నలగు వారలు నన్నుఁజెనకఁజాలక పోయిరి. ఇక నీవా నన్నునిర్జించువాడవు?

అర్జు—శౌర్యవంతులతో యుద్ధమొనర్చి మీరుగెల్చితిరా?

ఇందు—మరియెవరినిగెల్చితిని?

అర్జు—అబలులను.

ఇందు—అబలులనగా బలములేనివారితోడనా? నాతోయుద్ధ మొనర్చినవారిలో బలహీనుఁడెవఁడు?

సీ॥ ముల్లోకములు గూడ ♦ ముంచి వైవఁగఁజాలు
 నముచి దుర్బలుడంచు ♦ సమ్మితొక్కొక్క
 మూగురుమూర్తులు ♦ మూగినజయమంద
 జంభునిసత్వంబు ♦ దంభ మొక్కొక్క
 గండక తైరబోలి ♦ గండరగండఁడౌ
 పాకాసురుండంత ♦ లేకియొక్కొక్క
 కయ్యంబులన్నచో ♦ కాలుద్రోవ్వగ నేర్పు
 వృత్తాసురుండంత ♦ వెట్టియొక్కొక్క
 గీ॥ తక్కుదైత్యకులోద్భవుల్ ♦ దర్పహీను
 లొక్కొక్క? నీయంతశక్తిలే ♦ కున్నదొక్కొక్క?
 మానవాధమ! వేవేగ ♦ మరలిపోమ్ము
 సురలజయమంద నెందు నీ ♦ తరముగాదు.

అర్జు—అబలులనగా బలములేనివారలుగాదు నాయుధము శ్రీ—

ఇందు—(కోధముతో) పంచచామరము

అరే దురాత్మ! యీ క్షణమే ♦ ఆహవమ్మునందున
ఖరాసిచే వధింతు నీదు ♦ కంఠము న్నరాధమా
సురేందుడించుగూడ నన్ను ♦ చూడకుండ హాస్యమున్
విరాసచేయ నీదునాల్క ♦ వేయివ్రక్కలానురా!

అర్జు—లోకు లింతకుమున్ను మిమ్ము సహస్రార్థుఁ డన్నట్లు నన్ను
సహస్రజహ్నుఁడందురు కాబోలు!

ఉత్సాహవృత్తము

మేకపోతు భీరమున ♦ మెరుగుమీర లెన్నఁగో
సోకుమూగ నిల్ల చమన ♦ చోద్యమేమియూ నిక
నాకునెదట నిలుపు మమర ♦ నాయకుండవైచో
లేకయున్న వేగబొమ్మ ♦ లీల రంభ కలియఁగన్.

ఇందు—అర్జునా! ఇదిగో! మగిసితివెల్లెమ్మ.

అర్జు—భ్రమించుచుంటిరా?

ఇందు—సి॥ నా గాస్త్రమును బంప ♦ నాల్కలుసామక

కబళింపవచ్చు సి ♦ కాయమెల్ల

అర్జు— గరుడాస్త్ర మిటలేదె ♦ క్షణములో నెట్టాని

బరిమార్చి మిమ్ముమఁదిరముజేర్చ

ఇందు— మేఘాస్త్ర మురుదెంచు ♦ మెయియాస విడనాడి

శ్రీహరిస్త్రరణమ్ము ♦ సేయుమాయి

అర్జు— పరిశాస్త్ర మిద సంచె ♦ బలగాళిముగదాసె

గావించి మిమురంభకడకుజేర్చు

ఇందు—గీ॥ అర్జునా! రంభ రంభ యటంచు నిటుల

కలవరించంగనేల యీ ♦ క్షణమునందె

మామకీయోగబ్రహ్మాస్త్ర ♦ మహిమచేత

దాని జూపింపఁగలను వాస్తవముగాను.

అర్జు—నగవైరీ! ఎందైన వెలచేడియలు మీవంటి ముల్లోకాధిపతుల పొందుకోరునేకాని మావంటి నిరుపేదలమైతీ కాసించునా?

ఉ॥ చూచుటకే యుసహ్యమగుచుక. దనువెల్లను చిల్లులై యథ
రూపరణుండునై కపటియై గడ కొక్కొక రూపధారియై
నీచపుకార్యముల్ సలుపు • నిర్దయునిక నిరియున్న మూత్రీనే
రోచెలి కోరుకాని; మదిఁగోయక చిదలమమ్ము కోరునే?

కాన అహల్యాప్రియా! ఇవియెల్లను తమకు స్వానుభవమ్ములే కదా!

ఇందు—ఇక నైన నీలట్టాభట్టియముకట్టి పెట్టవనా? లేదా? “అయ్యో పాపము వీని యాయుష్కాలపరిమితి సమీపించినదే” యని నేనెంత శాంతించుచున్నను ముందురాసున్న ముప్పునకు వగవక యెంత ధైర్యముతో పోల్లదములు వల్కుచున్నాడవు! పాత్ర పుబండ్లకు కాల్లుచాచు వెట్టివానివలె నున్నాడవే! ఇక నైన జక్కగ యోజించుకొని నీపంఠముమాని శాంతకాలము ధరింపజేపించుము. కుంతికి గర్భశోకము గలుగ నీయకుము.

అర్జు—ఆహా యేమి మీభూతిదయానిర్వహ! అటునను “అపిత్యసి శరీరాణి విభవోనైవ శాశ్వతః” అని మీవంటి ఆయులు వచ్చి తురుగదా! ఇక చింతయేల?

ఇందు—అటులైన ముమ్మాటికిని నీజీవములపై నాశవదలుకొంటివా?

అర్జు—అటులనేల? పరాజయము మీదేయని సంపూర్ణధైర్యము గల నేనెప్పుడు నట్టుల తలఁపను.

ఇందు—అటులైన నిదిగో!

మ॥ నిరతంబున్ మునిపజ్జికా దితిసుతాఁసీకమ్ము పెన్నాయులు
ధ్వురులైసల్పగ వజ్రభిక్షులుగఁ దోడ్తో వారి గామించి త
ద్వరమానిప్రకగంబు బోచితివయే • బ్రహ్మత్రునూ! అర్జునున్

(తెరలో : నారదుడు :—శాంతిపుము! శాంతిపుము! తండ్రీ
కుమారుల కలహమునకిదియే ప్రారంభమా?)

ఇంద్రు—(అలకించి ఆశ్చర్యముతో) అ! ఏమి!

(నారదుడు ప్రవేశించును.)

నార—గరుడ! జూచుచువత్సవై మనువుమాత ఖ్యాతిముల్గార్చుమా.

ఇంద్రు—బ్రహ్మపుత్రా! నమస్కారము.

అర్జు—కలహభాజనా! కోపము.

నార—మీగ లిలపులిట్లాహద మొనర్చుట పాడిగాదు.

ఇంద్రు—అనవసరమృగా నాడైకి కాలుద్రవ్విన వానికే బుద్ధిచెప్పుము.

అర్జు—విరావత మొసంగనిదే మాపోరాట మంత మొందదు.

నార—నేను చెప్పినది మీ రిరువు రాలించి సంధికొడంబడవలెను.

ఇంద్రు—మీవంటి కలహభాజన లే సంధికొడంబడమన కాదందుమా!

అర్జు—ధర్మమున కొడబడిని వారుందురా?

నార—(ఇంద్రుని జూచుచు)

మ॥ జనకుండంచును నిన్ను గోర నుతవాత్సల్యముచే నీయఁగా
జననీకుఁ; జనయిత్రీనాప్రేమముకూర్చుంగాక, వైషమ్యమే
యాసనీయం నిన్నుగూర్చి, యర్జునున కామైరావలం బాది కో
రిన కోర్కూల్ సమకూర్చుకూ ప్రేమిమిపుూర్తి జేసిపంపించెడిక.

ఇంద్రు—ఋషి చంద్రునా! భవదాజ్ఞ యవిలంఘనీయుముగదా!

అర్జు—మునికులతలకా! అటులనే ప్రతసమాప్తియకాలతోడనే తిరిగి
పంపెదను.

ఇంద్రు—అర్జునా! సీత క్షత్రి సంతసించితిని.

అర్జు—వాత్సల్య విశేషమున నటుల నుడివెదరు. కాని మీయట్టి దేవ
తాధిపుల చెంగట నాయుట్టి సరమాత్ములు ప్రశంసార్హులా?

అజ్ఞానవశమున మిమ్ముం గూర్చి పల్కిన నాప్రేల్లదముల మనమునం దిడుకొనక శ్రమింపుడు.

ఇంద్రుని—నే నాడినపల్కులఁగూడ మనమునం దుంచుకొనకుము. మైత్రీ వహింపుము.

అర్జు—మీయట్టివారిమైత్రీ గడియించుకొనుట ముంగొంగు బంగారముకదా!

ఇంద్రుని—మీయందు ద్వేషమును కర్ణుని నామాయచే పంచించి తేజోవిహీను గావించి నీకుమేలొసరించెద.

అర్జు—(జనాంతికముగా) మీ రేమియొనర్చినను యీ కలహాప్రియు నెఱుంగనీయకుడు. వీనికి రహస్యము కడుపులో దాగదుకదా!

ఇంద్రుని—(జనాంతికముగా) అవును. ఈమనీంద్రుని విషయమున నట్లే యనవచ్చును. (ప్రకాశముగా) నారదమునీంద్రా! మీకరుణా విశేషమున మా కిరువురికి మైత్రీఘటిల్లుట మీకు కృతజ్ఞులము.

నార—నా జన్మములో పొందొనగూర్చినది యదియొక్కటియే యనవచ్చును.

అర్జు—అదియును మాదుదృష్టమే.

నార—అర్జునా! నీవుచనిమీఱజననియొనర్చు ప్రతినిర్వహణయుననుడుము. అప్రమత్తుఁడవై సంచరించుము. దేవేంద్రా! నీరాజకార్యములఁ జక్కఁబెట్టుకొనుటకై చనుము. నే ననన్తానముల తీర్పుకొనఁజనియెద. (ఇంద్రునితో) అర్జునుని మనోంథములెల్ల నమకూర్చుము.

అర్జు—ఋషీంద్రా! ఇంకయాజ్ఞయా? దేవేంద్రా! మీ ధైర్యవతమే కాక కామధేనువును, నాట్య మొనరించుటకు రంభాద్యస్థులనలతో అరుదెండు. వ్రతముహూర్తమును దెలియఁజేసెదను.

నార—జాగొనరింపక జనుము. నీ సోదరు లీయుద్ధఫలితముల కెంతయోచించుచుందురో!

అర్జు—ఓను! అటులే! యేగెద. (నిష్క్రమించును)

ఇందు—ఋషిచంద్రమా! నీవృతమునకై యీతఁ డింతసాహసింపనేల?

నార—కౌరవులకన్న మిన్నగా యీవృతమొనర్చి తనజనని మనోభీష్టుము దీక్షుటకే.

ఇందు—అటులైన యీవిషయమున శ్రీకృష్ణుని పోద్బామేమైన నుండియుండునా?

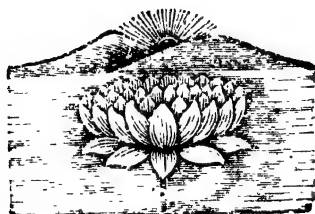
నార—అందులకు సందేహమేమి?

ఇందు—ఇతనిని నాతో కలహంబునకు బంపుటకు నేను శ్రీకృష్ణునకు సమయపకార మొనర్చితిని?

నార—అదియెల్లను మరియొకతూరి విన్ని యొనర్చెదను. నేను త్వరితముగ చనవలయును. (నారదుఁడు నిష్క్రమించును.)

ఇందు—ఈ అర్జునుని పోరాటమున మాత్రీ మీతఁడు కలహ ప్రేరేపణకు నొల్లకుండెను గాని అనవరత మీతనికేవో పోరాటముల కల్పించుటయే ఐశికదా! యీ పోరాటముననైన మాదేశికుండు సెలవిచ్చినట్లు అర్జునునితో ముందేమియో భూభారమును దీర్చుటకై వలయుటచేతనే యరమేశ్వగోద్దిష్టానుసారముగా నిట్లు జరిగెను. లేకున్న నీపాటికా అర్జునుఁడు భూలోకమును త్యజింపవలసినదే. ఈ కలహవీర్యుఁడు చనుచు శ్రీకృష్ణునికి నాపై నేదో ద్వేషఘ్నున్నటుల చక్కగవివరింపక మనోక్లేశమునుబెట్టి చననే! ముందికేమి వివరీతములు బుట్టునోకదా! నే నీపాటికిఁ జనియెద.

(నిష్క్రమించును.)

శ్రీ కనకదుర్గాంబాద్యై నమః.

అర్చనప్రతిజ్ఞ

పంచమాంకము

ప్రథమ రంగము

(ధర్మజ, భీమ, నటల, సహచేవుల ప్రవేశము)

ధర్మ—సోదరులారా!

ఉ॥ క్రాగ్రెడుపాలరీతి పసికాయతనమ్మున అర్జునుండు “నే నేగతి పాకశాసను జయించెదనో” యనునూహలేక నీ వాగగజాల వాతని శ్రావణికం చన నాలకింపకే సాగె రణంబునేయుటకు ♦ చాలెనో! చాలగలేదో! వానికికొ.

ఉ॥ ఆతిఁ డనేకయృద్ధముల ♦ యందు సతమ్మును నారితేరి వి ఖ్యాతివహించె నీతఁడొ గృహమ్మునకెక్కుచెమర్చకుండ సౌ ఖ్యాతిశయమ్మునం బెరిగె; ♦ నైననుదోలునియొద్దగొన్న వి ద్యాతిశయమ్మునకొ గురుల ♦ యందున భక్తిని గెల్పెనేమొకో.

కాని యాతని దర్శించువరకు నామనంబు తత్తరమువహించును.

భీమ:—అగ్గిజా! వానివిషయంబున శ్రావణింపబనిలేదు. మనసోదరులలో వాని ఐరాక్రిమమున కెవ్వరమును సరిగాము. వాని తేజస్సునకు వాని శస్త్రవిద్యానైపుణి కోర్వలేక గాదె రాధాతనయుండు

మనపై వృథావైరముఁ బూని ఆ దుష్టదుర్యోధనునితోఁ గొండె
ములుసెప్పి మన కెగ్గులుగావించుచుండుట. మన యర్జునునితో
బోరునేని ఫాలాక్షుండ్డైనను తన పాశుపతమ్మును నచ్చటవెట్టి
నమస్కురింపఁడా!

మ॥ పౌళమూర్ఖుఁడబలె పాకశాసనుఁడు పరిజృంభేసినకా దేవతా
బలమెల్లకా మదనఁచరీకములుగా ♦ బాధింపఁగాజొచ్చినకా
విలసల్లీలజయించి తన్వలమలకా ♦ భేదించి యుత్సాహియై
తలపూవాడకవచ్చు నర్జునుఁడు చింతితమానుమా సోదరా!

నకు—అన్నా! మదీయదక్షిణనేత్ర్రిం బదరుచున్నయది. కానఁ దప్పక
మన కొక మేలుకలుగును. అది మనవిజయుని విజయమై
యుండనోవు. ఇందుకొక మనయర్జునునకు పైచేయియనియు
ఆతఁడేమో కొండనుపిండిచేయుననియు భీతిల్లనేల? ఎన్ని
మారు లీతండు శుక్రశిష్యులపరాక్రమమున కాగలేక రాజ్య
భిష్టుడై భార్యానుతులతో పర్వతారణ్యమ్ముల వనట
జెందలేదు?

గీ॥ మేనిలోపల నూపరి ♦ మెదలువరకు
కరమునందున ఖడ్గమ్ము ♦ కలుగువరకు
తిన్నగా మీయనుగ్రహా ♦ మున్నపరకు
నరుల కురులముగామె నల్లరముమేము!

ధర్మ—సహదేవా! యీ ఇంద్రార్జునుల కలహపర్యవసానము
నీకేమిని తోచుచున్నయది?

సహ—పురందరుఁడు మాచిన్నిన్నగార్పైకివచ్చి రణరంగమున నిష్ఠి
నాయనియు, నొక వేళినిల్చినను యుద్ధమొనర్చునా యనియు
యొనర్చినను గెల్చునాయనియు నూహ పొడముచున్నయది.

ధర్మ—రణరంగమునకురాక మన యర్జునునకు భీతిలి యైరావత మిచ్చి
పంపు ననుకొనుట వెట్టికలంపు.

సహ—అటులకాదు. ఒకవేళ నిరువురు కత్తులునూరికొనినను
ముసీంద్రులు, బృహస్పతిమొదలగు పూజ్యులు ఏరిని దుర
మొనర్పసీయక యేదేనిసంధికావించి పంపెదరేమోయని నా
తలంపు. అయినను శ్రీకృష్ణభగవానుని యనుగ్రహమున్నంత
వరకు మన కేకారంతయు రాజనదు.

గీ॥ నరుఁడు కొండంతయున్న మొ ధ నర్చెనేని
దైవసాయములేక వ్యర్థముగాదె
నరుఁడు యత్నవిహీనుడై ధ ననుదలంప
దైవసాయమున ఫలమొం ధంగవచ్చు.

కావున మనకు తొలినుండియు యంగబలముకన్న దైవబలమే
తోడ్పడుచున్నది సుమీ! అటులగాకున్న చిన్నన్నగారి కామాయ
దుర్యోధనుఁడు చేసిన యెగ్గులన్నియు బుగ్గియగునా? అందునను,

మ॥ దురహంకారముకల్గి యెట్లయిన యింధ్రుని ఘోరమైనట్టిసం
గరరంగమున నిచ్చి పోరంగలకాక్షుఁడొక శ్రీమాతృకాం
క్షరహిణి శ్రీపరమేశ్వరార్పణముగాఁ ధ గావించు నీనోముఖ
పరమేశుండు సహాయునిగా టురులె విధవ్యత్వాంతా యగ్రహి.

ధర్మ—సహదేవా! నిజమును చక్కగ వాక్కుచ్చితివి. మనకు యాదవ
వంశరత్నము అంగరక్షగా నుండ నెల్లవిధముల విజయుల
మయ్యెద మనుకొనఁజల్లును. అయినను బలవద్విరోధము తగ
దని యెంత చెప్పినను విసక నెడలినాడని మాత్రము శంకించు
చుంటిని.

భీము—నేను వచ్చుట కంగీకరింపఁ డయ్యెను గాని లేకున్న,

గీ॥ ప్రధిత పాఠిజాతంబు నైరావతంబు
కల్పవృక్షము నాపైని ధ కామగవినిఁ
దెలుపనేటికి నమరావతీపురంబె
బల్మిఁగొనిరానొ వారణావతపురికిని.

నకు — (లేచిచూచి) మీరిటుల సంక్షుభితసాగర మధ్యస్థితనావబోలె
యాందోళచిత్తులరు కానేల? దిరస్థితవదనారవిందుడై జయ
కాంతాసమేతుడై అదిగో! చిన్నన్నగా డిట కరుదెంచు
చున్నాడు. సర్వమున వారిముఖముననే విని యానంద మంద
పచ్చును.

(అర్జునుడు పోవేళించి ధర్మజ, భీములకు నమస్కరించి, నకుల, సహ
దేవుల కాగలించుకొనును)

ధర్మ — అనుంగుసాదరా! అర్జునా! సంతోషముచే వికసితముఖార
విందుడవై వచ్చిన నీరాకయే మనజయమును చెప్పక చెప్పు
చున్నయది. కాని నీ వావజ్రీవాణితోడ సన్నిహితరంగవిశేష
ములఁదెల్పి మాకు కర్ణరసాయనమును గావింపుము.

అర్జు — సాదరులారా! నేను శ్రీకృష్ణులవాఁసాయమున అమరావతీ
పట్టణప్రాంతమునఁగల బయలుననిల్చి యుద్ధసన్నద్ధుడనైన నా
రాక నాబంధానికిఁ దెలియఁజేయించితి. అంత శిక్షకుఁడును సమర
సన్నద్ధుడైవచ్చి తన్నుఁదానే నులించుకొనుచు మనల నిందింపఁ
గొడఁగెను.

భీము — తనయోగ్యునికు మనల నిందింపవలసివచ్చె.

ధర్మ — తమహత!

అర్జు — నా నేస్పృహలఁగి నేనును వానికిఁ దగినప్రశ్నోత్తరంబు లొసఁ
గించు “పుణావాక్యములతో నేమిప్రయోజనముచేత నైనయెడల
దురమొనర్పము; లేదేని ఐరావంత బాదిగాఁగల మత్కం
క్షితంబుల సమకూర్చు”మంటిని.

సహ — కడుచక్కఁగఁ జెప్పితివి.

భీము —

మ॥ గతపృతాంతము. మెల్లమెల్లగ నెఱుంగకొనవచ్చు నీచేయు న
ద్వితీరాజమున కభినాగమును పోరాటమునందైన మా

నితివా! తెచ్చితివా? యెటుల్ పరిణమించె? గోధమో? మోదసం
యుతమో సల్పుముమాకుశీఘ్రముగ; తేఱుకున్న పడిం దెచ్చెదఁ.

సహ—చెప్పచుండగనే చిన్నన్నగారికి నింతయూతురతయేల?

ధర్మ—తరువాత! తరువాత!!

అర్జు—అంత నాపై కోర్కెవరవశుడై తనకరవాలముచే నన్ను ఝలి
పింపదొడఁగెను.

భీము—తనవలె సింబోతుగాంభీర్యము గలవారనుకొననో యేమో?

అర్జు—అందుపై “యీర్ష్యపింపులతో నేమిపని? సింపు దేవతానాయకుఁ
డైననో నిలుపుము” అని నాకరవాలమును గూడ జూపితిని.
అంతపై తనశౌర్యమునర్వమును వమ్ముజేయుదు ననుజంకున
బ్రహ్మాస్త్రమును నాపై ప్రయోగింపబోయెను.

ధర్మ—ఏమి! బ్రహ్మాస్త్రమునే ప్రయోగింపఁబూనెనా! ఆహా! వాని
ఘడ్డమేగాక హృదయముకూడ సజ్జతుల్యమే. తరువాత!

అర్జు—అంత నారదముసిందుఁ డరుచించి మీ రరుపు రిటుల పోరుట
తగదనియు ఐరావతింబాది మనకాంక్షితముల సమకూర్చుట
కును మనకార్యాసంతరమున తిరిగి యిందుఁగినుకు మనము
పంపునట్లును మాయీరువురికి సంధియొనరించె.

సకు—కలహభోజనుఁడిటుల సంధియొనరించుట చిత్రముగనున్నదే!

భీము—అది ఇందుఁగినిపైగల పక్షపాతముచే నాతనికి మేలొనగూర్చు
టకు చేసిన పన్నుగడియే.

సహ—ఎట్లులైన నేమి “సంధిమిచ్చునైనాధవః” యను వాక్యము సరణిని
సంధిగావించుకొనుట సర్వజనసమ్మతమే కదా!

ధర్మ—అటులైన మనజననిగారి ప్రేతమ్మునకు మనమితో శుభదినమును నిశ్చయించుకొనఁ జెల్లునుకదా!

సహ—సందేహమేమి! అవశ్యముగా తత్కర్తవ్యము యోజించుకొన నగు. అందులకై మన పురోహితుని బిలిపించుడు.

ధర్మ—ఎవరక్కడ?

(నేవకుడు పోవేళించును)

సేవ—జయము, జయము! యుధిష్ఠిరమహారాజా! యేమిసెలవు?

ధర్మ—తక్షణము నీవుచని మాపురోహితుడగు ధౌమ్యునిఁ దోడ్కొని రమ్ము.

సేవ—మహాప్రసాదము. (నేవకుడు నిష్క్రమించును)

ధర్మ—అర్జునా! యింక మనకర్తవ్యంబేమి?

అర్జు—మనసుహృద్వత్తులగు క్రౌంచేతలందరిని నాహ్వనింపవలెను.

భీము—శుభ లేఖల మూలకముననా?

సహ—స్వయముగాఁజని యాహ్వనించుట యుక్తము.

ధర్మ—సరియే అటులే యొనరింతము. తొలుత శుభముహూర్త మేర్పఁ పవలయునుకదా!

(ధౌమ్యునితో నేవకుడు పోవేళించును)

(ధర్మరాజులు నమస్కరింతురు.)

ధౌమ్య—ధనకనకవస్తునాహనసమృద్ధిరస్తు. మనోవాంఛాఫలసిద్ధిరస్తు.

ధర్మ—గురూత్తమా! ఆ యానన మధిష్ఠించుడు.

ధౌమ్య—(కూర్చుని) నాయనా! ధర్మజా! మీతల్లిగారికిని సోదరులందరికిని సేమమేనా?

ధర్మ—భవదీయాశీస్సువలన నేటివర కందరికిని శుభమే.

ధౌమ్య—“ధర్మమేవ జయతి” అనునట్లు ధర్మమొక్కడనుంచునో అక్కడ జయమును శుభమునుగల్గుట కాటంకి మేముండుచు?

బిడ్డలారా! మీ పెదతల్లిగారి శుభోదంతము లెఱుంగవచ్చు చుండెనా?

ధర్మ—చారులవలన తఱచుగ నాలించుచునే యున్నారము.

ధౌమ్య—వారెల్లరు నిర్విచారులై సౌఖ్యమ్మున యలరారుచుండిరా?

భీము—మా విషయమును గూర్చితప్ప—

ధర్మ—అటులనే.

భీము—గురూత్తమా! అనతికాలముక్కిందట మీ పెదతల్లిగారిగు గాం ధారీదేవిగా రైరావతవ్రతమొనర్చినారుకదా!

ధౌమ్య—మీకేమి రాజాధిరాజులు! ఎన్నివ్రతములైన చేయుగలరు. అవును. ఆలించితిని. చాలచక్కగ చేసినారట! వెల్లినవారెల్లరు పరమేష్ఠికైనను సర్వవి నలవికాదనుకొనిరి.

ధర్మ—మహాత్మా! తమరే జనకుంటి?

ధౌమ్య—తమరు వెడలిన నేనును వెడలియుందును.

భీము—అంతవైభవముగఁ జేయకున్నను ఫిల్లికి ఫిల్లే, పల్లెకు పల్లెయును నటుల మాశక్తికిలఁది మాతల్లిగారిచేకూడ తదగ్రతము చేయింప దలఁచితిమి.

ధౌమ్య—దేవాంశ సంభూతులరగు తమరేదిదలఁచినను కొనసాగకుండునా?

ధర్మ—విబుధవర్యా! తన్వ్రతమ్మునకు సుమూహూర్తము నించుడు.

ధౌమ్య—(నులోచనములు లోచనముల కలంకరించి పంచాంగమును చూచివ్రేళ్ళు లెక్కించుకొని) చైత్రశుద్ధ త్రయోదశీభిగ్గు వాసరము శుభవ్రతముగా నున్నదిగాన తప్పక యానాడే యావ్రత మొనర్పఁదగి యున్నది.

అర్జు—అన్నదమ్ములారా! మన గురువులవారి యాజ్ఞానుసార మొనర్పఁదగి యున్నదికదా!

భీము—అవశ్యకర్తవ్యము.

ధౌమ్య—పురమున మరికొన్ని శుభకార్యములుగలవు. సెలవుగైకొని యెడ. నాయం దనుగ్రహ ముంచవలెను. మీచిత్తము నా భాగ్యము.

సకు—మీర లీచిత్రమానకు చుక్కాణిగ నుండవలెను.

ధౌమ్య—నాయనలారా! మీరందరు సుగుణసంపత్తిగలవారు గనుక నన్నట్లనెదరు. తమ యాశీతునియందు యిత ప్రిమాతి శయము జూపువార లింకొకరుగలరా?

సహ—స్వామీ! యీ కార్యమును తమకార్యముగా గణించి శ్రద్ధ బూనెదరుగాక!

ధౌమ్య—బిడ్డలారా! యికజాగ్రాసర్పక నెడలెద.

ధర్మ—వెళ్ళుడు. అనుగ్రహ ముంచవలెను.

భీము—సేవకా! వారిని జాగ్రతగా పంపిరమ్ము.

(ధౌమ్యుడు సేవకుడు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మ—ఇక్కడికి సుముహూర్తము నిర్ణయమైనది.

అర్జు—అగ్రిజా! ఎక్కడికెక్కడి కెవ్వరు వెడలవలెనో సెలవిండు.

ధర్మ—మనభీముడు సామ్యుని, నీవు మన దేవకీవసుదేవులను, బలరామకృష్ణాదులను, కవలు సమస్త రాజులను పిలువదగును. నేను హస్తినాపురమేగి ధృతరాష్ట్ర భీష్మ ద్రోణాది కురువీరుల పిల్చినచ్చెద.

సహ—సోమదత్తశిష్యుల కొఱకెవ్వరేగెదరు?

ధర్మ—మనభీముం డేగు మార్గమధ్యమగుట నాని కనుకూలముగా నుండును.

భీము—గాంధారి మొదలగు స్త్రీజనంబుల నెవరుపిల్తురు?

ధర్మ—మనజననిగారే వెళ్ళడగును.

నకు—అవును, యీవ్రతమునకు ముఖ్యకారకురాలగు గాంధారీదేవి గారిని తప్పక రావించవలసినది.

సహ—ఈర్ష్యచే జేయించుచుంటిమని ఆమెవచ్చునను విశ్వాసములేదు.

అర్జు—జననిగారుకూడ వెళ్ళిన యిచ్చట కార్యములు నిర్వర్తించు వారెవరు?

ధర్మ—తగుమనుష్యుల నియోగితము.

భీము—మనము ఇందుని జయించి దేవతాకరినిదోడ్తెచ్చి యింత వైభవముగ జేయువ్రతమును దుష్టచతుష్టయమువచ్చి వీక్షింప వారికి కన్నుగుట్టదా?

నకు—కర్ణాదులకు యీవార్తవినినంతినే నిజముగ గుండెచెరువుకాదా!

ధర్మ—బాల్యప్రభృతి దుష్టులగువారిజోలి మనకేల? మనము మాత్రము “కార్యార్థినః కుతోగర్హః” అను నార్యోక్తిప్రకార మచటికి జని వారిని వినయవిధేయతగ పిల్చిరావలెను. ఇక జాగుచేయక మీ మీ కార్యముల నెరవేర్చుకరండు. నేనును వెల్లివచ్చెద.

సహ—అగ్గిజా! ఒక్క విషయము మాచితిమి.

ధర్మ—దాసిని నుడువుము.

సహ—ఐరావతగజమును రక్తోత్పలమ్మల పూజించవలయు నని వ్యాసభగవానులవారి యాజ్ఞ

నకు—వానిని దుర్యోధనుం డెందునుండి సంగ్రహించెనో!

భీము—(హాస్యముగా) ఐరావతగజమును గ్రహించిన స్థలముననే.

ధర్మ—అవి యెక్కడ యెట్లు లభించునో?

అర్జు—ఆయ్యవి విభీషణపరిపాలనంబులోఁ గల లంకలోఁ గల వని కర్ణాకర్ణికగా విని యుంటిని.

ధర్మ—అటులైనచో లంకాపురంబునుండి మనకు నవి వచ్చు నుపాయము యోజింపుము.

అర్జు—అతఁడు మనకోరిక నిరాకరించునో అంగీకరించునో?

ధర్మ—త్రేతాయుగంబున సీతాపహరియగు తన అగ్రజుని దుశ్శేష్టితంబుల కోర్వక తమకు శత్రువైన శ్రీరామచంద్రుని కుపకృతినల్పి ఆమహానుభావునిచే శ్రేయములందిన ధర్మమూర్తి మన కీమాత్రము సాయముచేయుట కంగీకరింపడా? తియ్యని నోరు చేదుమేయనా?

భీము—అతఁడు రాజద్రోహియనిమాత్రం మొకలోకాపవాదము కలదు.

నకు—అవును. ఆపలుకు ధృవమే. అతఁడు శ్రీరామచంద్రుని పజ్జకుఁ జేరి వానిరహస్యములెల్ల వెల్లడించనిచో రావణుఁడు యక్షకిన్నరగంధర్వసురాదులకు నశేయుఁడుగదా! ఆతీతి పరిమేష్ఠిని పరిము లంఛెనుకదా!

సహ—అందులకే కాబోలు! ఇంటిగుట్టు లంకకు చేటనియెదరు.

అర్జు—కరుణగలవానిని భీరువనియు, ధైర్యవంతుని కరుణాపహినుఁడనియు, యథార్థవాదిని పక్షపాతియనియు, త్యాగిని దుర్వ్రాయ మొనర్చు వాడనియు నిటులే లోకం బెట్టివారికి నేదే లోపంబు నెన్నుచుండును. కాని అంతమాత్రమున అట్టి మహాత్ములకు కొఱతె కల్గునా?

నకు—పోడశకలాపరిపూర్ణుడగు హిమాంశునకు కళంక మున్నను చంద్రికావ్యాప్తిని కొఱతెయుండనటులే వాని విషయమునను సగును.

ధర్మ—మన కీ యప్రిస్తుత మేల? కార్యసాధనమునకు యత్నింపుఁడు.

అర్జు—నేను వానినెట్టులేని తెప్పించెదను. ఇళయాస సెలవా?

ధర్మ—సోదరులారా!

గీ॥ నిద్ర నాహారమెడద గళింపరాదు

విమలభావంబు శాంతంబు ♦ విడువరాదు

బడలికఘటిల్ల దానికై ♦ యడలరాదు

కార్యసాధనకై పూనఁ ♦ గల నరుండు.

ఇళ చనుడు. నేనుగూడ వెళ్ళివచ్చెద. (అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయరంగము.

(ధృతిరాష్ట్ర, దుర్యోధన, భీష్మ, వినురులు ప్రవేశింతురు.)

ధృత—అమరనదీవందనా! మన పాండవుల కుశలవార్త లరయు చుంటివా?

భీష్మ—సర్వదా వారిశ్రమము లరయుచుంటిమి.

విదు—దేవా! వారిసంధముల మన మరయకున్నను లోకకళ్యాణము వారియందు నిర్వాజకటాక్షవిక్షణములఁ బరపుచునే యుండును.

చ॥ వనమున వృక్షసంజ్ఞకి నివండు జలంబిడిపోయిచుండె; ఈ
తని నివసించు కప్పవెలితికి గనకుండఁగనోమునెప్పుడో
వనజదళాక్షులఁ దెచ్చులఁ దిపారకృపతో మనదేముగాఁబె నీ
తనయుల పాండవేయుల సంతిమ్ము సుఖస్థితులై వెలుంగగల॥

దుర్యో—(తనలో) యీవిదురుఁడప్పుడును పాండవుల వందిమాగధకోటిలో చేరినవాఁడు. వారెప్పుడో తనకు కనకాభిషేకము చేయుదురని వీనియూహ.

ధృత—విదురా! వారిప్రశంస నేనెప్పుడొనరించినను వాడిశరముల కన్నమిన్నగ నాహృదయంబు నొవ్వగ నలుగురు నవ్వగ పలికెదవేల? అన్ని విధముల నశక్తుడ నేనేమిచేయగలను?

చ॥ సుశు లుదయించి వంశమును ♦ శోభిలజేయుదురంచు కొందఱుకొ
సుశు లుదయింప నేర్పుమాలు ♦ చూచిగొందగునంచు కొందఱుకొ
సుశు లుదయింప స్వర్గమును ♦ చూడగలరనుటగను కొందఱుకొ
సుశులకు వాచిపోయెనరుఁసూ! పయి ముప్పు నెఱుంగకే జనుల్.

మ॥ జనవంజౌతరి మాతృగ డ మటుకై ♦ సర్వాంగసత్సృష్టచం
బునుకాకుంజిన చింత; చూపయిన దుర్బుధికి విశదబిరుదో
ఘనమావళి; శుశోవిహీనుడగుచు ♦ గ్రామంగ తత్ఫేదమెం
తనివర్ణింపకలాడ! వీరెయగుగాదా శత్రువుల్ ధారుణికి.

దుర్యో—జనకా! వారినే రావించి సర్వంసహాచక్రిమ్మునకు పట్టాభిషి
క్తులంగావించి పీఠమందరియూగ్రహమ్మునకు గుటికాక యను
గ్రహమ్మును గడించుకొనరాదా? యేపున్నెము పాపమెఱుం
గని మ మ్మూర్తి దూఱనేల?

విదు—(తనలో) వారికి పట్టాభిషేక మొనరింపకున్నను యీదుష్ట
దుర్యోధనుని గర్వమ్ము నమ్ముగా యీపేరోలగమ్మున వీనికి
వంచనయగునట్లు పల్కుటయే చాలును. (ప్రకాశముగా)
ఓ దుర్యోధనా! ఏమి నీ శ్రీరంగసేతులు! నాలికతీపుపల్కులు!
వానినిగుఱించి యేపున్నెము పాపమెఱుంగవా? నే నుచువ
వలయునా? నీవనన్నాక్షి నీకు బోధించుటలేదా? పాపమెఱ
యమాయికుడవు! వేయేల! సేతపుట్టువు లంకకుచేటన్నుల
వారికై నీకుద్వేషము గల్గుట వినాశమునకే యగుఁజూమి!

దుర్యో—

ఉ॥ ఎదులకేండ్లు వచ్చి శత ♦ వృద్ధులరైన ఫలంబదేయి మే
మందఱికంటె నీకులు సమగ్రముగా గ్రహించుచిరారి మం
దుం వలపోతగాక సిరిఁ ♦ జూచిన మూర్ఖమిదమాయగాక మీ
కుం దగవౌనె యిట్లు పసికట్టులగుమ్ముల తూలనాగుటల్.

భీష్మ—ఎందులకి యవ్యస్తత వాగ్వాదము? సందితవాసనాకర్మమునుం బట్టి జీవకోటికి సుఖదుఃఖములు, భాగ్యదరిద్రములు గల్లుచుండును. కాన యొకరినిఁగూర్చి మనము చింతవహించుట గాని సంతనమందుటకాని తగదు. అవి వారలనుకృత దుష్కృత పరిపాకవిశేషములు. అనతికాలముక్రింద మన గాంధారీ దేవి యొనర్చిన గజలక్ష్మీప్రేతమ్మనకు కుంతీదేవిని, యామె సుతులను గౌరవపురస్కరముగా నాహ్వానించక యుండుటచే మనమున ఖిన్నతవహించి పాండవమధ్యముని కెఱింగించెనట! అంత నతం డాగ్రహింపఁబడి తనతల్లిచే యీవ్యథలంబు నిజమైనయైరావతంబుచే జేయించెదనని యామెమనసున కూటకలుగునట్లు ప్రతిజ్ఞ బూనెనట!

ధృత—ఏమో చాలవంతగ నున్నదే! మనమటుల పిలువకుండుట గొప్ప తప్పదమని యొప్పుకొనక తప్పదు. తరువాత?

విదు—తప్పని యిప్పటికైనను తమకు గోచరమైనదా?

ధృత—విదురా! అమరనదీనందనుఁడు నుడువునది తుదముట్ట విననిమ్మ.

భీష్మ—తరువాత యథిష్ఠిరాదిసోదరులు మన మిందుని జయించి యధిమాతంగమును గైకొనఁ గలమా యని శంకించి యెట్టకేలకు ధైర్యమూసి శ్రీకృష్ణునిసాయమున ఆ మఘవుని కడ కొక రాయబారి నంపిరట!

ధృత—ఎట్టెట్లా! చాలవరకు జరిగినదే.

భీష్మ—అంతట యీవార్తవిని జంభారి యుదగుండై విజృంభించి 'యొకసరమాత్మునికే జడిసి నాదంతావశము పంపించెదనా? శక్తిగలిగినచో సమరమునకు రమ్మనెనట!

ధృత—భట్ట! నీసమశోధ్యుడ యైనను కిరుణి చి తన ద్విపరాజమును సంపుట కిచ్చగింపలేదాయెనా? ఆతఁ డాగ్రహించిన కూడ మీరు తమపూర్వ విధువలేదా?

దుర్యో—పజ్జాయుధపురుచిచూడక వారు తమ పూన్నివిడతురా?
 “అత్యుచ్చ్రయః పతనహేతు” వనినట్లు మేమే జగదేక వీరుల
 మని విజ్ఞునిగుట యానురరాజు యొద్దనుసాగునా? తుదకు శృంగ
 భంగము కాకుండెనా?

విదు—ఇంతలో తొందరయేల? సర్వము సావధానమతి నాలకింపరాదా?

దుర్యో—ఇక నాలింపనేల? అగ్ని హోమాతునిపైకేగు శలభంబు
 గతియే మన గాండీవిగతి.

భీష్మ—అంత తాపట్టిన కుండేటికి మూడేకాళ్ళని తనపట్టువిడువక మన
 యర్జునుం డతినితో దురయొనర్చెనట! ఆపొరుఁఫోరమైయొప్పు
 బ్రహ్మమానసపుత్రుడగు నారదబ్రుహ్మింద్రుఁ డీయరువురను
 సమాధానమొనర్చి మనయర్జునుని కోర్కెసాగింపఁ జేసెనట!
 కొలఁదిదినములలో నైరావతి వ్రేము తనతల్లియగు కుంతి
 దేవిచే చేయింపనున్నాడట!

ధృత—ఆహా! వీరి ధైర్యసాహసములు! దైవసాహాయ్యములశ్శుభముగ
 నున్నవే! ఎచ్చినను తాదృశసుతోదయమ్ముననే సద్యశము
 రావలయును. గంపెగులకరాళ్ళేల ఒక్క యింద్ర సీలమణి
 యున్న చాలదా?

దుర్యో—అవును. ఆ బ్రహ్మర్షి యడ్డుపడకున్నచో మనసాండవమధ్య
 ముని గతియేమయ్యెడిదో! పసివాడని యామునిచంద్రుఁడు కరు
 ణించెను కాఁటాలు!

విదు—పసివాడనికరుణించెనో! ఇంద్రుని పసమాన్యునని యూహించెనో?

(భృత్యుఁడు ప్రవేశము.)

భృత్య—ధృతరాష్ట్ర మహారాజా! యుధిష్ఠిర మహారాజువచ్చి తన
 రాక తెల్పుమనిరి.

ధృత—వేగిరమే లోనికి ప్రవేశింపఁజేయుము.

(ధర్మరాజు ప్రవేశించి భృతరాష్ట్ర భీష్మ విదురలకు నమస్కరించును.)

ధృత—నాయనా! ధర్మనందనా! మీరెల్లరును శుభస్థితినుంటిరా?

ధర్మ—మీరు కంటికి రెప్పవలె నిరతి మేదోసగులు పోసగనియటుల కాపాడుచుండ మా కొక లోపముండునా?

ధృత—మనభీష్ములవారిష్టడే తామొక చారునివలన విని మనయర్జుని పరాక్రమ విశేషముల ప్రసంగించుచుండగ నాలకించి యమం దానందభరితులమైతిమి.

ధర్మ—మనుమలపైగల ప్రేమాతిశయమ్మున వారటులమమ్ము ప్రశం సింపుచుండురుగాని మమ్ముల సంహరించుటకై శ్రీకృష్ణనారాయణాంశచే జనించిన పరశురామునిజయించిన వారికిబాలుడగు మనయర్జునిని పరాక్రమములు గణించదగినవా?

భీష్మ—బాలప్రాయులరగు తరుణముననే యింద్రాదుల జయించు మీరు వయోగరిమము వహించుదురేని,

ఉ॥ భూనుతీర్తిచే నగడి ♦ పూజ్యులరై పనివచ్చెనేని యా స్థామినినై న గెల్పుటకు ♦ జాలి సమస్తధరావతులెప్పు మీ యానతిసూళిఁ దాల్పఁగ మహావిభవమ్ము వహించి రామభూజానివిధమ్ము రాజ్యము వెలసం బరిపాలన సేయుతుండురే?

విదు—శాంతనవునివల్కు- లమోఘములు.

ధృత—(తనలో) వీరిపై విడికింత యవ్యాజానురాగముగల్గుటకు వీరి ధర్మవర్తనమేకదా కారణము! (ప్రకాశము) వారి పల్కులు యథార్థము.

ధర్మ—అఖలైకధర్మములకు తామరతంపరలై చెలంగు భవాదృశుల యాశీస్సులు మా కవిచ్చిన్నశుభదాయకములుకదా!

దుర్యో—(తనలో) శ్రీరామచంద్రునివలె వీరు బాజ్యమునర్హులైనను యిదుములందుటలో తుల్యులయ్యెదరేమో!

ధర్మ—పరమపావన చరిత్రులగు మహాత్ములారా! మీయందరి కృపా విశేషమున మాజననిగారిచే గజబట్టివ్రతము నొనర్పింపఁదలఁచితిమి. కాని మాకు సర్వవిధముల పెట్టనికోటలును పట్టుకొమ్మలరగు మీరరుడెంచి తద్వ్రతపూర్తి యొనర్పవేడుచున్నాడను.

ధృతి—బిడ్డా! మా కింతకుమించిన ముదావహ మింకేమికలదు!

చ॥ కొడుకులు యోగ్యులై విబుధులతోటినుతంపఁగ మాతృకాంక్షలం పడరగఁదీర్చుచో ప్రేమద మంచుచు వచ్చుటమాననేల? యిక్కడ మిమునుంచకుండ నొడిగట్టితి నెంతయై లోకనిద; నిష్పాదు మరిరాకయుంటెగఁనో జనులెల్లరు బుగ్గివడ్డిట్టరో!

ధర్మ—జనకా! మమ్మిందు నుంచ మైతిమనుకొరంత రవంతయు వలదు. అచ్చటను మీకరుణావిశేషమున నెకదా సుఖబుడై యుండుట! మాతండ్రి లోకాంతరగతుండౌటయాది పిన్నలను పెద్దలుగ నాకి తగినదేశికోత్తములచే సత్కళావిశారదులఁ గావించి నొదర తనయులనియు యాత్మతనియులనియు భేదమొక్కింతయేనిభావం పక మాక్షేమముయోజించియే నందు నివసింపఁజేసేతిరికదా!

విదు—

ఉ॥ ఇచ్చటయుంచి తృప్తితలఁకెత్తక నిందనుపొందితంచు పై పెచ్చుగ బల్కెనో! చిదిమిపెట్టిసలుట్లయు యెల్లవారిక మృచ్చున తీయఁగల బలభూమిలు వారలకేమి లోటగుక ఇచ్చకముల్ వినంగను సహింపదు నామన మెప్పు డగ్గిజా!

ధృత—విదురా! నాహృదయమెటుగక నిరత మిటులనే పల్కుచుండువుకదా!

భీష్మ—విదురా! సర్వజ్ఞుడవగు నీ కేవలభావ్యసంగమేల?

ధర్మ—(యైర్వోధినుని జూచి) నొదటలారా! మీమహర్షులునులేర్కొనినవిధమునందు నాకు నూచుటకములై గ్రాలవలయును.

దుర్యోధను—అగ్రజా!

చ॥ అనితర సాధ్యమై సురల • కై నను లభ్యముకాని సద్వృత్తం
బును విధిసక్రియంబుగ పృ • మోదమతిం దమరాచరింప మా
కనులకుపండువై దనరఁగా తిలకింపగ మాకుఁ జెల్లదో
అనిమిషభామినుల్ చెలువఁమై యగుదెంచియు నాట్యమాడఁగఁ.

ధర్మ—అనుజా! దీనికై నీ వచ్చువలదవనిలేదు. మేమునర్పనున్న
దానికన్న వేయి మడుగులు మిన్నగా దానధర్మములొనర్చి
మాపెదరిల్లివృత్తమును నెఱవేర్చితివి.

దుర్యోధను—ఎన్నిదానము లొనర్చినను మీవలె నైరావతికరిని సంగృ
హీపఁ జాలమెతిమికదా!

భీష్ము—భక్తిప్రధానమెకాని కులంకారములతో నేమి ప్రయోజనము?

ధర్మ—అర్యులారా! సాదరులారా! నేనిక నేగిద్రోణాచార్యాది దేశికోత్త
ములను తక్కుంగల బంధుసముదాయమును నాహ్వానించి
సత్వరముగ తత్కార్యసాధనము లొనర్చుచుండవలయు.
ఈ వ్రతశుభదిన మీ చైత్రీశుద్ధత్రయోదశియగుటంజేసి నాటికి
పూర్వదినముననే యరుదెంచుడు.

ధృత—పుత్రా! మారాకల విషయమై సందియమందకుము. నీవిక
సత్వరంబునఁ జనుము.

ధర్మ—సర్వదా మాయభ్యుదయపరంపరల నాసించు భీష్మ, విదుర
మహాశయులారా! మీకు వేయినుడువనేల యనితప్పక విచ్చే
యుదురని యుద్విఘ్నలూరుచు వెడలు చున్నాడను.

భీష్ము—శుభమగుగాక! (ధర్మజుడు నిష్క్రమించును.)

విదు—జేవవత్సా! వీరిసాశీల్యము వీరిధర్మాధర్మవిజ్ఞానము యర్యులపై

గల నమ్రత, దీనులపైగల నిర్వాప్యజ కటాక్షవీక్షణములవలననే
వీ రెట్టి దుర్ఘటకార్యము తలపెట్టినను సఫలీకృతమగుచున్నది.

భీష్మ—అందుకు సందేహమేమి! సుగుణపుంజము వారికుగ్గుపాల
నుండియే యలవడియున్నది.

ధృత—(తనలో) వీరికియపురికిని నాసుతులపై యసూయయు వారిపై
యభిమానముగాన వారిని స్తుతింపుచు చెవికిచేదగు పల్కులు
వీరువల్కుచుండ వినజాల. (ప్రకాశముగ) అమరనదీనందనా!
నేటికి కొలుపు చాలింతమా!

భీష్మ—గాంధారిదేవిని తక్కుంగల శ్రీజనబును నాహ్వనించుటకు
కుంతిదేవి యరుదెంచవచ్చును. దుర్యోధనా! వారికిఁ దగిన సౌక
ర్యములొనర్చి వా రొకవేళ యేవేని గోరిన, వాని నెల్ల నొసఁ
గుము. మీ రుభయు లన్యోన్య స్నేహమున మెలగుచుండు
టయే మాకు సంతోషానామము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము.

గాంధారి మందిరము: కుంతిదేవి ప్రవేశించును.

కుంతి—ఆహా! షోడశక భావరిపూర్ణుడగు శుభ్రాంశువును కళంక
మున్నటుల నెంతమంచివారికిని కొంచెమైన కళంకముచక
యా విధాత సృజింపడుకదా! యటులకాదేని పతిప్రతాపణు
లలోనగ్గిగణ్యుని పేరొందినమాయక్కయగుగాంధారిదేవికి

నాపై యీసగిది యసూయజనించునా? ఇదియును నొక మేలే యననచ్చును. ఏలన, సూర్యకాంతశిల్పి సూర్యుని పాదముసాకి ప్రజ్వరిలుమాడ్కి ఆయమ యసూయయే నాకు నద్యకమందుటకు మూలకారణమగుచున్నది. నేను దైవయోగమున నిట్లనాథనగుటంజేసి నన్నుగణింపక చుల్కుజేసినది. తన యైశ్వర్యముచూచికొని యోగ్యాయోగ్య మెఱుంగక విల్లములుకలవారికి చల్లకడవలుకలవారు తోడాయని యూహించి గర్హించెను. ఆహా! యిల్లలికినంతనే పాడువగునని దలంపరాదు కదా! ఆపరమేశ్వరుని కరుణావిశేషమున నాయైదుగురు నలునులు చిరజీవులయిరేని కష్టములు వీటలు పెట్టుకొని కూర్చుండునా? నాకష్టము లింక నైన తొలగిపోవచ్చునని తలంచెద. నన్ను తనవృత్తమునకుఁ బిలువని యీర్ష్యాభువు నావృత్తము వీక్షింపచనుదొచునా? అయినను అపకృతినల్పిన పారి కుపకృతినల్పుటయేగదా నేర్పరితనము! నే నిటుల నిజమైన యైరావతముతో వృత్తముచేయుట నాలకించి తనపైపంతమునఁ జేయుచుంటినిని తానెంత యాగ్రహించునోకదా! కోధావేశపరవశులగు వారిమనము జలతైలబిందున్యాయమున సర్వము మలినయుతమై యుండునుకదా! అయినను తానెంత రాజాధిరాజున కర్థాంగి యైనను నేనును ఆమెకేరాలునగుటంజేసి నాకామెపల్కులు లక్ష్యమేమి? ఇప్పుడే యీమె మందిరమ్మునకుఁ జేరితిని. ఇంక నేనరుదొంచినటుల కబురంచెద. ఎవరక్కడ?

(దాసి ప్రవేశించును.)

దాసి—(తనలో) ఎవరో కొత్తయ్యవారుగ నున్నారు. ఎవరమ్మా మారు? ఏమి పని?

కుంతి—మీరాణిగారగు గాంధారీదేవితోడ మీతోడికొడలగు కుంతి మిము దర్శించుట కరుదొంచెనని చెప్పి తోడ్కొనిరమ్ము.

(దాసినివచ్చిమించును.)

(గాంధారి ప్రవేశించును.)

గాంధా—చెల్లెలా! నీకును నీసుతులకును డ్రేముమేకదా?

కుంతి—మీయందఱి కరుణావిశేషమున నేటిదనుక తుళలముగ నె
యున్నారము.

గాంధా—అమ్మాయీ! నే నొనరించు ప్రేమమునకు వచ్చిపిల్చుటకు
నావకాశములేమి నీసుతుఁడగు నుయోధనునిచే వర్తమాన
మంపగ రావైతివికదా! మనలో మన కింతభేదమా? నీ వరు
దెంచక నాకెంతయో మనోక్లేశమును సంఘటిల్లఁజేసితివికదా!
అది నీకు ధర్మముగఁ దోచెనా?

కుంతి—అక్కా! యీ స్వల్పవిషయమున కన్యతము లాడవలెనా?
మృషావచోవిహారివై సద్గతులకు దూరముకానేల? బావగారు
పుట్టంధులు, నీవు రాజ్యగర్వాంధవు. అట్టిచో మీయుధులకు
మాటోటివారు కన్పింతురా?

గాంధా—అటులాడినచో నేనేమి పల్కఁగలను?

కుంతి—నీవునుకోపధనునికి నుడివియుందువేమోకాని నాకు నీప్రేమను
గూర్చి రవ్వంతయు నాతఁడు తెలుపఁడయ్యె. అక్కా! అయినను,

సీ॥ ధర్మజు నెట్లెని ♦ దరిఁజేర్చకు మటంచు
చెవినిల్లుకట్టుక ♦ చెప్పవారు
పవనుజు నెట్లెని ♦ పరిభవించు మటంచు
ప్రాదైల్ల గుజగుఱల్ ♦ వోపువారు
అర్జును నెట్లెని ♦ నిర్జింపవలెనంచు
ముళ్లమాటలునూరి ♦ పోయువారు
కపల నేలనుబెట్టి ♦ కాలరాయుమటంచు
వృక్షులె తలపట్టు ♦ పట్టువారు
గీ॥ సంగడిండ్రిగ నుండ నెఱ్ఱబంగిఁ బిలువ
వచ్చు? తనబుద్ధి పెడతల ♦ బట్ట కుంచు

బెట్లు? ఇట్టాలనురభి పేరెట్లుగాంచు?
యుత్తముండగునట్టి దుర్యోధనుండు.

గాంధారి—అహ యేమి నీ అసంబద్ధ వాగ్ధోరణి! నిష్కారణముగా
నాతనయుడగు సుయోధనుని, వాని సుహృద్వర్గమును నేల
దూషించెదవు?

కుంతి—వానికి కొండెములు బోధించి మమ్ము ముప్పుతిప్పలు బెట్టువారు
వేటుగనుండ నీవుత్తు నే నేల దూషింతును?

గాంధారి—కాకదంతవరీక్షవలె యీ నీ నిష్ఠూరపు వాక్యప్రసంగము
వ్యర్థముకదా!

కుంతి—సోదరీ! మత్ప్రసంగము వ్యర్థముగను, నీమనసునకు బాధాకర
ముగనున్న మానదనులెమ్మ. కాని నాయం దంతఃకరణము
వహించి నావచ్చినవిశేష మెఱుంగుము. అదేమన, ఐరావతవృక్ష
మనువుణ్యవృతంబును మీరుసమస్తవైభవములతోనొనర్చి భూ
సురోత్తముల గొభాహరణ్యదానములదనిపితిరని విని నేనమం
దానందమును వహించి నేను నాశక్తికొలది తద్వృత మను
ష్ఠించదలచి యర్జునునకుఁ దెల్పి సంతసించి తత్కార్యనిర్వహణ
మునకుం గడంగె. అయ్యది రానున్న భృగుజానకమె యగుట
నాకుసాయమైతద్వృతనిర్వహణ మొనర్తునని కొండెతయొనతో
ని న్నాహ్వానించుటపై యరుదెంచితి. కాన సోదరీచాత్సల్యమున
నేడే నాతోడ తప్పకవిచ్చేయుము.

గాంధారి—(అశ్చర్యముగా) ఎట్టెటూ! నీ వీవృతమొనర్ప నుంటివా?
అద్దానికై యర్జునుఁ డేమేమిసమకూర్చె? సర్వము వదించి నాకు
శోత్రప్రేయ మొనర్చుము.

కుంతి—నేటిదనుక సమకూర్చిన దేమియులేదు. పురందరుఁడు వృత
మున కైరావతగజంబును మఱియు కావలసినచో రంభాద్య
పురసలగు ఘనదనని వల్కెనట!

గాంధా—(అసూయతో) చెల్లెలా! అటులనుడువుము. శచీదేవికన్న
మిన్నగ నీ ఏవ్రోతమును సకలవైభవములతో నొనర్చి నాకు
పరాభవ మొనర్ప నుంటివా?

కుంతి—సోదరీ! నేను దేవతాగజేంద్రముతోడ వైభవముగ వ్రోత
మొనర్చుట నీకు పరాభవకారణమా! ఇదివింతగనున్నదే!

గాంధా—అందుకు సందేహమా?

క॥ నాకొడుకులు శూరులునా

నీకుకాగర్వమొక్కింత ♦ నిజముగఁగలిగె

లేకున్నను నీ ఏవ్రోత

సాకల్యమొనర్పదలఁపఁ ♦ జాలెదవాక్కో.

కుంతి—అక్కా! ములుకులంబోలు నీవలుకుల కే నులుకవలసినదేకాని
వృత్తుత్తరం బీకు ననమర్థము. నీవెప్పుడు పయనమయ్యెదవో
నుడువుము. తక్కుంగల మనసోదరీమణులనుకూడపిల్చివచ్చెదను.

గాంధా—నాఁడు చిన్నుఁబిలుచుటలో మాసుయోధుఁడు కార్మనిమ
గ్నుడై మఱచుటచే నాపై పంతిమూనిచేయు నీ యీవ్రోతము
నకు నేను రానొల్లను.

కుంతి—నేను రానొల్లనని పల్కిన నమ్మతమగుగాని పంతిమునుబూని
యొనర్చుచుంటివని నాపై వృధానింద మోపకుము.

గాంధా—సోదరీ!

ఉ॥ ముక్కుమొగమ్ముకూడకయె ♦ మూర్ఖులగుడి భవత్సుతుండు మ
మృక్కటులందజేసెనని ♦ యీవెవచిందుచు నింకనిందఁజెం
పెక్కగ మోపుచుంటివని ♦ పేలుదె? నాసుతులన్నచో పయిం
బ్రక్కపడంగ నెంచిరె భవత్సుతు లయ్యది నీ వెఱుంగవే?

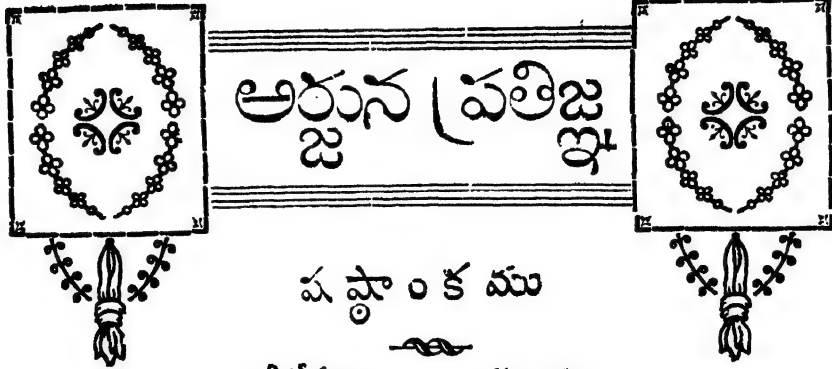
కుంతి—అక్కా! మనలో మనకు వాగ్దాదమేల? నీ నానుతులదుండ
గములు లోకమెఱుంగకపోలేదు. కాగల విధానములు జరు
గకపోవు. కాని నాయుం దనురాగముంచి నాకోర్కి మన్నించి
ప్రతిమును దిలకింపరమ్ము. నే నిక వెల్లివచ్చెదను.

(కుంతి నిష్క్రమించును.)

గాంధీ—అహా! యేమి యీమెగర్వము మేరమీటియున్నదే! నేనును
వెడలెదను. (నిష్క్రమించును.)

శ్రీ
కనకదుర్గాంబాయై నమః

ప్రదేశము—లంకాపట్టణము.

(విభీషణుడు, దీర్ఘ బాహుడు, ప్రదేశము)

విభీ—మంత్రించదామా! మనచే పరిపాలితంబగు నీలంకారాజ్యమునగల చైత్యులెల్లరు దైవభక్తియు, గురుసేవార్థియు, రాజ్యాభివృద్ధికై యాసక్తియుగల్గి శుభప్రారంభమై యుండురా?

దీర్ఘ —మహాప్రభూ! సాక్షాన్నారాయణావతారుండగు శ్రీరామచంద్రుని భక్తావతంసులలో సగృహ్యులరగు తమ పాలనము శ్రీరామరాజ్యముంబోలి యపార సుఖదాయకమై యున్నది.

సీ॥ ప్రతిపేథిలో రామ ♦ భజనాలయములుంబు
శ్రీరామచంద్రు స్మరించువారు
జీవహింసను మూని ♦ జహ్వాతు రుచిగ శా
కాహారములఁ దృప్తి ♦ సందువారు
పూసలలో దారమునుజోలి మిత్తులై
యన్యోన్య సాహాయ్య ♦ మందువారు
పరకాంతలంగన్న ♦ భక్తి వినములై
జనయితుల విధాన ♦ కనెడువారు

గీ॥ ముక్కుమూసి జపమునకై ♦ బూనువారు
విష్ణుగాధలు నిత్యంబు ♦ వినెడివారు
కటుగ మనరాజ్యమెల్ల త్వత్కరుణవలన
దనరుచున్నది విబుధనం ♦ స్తవముగాగ.

విభీ—అమాత్యవరా! మనరాజ్యస్థితి నాలించుటచే నా కెంతయో సంతసముకల్గినది. ఇంకను అసంఖ్యాకములగు రామమందిరములు నిర్మించుటకు వలయువత్తంబు వెచ్చించుము.

దీర్ఘ—తమ యగ్రజుండగు దశకంఠుడు కోటిశివాలయంబుల నిర్మించె. ఇప్పుడు తమచే నిర్మింపబడిన రామమందిరము లంతకు ద్విగుణీ కృతిముగ నున్నవి. నాటికిని నేటికిని నొక్కభక్తుల విషయ ముననే చాల మార్పుకలిగె.

సీ॥ మెయినిండఁగ విభూతి ♦ మెత్తుచుండెడివారు
తిరుచూర్ణ రేఖలు ♦ దిద్దుచుందు
రుదురాక పేరుల ♦ ముదమునందెడువారు
తులసిపూసలకు కో ♦ రైలువహింతు
కాషాయవస్త్రముల్ ♦ కట్టుచుండెడివారు
పట్టుపుట్టంబుల ♦ గట్టుచుందు
మారేడుదళముల ♦ మమతనుగనువారు
యల శమీపత్రికై ♦ యభిలషింతు
గీ॥ హరిహారా! ఓ యుమాధవా ♦ యనుటమాని
హరిహరీ ఓ యుమాధవా ♦ యనివచింతు
ధరణిపై 'యథారాజా, తథాప్రజా'య
టంచు నార్యుల నీతివాక్యము సరణి.

విభీ—ఎవరేనిభక్తిశూన్యులై కూర్కృత్యములొనరించువారునుగలరా?

దీర్ఘ—ధాన్యంపురాశిలోగల రాయరప్పలవలె నెచ్చటేని స్వల్పముగాఁ గలరు. కాని యది యొక గణనీయముకాదు.

విభీ—అట్టివారిని శీఘ్రమే మనరాజ్యమునుండి బహిష్కర్తులఁగావించి దుష్టనిశ్చేష మొనర్చుము.

(సేవకుడు పోవేళించును.)

సేవ—విభీషణమహారాజా! దేవరవారి సాధాగ్రమున లేఖచేబద్ధమగు నొక బాణము విచిత్రముగ నాటబడియున్నది. అయ్యది తమ

యాజ్ఞలేమి గ్రహింపజనదని తమ కీవృత్తాంతము విజ్ఞాపన మొనర్ప నరుదెంచితిని.

విభీ—నత్వరమ్మున దానినిఁ గొనిరమ్ము. (నేవకుఁడు నిష్క్రమించును.)
మంత్రీప్రంగవా! ఇది చాల విచిత్రముగనున్నదే?

దీర్ఘ—ఇందు విచిత్రమేమిగలదు? ఎవఁడో ధనుర్విద్యావిశారదుఁ
డంబుధి పరివృతమగు నీలంకాపట్టణముఁ జొర నశక్యమవుటం
జేసి దేవరవారి కెఱ్ఱాడియో విన్నప మెఱుంగచేయుటకై
పంపియుండును. అద్దానిఁ దిలకించినచో కరతలామలకము
కాగలదుకదా!

విభీ—అట్టి ధనుర్విద్యావిశారదుఁడే యగుచో మనల జయించుట
కాహవకోడకు రమ్మని లిఖించేమోకదా?

దీర్ఘ—మహాత్మా! మీ కాసందేయము లేక మేనియు వలదు.

గీ॥ శరధిపరివృతమా లంకః ♦ జొర నొకింత
శక్యమునులేని యాతండు ♦ సమరమునకు
కడఁగునని యెంచుటాకభ్రాంతి ♦ కాదె; యట్టి
కగురలేక న్వర్గమ్మున ♦ కెగురఁగలరె?

(నేవకుఁడు బాణమును, దానిని గట్టినలేఖయుఁదెచ్చియుచ్చును.)

విభీ—(ఆత్రీముగ తీసికొనిమంత్రించేతికొసంగి) దీనిని పఠించి నానంశ
యము నివారింపుము.

దీర్ఘ—(ఉత్తరమును చదువును)

“రాజాధిరాజ మూర్తాండితేజులును నిరంతర విష్ణుసేవాధురం
ధులును లంకాపురాధీశ్వరులునగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ విభీషణ చక్రవర్తిగారికి.
వాస్తినాపుర ప్రభువులగు పాండుమహారాజతనయుఁడగు యద్భు
తుఁడు పంపిన విజ్ఞాపనలేఖ:

శ్రీ మాజననియగు కు. తీదేవిగారు వారణావతనగరమున కాగల
భృగువాసరమున నైరావతవృత మొనర్పకథాహలైయున్నారు, అద్దా

నికై దైత్యకులమున కాజన్మప్రత్యర్థియగు జంభారినిజయించి ఐరావత దంతావళమును పంపునట్లాడంబడఁజేసితిమి. రక్తోత్పలంబులు మీఁగాజ్యమున విస్తరించి లభించునని విని మిముఁబ్రార్థించుచుంటిమి. మా మనోరథము సఫలీకృతము గావించురుగాక!

ఇట్లు,

అ ర్జు నుఁ డు . ”

విభీ—ఓహోహా! పాండుభూపాలుని పుత్రరత్నమగు యర్జునుఁడా! ఇతఁడు జగదేశ్వరవిద్యానిపుణుఁడనియు, సౌమిత్రీ శ్రీరామ చంద్రుని సేవ నేమరనియిటులే యితఁడును తనయగ్రజుఁడగు ధర్మజుని సేవించుననియు మున్నొకతూరి వినియుంటిని.

దీర్ఘ—అగ్రజుని సేవించుటలో యీ సౌమిత్రీనిమించినవాఁడనియే నుడువఁజెల్లును.

విభీ—అదెట్లు?

దీర్ఘ— .

శా॥ పాంచల్లీల విరోధివర్గమునుజెలఁపఁడాడక సమర్థుండుగా మించఁరాముని లక్ష్మణు డటులప్రేమించక విశేషంబె? నూ హించక నిత్యముధర్మపన్నములనెంతే కాలయాపంబు గా వించక జాలినధర్మజుఁడవరుఁడు సేవించుక విశేషంబుగక .

విభీ—అట్టియోగ్యుఁడగుచో వానిమనోరథము సఫలీకృతమొనర్పవలయును. మనవంశజులనెల్ల నసంఖ్యాకములగు యుద్ధములలో రూపుమాపినపాకారినిజయించిననీతికి మనమీస్వల్పసహాయ్య మొనరించినచో మనపితృలోక మెల్ల సంతృప్తి నొందును.

దీర్ఘ—ఇవదాజ్ఞానుసారము మనదైత్యుల మాయాబలముచే రిద్వితముహూర్తమునకు పూర్వమే తత్ప్రసూనముల వారిమందిరమున రాసులకొలంది నుండునటు లొనర్చెద.

విభీ—రద్విత మెల్లియేయగుటంజేసి క్షిప్రముగఁగని తత్కార్య

సంసిద్ధికిగడగుము. నాకు శ్రీరామమూర్తి సేవకు వేళయైనది. కాన పూజామందిరమున కేగెదను. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ద్వితీయ రంగము.

(మాదిగయెల్లిగాడు డప్పతో వ్రేళేళించును)

ఎల్లి—ఓ! పబుల్లాల! యాయాలతెల్లారి తే కుంతమ్మగారింట ఐరావత వతం చేత్తారంట. మీ రంతా తప్పక రావలసింది హేహా!

(పుల్లిగాడు వ్రేళేళించును.)

పుల్లి—ఏందిరాళ నాటిత్తావు?

ఎల్లి—ఏముందిరా బావనోరికి. ఏంపన్లుండాయి. ఎక్కడా పప్పున్నం వారక్కంటే ఏరికైనా బోదనేసి పతాలునేయించి పప్పున్నాలు తింటారు.

పుల్లి—వారికేంరా మహానుభావులు. ఇప్పుడేమైనా వతంచేత్తారంటా?

ఎల్లి—గాందారమ్మగారు యేదోవతించేసి మొగుడుసచ్చిందిగందా యని కుంతమ్మగారిని పిలిపిందిగాదంటా. ఆమెయిన కుంతమ్మగారు రోసయిడి అజ్ఞయ్యదొరతో సెప్పి యిప్పుడావతం సేత్తాన్నదంట. అది నాటింపమన్నారు.

పుల్లి—అయితే వాల్లంతాలయ్యక మనకేమైనా కల్లుపోయిత్తారంటా?

ఎల్లి—మన సంగతోరికి పట్టిందోస్. మన కడుపులుకాల్తున్నా చూసే వారెవరోస్. తిన్నదరక్క తన్నుకునే బావనోరికి మనిసాక్కంటికి చేరుచేరు నెయ్యంట. తిన్నన్ని బచ్చాలంట. ఇదిగాక పైన పత్తాలిచ్చి డబ్బుదోసి నెడతారంట.

పుల్లి—అట్లనబోకురా. మనగ్గాడా దర్మయ్యదొర కల్లుపోయిందా?

ఎల్లి—అవునురా. కేవలంసేసావు, ఆదొర మంచోడు, మీనుట్టాలను బిల్లుకుర్చా ముంతలుతెచ్చుకో! ఇంకోపో!

శ్రుతి—నేను మన పల్లెలో సెప్పి అందరిని పిల్చుకొన్నాను. (నిష్క్రమింపబడి)
 ఎల్లి—ఓ! పబుల్లాల.....రావల్పిందీహా.

(అని నాటించుచు నిష్క్రమించును.)

—o—

తృతీయ రంగము.

(కుంతీదేవి తెల్లని యేనుగయొక్క స్వరూపమును నిర్మించి పూజించుచుండును.)

కుంతి—(పూజనుండి లేచి దోసిలిపట్టుకొని) ఆశ్రితజనకల్పవల్లి! దేవతా మతల్లి! కనకమయస్వరూపిణీ! పావనంహరిణీ! కుద్రాణీ! స్వప్నప్రాయమై బుద్బుదమగు జలబిందునదృశ్యమైయొప్పు యీజీవము మృత్యువారే నేక్షణమునఁబడునో అజ్ఞానులు గన లేక అరిషడ్వర్గమునకులోనై యీదృశ్యమెల్లయు శాశ్వతమే యని అసాభ్యాకములగు దురితములొనర్చి నీవదభక్తిలేని వారై జననమరణాదు లనేకములొందుదురు. ఇఁక జ్ఞానులన్న నో సంచిత ప్రార్థకర్మలచే యీదేహికిఁ గల్గిన సుఖదుఃఖముల కోర్చుకొని యహంకారరహితులై మమకారములవీడి హాసముద్రవహించి నిర్మలమై నిత్యమై విరాజిలు భవత్పాదారవిందసేవఁ గావించుచు బ్రహ్మనందపరవశులై యంత్యమున శాశ్వతమైన మోక్షసామ్రాజ్య మధిష్ఠించెదరు. త్రిశంకుని స్వర్గమువలె నెందునుజేరక సంసారాంధకూపమున దరిఁ గానక యల్లాడుచున్న నాకు తల్లి! నీవే శరణ్యము. నీమహిమ లనంతములు, వర్ణనాతీతములుకదా! నీకరుణావిశేషమును సౌభాగ్యమును జేరుట కీవ్రతములు నోములు సోపానపంక్తికదా!

మ॥ వృణీనం బెంతయొనర్చి యుంటినో యిసీ విశ్వస్తనై యీగతిగా న్నవజుల సల్పెడు హైన్యమే యనుభవింపవచ్చు నింకేమనో రుజలేనట్టి సుఖమునిమ్ము? తవకాశుణ్యమ్ము మూలహృద నా గజలక్ష్మీవ్రతసిద్ధికో గనకదుర్గదా! భక్తముక్తిప్రదా!

(తెరవైపు చెవియొగ్గి) ఎవరో గానమొనర్చుచు వచ్చి వచ్చు
 వస్తులున్నారు. ఈ విలాసవిద్యలతో నా కేల? నే నేగెద.

(కుంతి నిష్క్రమించును.)

(రంభ పాడుచువచ్చి యించుక కాలము నాట్యమొనర్చిచనును.)

చతుర్థరంగము.

ప్రతాప్తుడు భీష్ముడు ఇంద్రుడు కృష్ణుడు ధర్మజభీమార్జునులు
 ప్రవేశింతురు.)

స్మృ—వీరివీర మంత్రవైభవమున సమాప్తిగాంచుటకు శ్రమన్న
 రాయణస్వరూపుడగు శ్రీకృష్ణుని కటాక్షవీక్షణమే యని
 వేయినోళ్ల నొక్కివక్కాణింపవచ్చును.

త—ముమ్మాటికి ఘంటాపథముగ నుడువవచ్చును.

ప్ర—కం॥ మీరెల్ల రంగరక్షగ

పీరికపీమించుచుండ • వృత్తార్థియు మేల్

కారుణ్యమువహించుచు

నైరావతిమిడ సమాప్తి • యయ్యెవ్రోలంబుక.

ప్ర—ఏతద్వృత్తినిర్వహణమున కీహేతువులేగాక వారి నిరుపమాన
 పృజ్ఞావిశేషమే ప్రధానమని నిస్సంశయముగ వలకవచ్చును.

—అత్యులకృపావిశేషమే మాకతొలినుండియు మాయభృషదయ
 పరంపరావాప్తికి తగినసాధనమగుచున్నది.

—మహాత్ములారా!

నయనున బిన్నవార మటుపై నదనద్విషయమొలుగ మిం
 యు, జనకుండుమిమ్ములనె • తారకమంచును జూపిపోయె ని
 భయముగ, నీటముంచినను • పాలనుముంచిన మీరెదిక్కు మీ
 యు ప్రతసాంగమయ్యె గల • తప్పలుపైచుడి! కూర్చి పెంపునక.

—మున్నెన్నడును కనివినియెలుంగనిరీతి భూమ్యాకాశములకు
 శత్రుసాహసములు నిర్మించినయర్జునుని పృజ్ఞావిశేషములు, శక్తి
 సామర్థ్యములు నాకెంతయు నశ్చర్యమైన యనందమును గల్గించె.

అ ద్వు న పతి త్రి జ్ఞ

ధృష్టా—స్కాముగ వీరిజననముచే మాపితృపితామహవర్గంబెల్లఁ దరిం
చుటయేకాక మావంశము నిష్కళంకతేజోవిరాజమానమై పూ
తమై గణనీయమైనది.

కృష్ణు—

ఉ॥ ఇట్టితలంపె నిత్యము వశింపింది సుయోధనువాక్యముల్ చెవిం
బెట్టక వారిపైశ్చికపు * పృథ్వీవారికిఁ బ్రేమనిచ్చి యే
రిట్టును రవ్వలేక యప్రతిగాయని నల్వరుమెచ్చ పూర్వస
మూర్తిలహరిల్కి కీర్తిని విరాజిలు మో ధృతరాష్ట్రభూపతి!

ధృత—శ్రీకృష్ణా! యీవిషయమై యింత నొక్కివక్కాణింపనేల? నే
నిదే మీయందురినముఖమున వారిరాజ్యమును వారికొనఁగ
చున్నాను.

భీష్ము—తథాస్తు.

ఇందు—అద్దనా! నీ వేవేని వరములుకోరుచో కోరుకొనుము.

అద్ద—దేవా! మీయనుగ్రహమువినా నాకేమియువలదు. ఇవ నిట్లగ
గాక!

చ॥ తనయులుభక్తియుక్తిఁ దలిఁదండ్రిలసేవనొనర్చి యోగ్య వ
ర్తనులయి వారిమాట జవ * చాటకయుండెడుగాక! సత్కవుల్
ఘనులచరిత్రముల్ దెలుపు * గ్రంథములకరచియింతుగాక! *
మనము లనారతంబు బుధమాన్యుల సేవల నిల్పుగావుతఁ.

ఇందు—తథాస్తు.

మంగళము.

సంపూర్ణము.

15292